A
MANUAL OF GUJARATI GRAMMAR
EXPLAINED IN ENGLISH

BY

D. D. DALAL,

AN

Undergraduate of the Bombay University,
Baroda College, and Member of the
Loka Hitechhu Sabha, Broach.

Surat:

PRINTED AT THE
IRISH PRESBYTERIAN MISSION PRESS.

1889.

Price One Rupee.

A

MANUAL OF GUJARATI GRAMMAR

EXPLAINED IN ENGLISH

BY

D. D. DALAL,

AN

Undergraduate of the Bombay University,
Baroda College, and Member of the
Loka Hitech', Sabha, Broach.

Surat:
PRINTED AT THE
IRISH PRESBYTERIAN MISSION PRESS.

1889.

Price One Rupee.

PREFACE.

THE last fifteen years has been a period of depression for the vernacular languages of our Presidency. Gujarati is inferior to none in the flexibility of its structure and in the extent of its use in Western India. It has found its way not only to remote parts of the country, but has accompanied the enterprizing Gujarati trader to the shores of China and Africa; to Hongkong, Zanzibar, and Mauritius. The position it had acquired in the Educational system through the laudable efforts of ripe scholars like Sir T. Hope, Kavi Dalpatram Dahyabhai, the late lamented Kavi Narmadashankar, Rev. J. V. S. Taylor, and Mr. Navalram, has been lowered by the predominence given to the study of Sanskrit and Persian. Though continued to be taught in Primary and more or less in middle class schools, yet in High Schools and Colleges, where alone there was some scope for its scholarly treatment, it was supplanted by Sanskrit and Persian. High School boys had *nolens volens* to take up one of the classics until they reached the Matriculation class, where their Gujarati studies were restricted to a superficial knowledge of definitions and rules from Taylor's Grammar. Thus while our Matriculated youths have been well versed in the niceties of English Grammar and Prosody, and familiar with the Idioms and Figures of Speech of that language, very few of them can claim a mastery over the Grammar, Prosody, Idioms, and Figures of Speech of their own mother-tongue.

Hence it is that no young poet has been found to take the place of Narmadashankar; that no prose writer has of late produced a work like *Karan-Ghelo*; and that no Gujarati Newspaper has yet attained the forcible, yet purely original style of the Dandio. A large number of the Gujarati publications that have come to light during the last fifteen years, and the daily, weekly, and monthly effusions of the Gujarati Press, indulge either in common place puerilities or in pedantic attempts to adorn their style with importations from Sanskrit or Persian.

This mischievous tendency has debarred modern Gujarati literature from exercising any appreciable influence on the public at large, while it has produced inappetency for our beautiful language in students, both European and Native.

We have, however, reached a transition stage. What may aptly be styled the 'Middle ages' in the history of our language is now drawing to a close. The dark clouds that have hovered over it are gradually dispersing and recent events reveal for it a bright future. Recently the compulsory teaching of the classics has been put a stop to in High Schools and the majority of students have begun to take lessons in Gujarati Grammar and Prosody and to study the works of Premanand and Narmadashankar. The University School Final Examination, lately introduced, requires a vernacular as a compulsory subject, while the movement for introducing the vernaculars into higher university examinations, is sure to succeed more or less.

But in order to attain mastery over a language a close and scholarly study of its Grammar is requisite. There is no want of good treatises on Gujarati Grammar. As, however, all the subjects in High Schools are taught, and higher examinations conducted at present, through the medium of English the different works on Gujarati Grammar, that are now available entail much labour on students, already burdened with a number of other subjects. Moreover European Officers, preparing for examination in Gujarati, amidst multifarious office work, find it hard to study Gujarati Grammar from text-books, written wholly in the Vernacular. Both Native and European students will find it much pleasanter to master rules and definitions similar to those with which they have become familiar in their English Grammars.

With a view to supply this desideratum I have compiled the following pages. I have freely consulted all the works on the subject and have generally followed the plan adopted by Rev. J. V. S. Taylor in his larger grammar. I have tried to make the definitions as clear and accurate as possible. Much of the dry matter occurring in large Gujarati Grammars has been left out. All the rules and definitions are illustrated by copious examples. Orthography, accidence, and syntax have been treated in full,

while the treatment of prosody is limited to elementary rules and definitions. To those who may be desirous of acquiring a scholarly knowledge of Prosody and Figures of Speech I would recommend the works on Gujarati *Pingal* by Kavi Dalpatram and Kavi Narmadashankar, and the *Alankara-Chandrika* (Gujarati Figures of speech) by Kavi Shantanarayan.

However, for the requirements of High School students and European Officers, this book, I hope, will be a sufficient and useful Guide.

To make the work more useful I have given lists of the more important Sanskrit roots with their Gujarati derivations and of Gujarati words with their Sanskrit equivalents. The Models of parsing will be a useful guide to beginners. The method of transliteration according to the Jonesian system will be of great use to students at University Examinations, while the long list of Gujarati proverbs with their English equivalents will, I believe, prove an interesting study to native school-boys, and European Officers. The questions set in Gujarati at the Matriculation examination of the Bombay University for the last ten years will form a very useful appendix to the work, for candidates at the University School Final and Matriculation Examinations.

If, as I hope, my work will succeed in smoothing for Europeans the rugged path of the study of Gujarati, and in creating in our youths a taste for the cultivation of our mother-tongue, I shall consider my labours amply rewarded.

In conclusion my best thanks are due to those authors whose works I have freely consulted and especially to Rev. W. Beatty, B.A., for his valuable assistance in revising and correcting the proofs.

D. D. DALAL.

BROACH;
1st August, 1889.

CONTENTS.

CHAPTER I.

CHAPTER II.

APPENDIX.

GUJARATI GRAMMAR.

CHAPTER I.

1. **Grammar** is that science which investigates and teaches the principles that obtain in languages. The term 'grammar' is also applied to the treatise or book in which the science is taught.

2. **Gujarati Grammar** is the science which investigates and teaches the principles of the Gujarati Language

3. There are three kinds of Grammar: I Universal Grammar, II Comparative Grammar, III Particular Grammar.

   (I.) Universal (સાધારણ) Grammar treats of the principles that are common to all or to several languages.

   (II.) Comparative (સાન્વય) Grammar treats of the resemblances and differences that exist between different languages.

   (III.) Particular (અસાધારણ) Grammar treats of the principles of any particular language.

4. **Divisions of language**:—As language consists of sentences, sentences consist of words and words consist of letters, almost all languages are divided into three parts, *viz.*, (I) letters અક્ષર, II words શબ્દ, III sentences વાક્ય.

Note—Some grammarians reckon પદ્ય (Poetry) as the 4th part of a language.

5. Corresponding to the above divisions of language, Gujarati Grammar is divided into (I) અક્ષરવિચાર, (II) શબ્દવિચાર, (III) વાક્યવિચાર, (IV) પદ્યબંધ or પિંગળ.

   I. **અક્ષરવિચાર** (Orthography) is that part of grammar which treats of letters.

   II. **શબ્દવિચાર** (Etymology) is that part of grammar which treats of words.

   III. **વાક્યવિચાર** (Syntax) is that part of grammar which treats of sentences.

   IV. **પદ્યબંધ** (Prosody) is that part of grammar which treats of versification.

અક્ષર વિચાર. (ORTHOGRAPHY.)

6. **વર્ણ** is a character or mark used in writing or printing to represent articulate sounds. An articulate sound is a sound of the human voice formed by the organs of speech (વાણિસ્થાન). અક્ષર (letter) is a simple sound constituting the element of a spoken language.

7. **અક્ષરવિચાર** (Orthography) teaches what the rudimentary letters of the language are, and what useful distinctions have been made among them, as regards the manner of their pronunciation, their power, organs, &c.

8. Letters are divided into two classes, *viz.*, I મૂળાક્ષર, II જોડાક્ષર or યુક્તાક્ષર.

I. **મૂળાક્ષર** (elementary letters) are the orginal (મૂળ) letters which have no connection with any other letter; as ક, ખ, ગ, &c.

II. **જોડાક્ષર** (compound letters) are those letters which are formed by the junction of two or more consonants, as ક્ષ, જ્ઞ, ચ્ય, ક્ત, &c.

9. There are two characters or modes (લિપિ) in which the Gujarati Language is written, *viz.*, I ગુજરાતી and II બાળબોધ or દેવનાગરી.

10. **મૂળાક્ષર** (elementary letters) of the Gujarati Language are 45.

ગુજરાતી.

ક ખ ગ ઘ ઙ, ચ છ જ ઝ ઞ, ટ ઠ ડ ઢ ણ, ત થ દ ધ ન, પ ફ બ ભ મ,
ય ર લ વ ળ, શ ષ સ હ.
અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ ઋ એ ઐ ઓ ઔ.

બાળબોધ.

क ख ग घ ङ, च छ ज झ ञ, ट ठ ड ढ ण, त थ द ध न,
प फ ब भ म, य र ल व ळ, श ष स ह.
अ आ इ ई उ ऊ ऋ ए ऐ ओ औ.

N. B.—Though ક્ષ જ્ઞ અં અઃ are generally considered as મૂળાક્ષર, yet really they are not મૂળાક્ષર, the former two being compound letters and the latter two containing અનુસ્વાર and વિસર્ગ respectively: ક્ષ=ક + ષ ; જ્ઞ=જ + ઞ.

11. **મૂળાક્ષર** are divided into 2 classes: સ્વર and વ્યંજન.

સ્વર. (VOWELS).

12. સ્વર (vowels) are letters that can be pronounced by themselves and whose sound can be prolonged indefinitely. There are generally twelve, and with ઋ thirteen vowels.

ગુજરાતી લિપિ—અ આ ઇ ઈ ઉ ઊ ઋ એ ઐ ઓ ઔ અં અ:

બાળબોધ લિપિ—अ आ इ ई उ ऊ ऋ ए ऐ ओ औ अं अ:

Note.—except અં અ: the remaining eleven are true vowels in Gujarati. In sanskrit there are fourteen vowels, *viz*:—

अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ऌ ॡ ए ऐ ओ औ.

13. **અનુસ્વાર** is the dot (·) placed on the top of a letter to represent any of the five nasal sounds.

14. **વિસર્ગ** is that halting sound which is sometimes heard after a vowel. It is written like two dots (:) one placed above the other on the right side of a letter as in અંતઃકરણ, અંતઃસ્થ.

15. **Divisions of vowels**:— હ્રસ્વસ્વર, દીર્ઘસ્વર, સંધિસ્વર.

I. **હ્રસ્વસ્વર** (short vowels) are those which require a short tone in pronouncing them. They are અ, ઇ, ઉ, ઋ.

II. **દીર્ઘસ્વર** (long vowels) are those which require double tone in pronouncing them. They are આ, ઈ, ઊ: અ + અ = આ; ઇ + ઇ = ઈ; ઉ + ઉ = ઊ.

III. **સંધિસ્વર** (diphthongs) are letters which are made up by the combination of two vowels; as એ, ઐ, ઓ, ઔ: અ + ઇ = એ, અ + એ = ઐ, અ + ઉ = ઓ, અ + ઓ = ઔ.

16. **પ્લુત** is a long continuous sound of vowels such as we hear in crying, singing, calling, &c.

વ્યંજન. (CONSONANTS).

17. **વ્યંજન** (consonants) are letters which can not be sounded by themselves without the aid of a vowel. They are thirty-four.

ગુજરાતી લિપિ—ક્ ખ્ ગ્ ઘ્ ઙ્, ચ્ છ્ જ્ ઝ્ ઞ્, ટ્ ઠ્ ડ્ ઢ્ ણ્, ત્ થ્ દ્ ધ્ ન્, પ્ ફ્ બ્ ભ્ મ્, ય્ ર્ લ્ વ્ ળ્, શ્ ષ્ સ્ હ્.

બાળબોધ લિપિ—क् ख् ग् घ् ङ्, च् छ् ज् झ् ञ्, ट् ठ् ड् ढ् ण्, त् थ् द् ध् न्, प् फ् ब् भ् म्, य् र् ल् व् ळ्, श् ष् स् ह्.

18. **'અ' અનુસંગી**:—In order to pronounce the consonants the vowel 'અ' is added to each of them: as ક, ખ, ગ, ઘ, &c. This અ is called અનુસંગી.

N. B.—Though consonants cannot be pronounced, yet they can be written without the aid of vowels as shown in 17.

19. **વ્યંજન ચિહ્ન** or હલ્ is a sign (~) placed below a consonant in order to show that 'અ' અનુસંગી is removed from it or no other vowel is mixed with it.

GUJARATI ALPHABET WITH ENGLISH EQUIVALENTS.

Vowels.		Consonants.			
Gujarati.	English.	Gujarati.	English.	Gujarati.	English.
અ	a	ક	ka	ન	na
આ	á	ખ	kha	પ	pa
ઇ	i	ગ	ga	ફ	pha
ઈ	í	ઘ	gha	બ	ba
ઉ	u	ઙ	ṅa	ભ	bha
ઊ	u	ચ	cha	મ	ma
ઋ	ri	છ	chha	ય	ya
એ	e	જ	ja	ર	ra
ઐ	ai	ઝ	jha	લ	la
ઓ	o	ઞ	ña	વ	va
ઔ	au	ટ	ṭa	શ	śa
અં	aṁ	ઠ	ṭha	ષ	sha
અ:	aḥ	ડ	ḍa	સ	sa
		ઢ	ḍha	હ	ha
		ણ	ṇa	ળ	ḷa
		ત	ta	ક્ષ	ksha
		થ	tha	જ્ઞ	jña
		દ	da		
		ધ	dha		

20. Every sound represented by the Gujarati Alphabet can be uttered by means of one or more of the five vocal organs which are called organs of speech (વાણીસ્થાન). There are five organs of speech, *viz.*, કંઠ (throat), તાળુ (palate), મૂર્દ્ધા (tongue), દંત (teeth) and ઓષ્ઠ (lip). According to these, letters are divided into five classes (સ્થાન) *viz*, કંઠસ્થાની (gutterals), તાળુસ્થાની (palatals), મૂર્દ્ધાસ્થાની (linguals), દંતસ્થાની (dentals) and ઓષ્ઠસ્થાની (labials).

21. Those letters which belong to the same સ્થાન (class) are called સવર્ણ (similar or homogeneous). Those letters which belong to different સ્થાન are called અસવર્ણ (Dissimilar).

CLASSIFICATION OF CONSONANTS.

22. **Classification I.** according to organs employed in uttering them :— 1 કંઠસ્થાની, 2 તાળુસ્થાની, 3 મૂર્દ્ધાસ્થાની, 4 દંતસ્થાની, 5 ઓષ્ઠસ્થાની.

Classification II. according to contact of the organs of speech :—1 સ્પર્શવ્યંજન, 2 અસ્પર્શવ્યંજન.

Classification III. according to stress in pronouncing them :— 1 ઘોષ and 2 અઘોષ.

Classification IV. according to the strength or lightness of the breath in the utterance :— મહાપ્રાણી, અલ્પપ્રાણી, અનુનાસીક.

23. The first twenty-five consonants from ક to મ are called સવર્ગીય or સ્પર્શ (mutes), because they are classified according to the organs of speech as shown in the accompanying table.

24. The last nine consonants from ય to હ are called અસવર્ગીય or અસ્પર્શ, because they are non-classified letters. They are however classified as shown in the accompanying table.

25. **અસ્પર્શવ્યંજન** (ય, ર, લ, વ, ળ, શ, ષ, સ, હ) are divided into અંતઃસ્થ and ઉષ્મા according to their pronunciations.

(I). The five letters ય,ર,લ,વ,ળ are called અંતઃસ્થ (middle letters or semi-vowels) because they partake the nature both of vowels and consonants at the time of pronouncing them.

(II). The four letters શ ષ સ હ are called ઉષ્મા letters. In English શ ષ સ are called the three sibilants and હ is called the soft aspirate.

26. **ઘોષ** (soft) letters are those which are pronounced with a pressure on the breast. They are twenty-one, *viz.*, ગ જ ડ દ બ, ઘ ઝ ઢ ધ ભ, ઙ ઞ ણ ન મ, ય ર લ વ ળ, હ.

27. **અઘોષ** (hard) letters are those which are pronounced without any pressure on the breast. They are thirteen, *viz.*, ક ચ ટ ત પ, ખ છ ઠ થ ફ, શ ષ સ.

28. **અલ્પપ્રાણી** (Unaspirated) letters are those which require a short breath to pronounce them : They are fifteen, *viz.*, ક ચ ટ ત પ, ગ જ ડ દ બ, ય ર લ વ ળ.

29. **મહાપ્રાણી** (aspirated) letters are those which require a long breath to pronounce them. They are fourteen, *viz* , ખ છ ઠ થ ફ, ઘ ઝ ઢ ધ ભ, શ ષ સ હ.

30. **અનુનાસિક** (Nasal) letters are those, while pronouncing which, the current of the air passes through the nose but which are pronounced by the mouth.

TABLE OF CLASSIFICATION OF LETTERS.

	વ્યંજન (CONSONANTS).								સ્વર (VOWELS).		
	સ્પર્શ or સવર્ગીય (Classified).					અસ્પર્શ or અસવર્ગીય. Non-classified					
	અઘોષ (hard).		ઘોષ (soft).			ઘોષ (hard).	અઘોષ (soft).		ઘોષ. (soft).		
							ઉષ્મા.				
	અલ્પપ્રાણ (unaspirated).	મહાપ્રાણ (aspirated).	અલ્પપ્રાણ	મહાપ્રાણ	અનુનાસિક (Nasals).	અલ્પપ્રાણ; અંતઃસ્થ or semi-vowels.	aspirate.	sibilants.	હ્રસ્વસ્વર. short vowels.	દીર્ઘસ્વર. long vowels.	સંધ્યક્ષર. diphthongs.
કંઠસ્થાની (gutturals).	ક	ખ	ગ	ઘ	ઙ		હ		અ	આ	
તાલુસ્થાની (palatals).	ચ	છ	જ	ઝ	ઞ	ય		શ	ઇ	ઈ	એ ઐ
મૂર્દ્ધસ્થાની (linguals).	ટ	ઠ	ડ	ઢ	ણ	ર, ળ		ષ	ઋ		
દંતસ્થાની (dentals).	ત	થ	દ	ધ	ન	લ		સ			
ઓષ્ઠસ્થાની (labials).	પ	ફ	બ	ભ	મ	વ			ઉ	ઊ	ઓ ઔ

Note.—વ is દંતૌષ્ઠ્ય (dento-labial); એ, ઐ are કંઠતાલવ્ય (gutturo-palatals) ; and ઓ, ઔ are કંઠૌષ્ઠ્ય (gutturo-labials).

31. The following forms which the vowel letters assume when they are added to consonants are called સ્વરોના સંયુકત ચિન્હો.

vowels.	signs.	NAMES OF SIGNS.	Examples.
અ	no sign.	'અ' અનુસંગી	ક્ + અ=ક
આ	ા	કાનો = કર્ણ (It comes in the side of a letter like its ear...	ક્ + આ=કા
ઇ	િ	હ્રસ્વ ઇ or પાછ કુંડાળી (It is written behind a letter)	ક્ + ઇ=કિ
ઈ	ી	દીર્ઘ ઈ or અણજુ = અગ્રિયુ (It is written before a letter)	ક્ + ઈ=કી
ઉ	ુ	હ્રસ્વ ઉ or વરડુ (a curve beneath a letter)	ક્ + ઉ=કુ
ઊ	ૂ	દીર્ઘ ઊ or નેત્ર=મૂળ (It seems to be the root of a tree below the letter)	ક્ + ઊ=કૂ
ઋ	ૃ	ઋકાર (The sign of ર)	ક્ + ઋ=કૃ
એ	ે	એકમાત્ર	ક્ + એ=કે
ઐ	ૈ	બેમાત્ર	ક્ + ઐ=કૈ
ઓ	ો	કાનોમાત્ર	ક્ + ઓ=કો
ઔ	ૌ	કાનો બે માત્ર	ક્ + ઔ=કૌ

N. B.—when ી, ુ, ૂ are added to જ they are written જી, જુ, જૂ instead of જી, જુ, જૂ respectively and રૂ is written instead of રૂ.

---

32. **જોડાક્ષર** or **યુક્તાક્ષર** (compound letters) are formed by the junction of two or more consonants. When the compound consists of two letters, the first drops its inherent અ which is retained by the last. When three consonants form the compound, the first and second drop their inherent અ, the third retaining it. The following examples will amply illustrate these combinations.

ક્ક k ka	ક્ર k ra	હ્ર h-ra	હ્ય h-ya
ઠ્ઠ th-tha	પ્ર p-ra	હ્વ h-va	ગ્ર g-ra
ટ્ટ t-ta	શ્ર sh-ra	દ્ગ d-ga	ગ્ર્ય g r-ya
ક્ત k-ta	શ્ન sh-na	ક્ષ k-sha	ત્ત t-ta
ષ્ટ્ર sh-tra	ન્ન n na	દ્ધ d-dha	ચ્ચ ch cha

ગુણ and વૃદ્ધિ.

33. When a word changes its meaning, in Sanskrit very frequently and in Gujarati occasionally, the vowel is also changed. This change of vowel is called its ગુણ or વૃદ્ધિ (conversion or elongation respectively).

The ગુણ of ઈ, ઉ, ઋ is એ, ઓ, અર respectively, as લીપ લેપ; બુધ બોધ; મૃ-મર.

The વૃદ્ધિ of અ, ઈ, ઉ, ઋ, is આ, ઐ, ઔ, આર respectively, as વદ-વાદ શિવ-શૈવ. વિષ્ણુ-વૈષ્ણવ, બુધ-બૌધ, મૃ માર.

N. B.—In cases of ગુણ and વૃદ્ધિ no second vowel is added. Thus અ + અ=આ, અ + ઉ=ઓ are not the Guna and Vriddhi forms. They are instances of combination of vowels. વૃદ્ધિ is the elongation of the same vowel, while સંધિ is the union of two letters to produce a new letter.

સંધિ. (COMBINATION).

34. **સંધિ** is the combination of two or more letters, so as to form a new distinct letter.

35. There are four kinds of combination—(1) સ્વરસંધિ, (2) અનુસ્વરસંધિ, (3) વિસર્ગસંધિ, (4) વ્યંજનસંધિ.

I સ્વરસંધિ. (COMBINATION OF VOWELS).

36. In compound words when the first word ends in a vowel and second begins with a vowel, both these vowels combine and this combination is called સ્વરસંધિ.

Rules for the combination of vowels :—

1 when અ or આ is followed by a similar vowel (અ or આ) આ is substituted for both, as પરમ + અર્થ=પરમાર્થ ; વિદ્યા + અર્થી =વિદ્યાર્થી ; દેવ + આલય=દેવાલય ; વિદ્યા + આલય=વિદ્યાલય.

2. when અ or આ is followed by a dissimilar vowel (ઈ, ઉ, ઋ) short or long, the corresponding Guna letter is substituted for both, *i. e.* it is changed to એ, ઓ, અર respectively.

Ex. હિત + ઇચ્છુ = હિતેચ્છુ; સૂર્ય + ઉદય = સૂર્યોદય; પરમ + ઋષિ = પરમર્ષિ. મહા + ઇશ્વર = મહેશ્વર; શાલા + ઉપયોગી = શાલોપયોગી; મહા + ઋષિ = મહર્ષિ.

3. When અ or આ is followed by એ or ઐ, ઐ is substituted, and when by ઓ or ઔ, ઔ is substituted for both.

Ex. એક + એક = એકૈક; પરમ + ઐશ્વર્ય = પરમૈશ્વર્ય; પરમ + ઓઘ = પરમૌઘ. આત્મા + એકતા = આત્મૈકતા; મહા + ઐશ્વર્ય = મહૈશ્વર્ય; વન + ઔષધિ = વનૌષધિ

4. When ઇ, ઉ, ઋ (short or long) are followed by similar vowels (ઈ, ઉ, ઋ short or long), ઈ, ઊ, ૠ long are respectively substituted for them.

Ex. કવિ + ઈશ્વર = કવીશ્વર; ભાનુ + ઉદય = ભાનૂદય; પિતૃ + ઋષિ = પિતૄષિ.

5. When ઈ, ઉ, ૠ (short or long) are followed by dissimilar vowels, ય, વ, ર are respectively substituted.

Ex.

અતિ + અંત = અત્યંત	મનુ + અન્તર = મન્વન્તર
ઇતિ + આદિ = ઇત્યાદિ	મનુ + આદિ = મન્વાદિ
પ્રતિ + ઉત્તર = પ્રત્યુત્તર	મનુ + ઇચ્છા = મન્વિચ્છા
નિ + ઊન = ન્યૂન	મનુ + ઈર્ષા = મન્વીર્ષા
જાતિ + ઋષિ = જાત્યર્ષિ	મનુ + ઋષિ = મન્વર્ષિ
પ્રતિ + એક = પ્રત્યેક	ભાનુ + એકતા = ભાન્વેકતા
જાતિ + ઐશ્વર્ય = જાત્યૈશ્વર્ય	મનુ + ઐશ્વર્ય = મન્વૈશ્વર્ય
જાતિ + ઓઘ = જાત્યોઘ	મનુ + ઓઘ = મન્વોઘ
જાતિ + ઔષધ = જાત્યૌષધ	મનુ + ઔષધિ = મન્વૌષધિ
પિતૃ + અર્થ = પિત્રર્થ	પિતૃ + ઊર્મિ = પિત્રૂર્મિ
પિતૃ + આદિ = પિત્રાદિ	પિતૃ + એકતા = પિત્રેકતા
પિતૃ + ઇચ્છા = પિત્રિચ્છા	પિતૃ + ઐશ્વર્ય = પિત્રૈશ્વર્ય
પિતૃ + ઈર્ષા = પિત્રીર્ષા	પિતૃ + ઓઘ = પિત્રોઘ
પિતૃ + ઉપાય = પિત્રુપાય	પિતૃ + ઔષધિ = પિત્રૌષધિ

6. એ, ઐ, ઓ, ઔ become અય્, આય્, અવ્, આવ્ respectively when followed by any vowel.

Ex.

ને + અન = નયન,	શ્રૌ + અક = શ્રાવક
નૈ + અક = નાયક	ગો + ઈશ્વર = ગવીશ્વર
નૌ + ઇક = નાવિક	ભો + અ = ભવ

II. અનુસ્વાર સંધિ. (COMBINATION OF ANUSVARA).

37. Rules for the combination of anusvara :—

1. **અનુસ્વાર** followed by a vowel becomes મ્ as સં + આચાર = સમાચાર, સં + ઈપ = સમીપ, સં + ઉદાય = સમુદાય, સં + ઋદ્ધિ = સમૃદ્ધિ.

2. **અનુસ્વાર** followed by a mute (any of the first twenty five consonants) is changed to the nasal of that class to which the mute belongs; as સં + કલ્પ=સઙ્કલ્પ; સં + ચય=સઞ્ચય; સં + તાપ=સન્તાપ, સં + પૂર્ણ=સમ્પૂર્ણ.

3. **અનુસ્વાર** followed by અસ્પર્શીવ્યંજન (a semi-vowel or a sibilant) *viz*: ય, ર, લ, વ, ળ, શ, ષ, સ, is retained as a dot; as સં + યુક્ત = સંયુક્ત, સં + રક્ષણ = સંરક્ષણ, સં + લગ્ન = સંલગ્ન. so also સંશય, સંસાર, સંયોગ.

III. વિસર્ગ સંધિ. (COMBINATION OF VISARGA.)

38. Rules for the combination of visarga :—

1. **વિસર્ગ** preceded by અ and followed by અ or a soft consonant is changed to ઉ, which with the preceding અ, becomes ઓ; as મન: + અર્થ=મનોર્થ; મન: + ગત=મનોગત; મન: + યત્ન= મનોયત્ન.

2. **વિસર્ગ** preceded by any vowel except અ or આ and followed by a vowel or a soft consonant, is changed to ર; as નિ: + ઉપાય = નિરૂપાય; દુ: + ગતિ = દુર્ગતિ; દુ: + આચાર = દુરાચાર નિ: + અર્થ=નિરર્થ; દુ: + ગંધ=દુર્ગંધ.

Exception. If the વિસર્ગ stands for original ર it is changed to ર, even though it is preceded by અ or આ; as પુન: + વિવાહ = પુનર્વિવાહ; પુન: + અપિ=પુનરપિ; અંત: + ધ્યાન=અંતર્ધ્યાન; દ્વા: (for દ્વાર) + અત્ર=દ્વારત્ર.

3. **વિસર્ગ** followed by શ, ષ or સ, is either retained or changed to શ, ષ or સ respectively; as નિ: + સંશય=નિસ્સંશય or નિ: સંશય; નિ: + શંક=નિશ્શંક or નિ:શંક &c.

4. **વિસર્ગ** followed by ચ or છ is changed to શ; as નિ: + ચિંત=નિશ્ચિંત; નિ: + ચલ=નિશ્ચલ; નિ: + ચય=નિશ્ચય.

5. **વિસર્ગ** followed by ત, થ is changed to સ; as નિ: + તેજ=નિસ્તેજ; પુન: + તુ=પુનસ્તુ; It is also sometimes changed to સ when preceded by અ and followed by ક, as નમ: + કાર=નમસ્કાર.

6. **વિસર્ગ** followed by ક, ખ, પ, ફ, ટ, ઠ is changed to ષ; as નિ: + કપટ=નિષ્કપટ; નિ: + પાપ=નિષ્પાપ; નિ: + ફળ=નિષ્ફળ, &c. Sometimes વિસર્ગ is retained as in અંત:કરણ, દુ:ખ, પ્રાત:કાળ.

IV. વ્યંજન સંધિ. (COMBINATION OF CONSONANTS.)

39. When soft and hard consonants meet in the same word, a change usually occurs. Both of them must either be soft or hard;

if not, they must be made so by changing the first to suit the second; as in સત્કર્મ, સત્ and કર્મ combine without any change, for ત્ and ક are both hard; but સત્ + ગુણ can not combine because ત્ is hard and ગ is soft, therefore ત (the first) is changed to suit ગ (the second), for which the following rules should be observed.

1. A first letter becomes a third letter when followed by a soft consonant or a vowel. Thus ક, ચ, ટ, ત, પ become ગ, જ, ડ, દ, બ respectively :—

Ex. સત + આચાર=સદાચાર	ષટ + ગુણ=ષડ્ગુણ
સત્ + ગુણ=સદ્ગુણ	ષટ્ + રિપુ=ષડ્રિપુ
સત્ + ઉત્તર=સદુત્તર	ભગવત + ગીતા=ભગવદ્ગીતા
જગત્ + ઈશ=જગદીશ	વાક + ઈશ=વાગીશ

2. If the first word ends in a dental and the second begins with a palatal, lingual, or લ, the dental is assimilated to the following.

Ex. સત + ચિત=સચ્ચિત ;	ઉત્ + લાસ=ઉલ્લાસ
સત્ + જન=સજ્જન	તત્ + ટીકા=તટ્ટીકા

3. If ત (dental) is followed by શ (palatal) ત is changed to ચ and શ is changed to છ. As સત + શાસ્ત્ર=સચ્છાસ્ત્ર ; અદ્ + શેર=અચ્છેર, મત્ + શર=મચ્છર.

4. If the first word ends in a mute and the second begins with a nasal, the mute is changed to the nasal of its own class.

Ex. વાક્ + માત્ર=વાઙ્માત્ર	દિક + મૂઢ=દિઙ્મૂઢ
ષટ્ + માસ=ષણ્માસ	જગત + નાથ=જગન્નાથ
ઉત્ + મત=ઉન્મત	ચિત્ + મય=ચિન્મય

N. B.—Sometimes such forms as વાગ્માત્ર, દિગ્મૂઢ, ષડ્માસ are also used. They are formed in accordance with rule *1*. જગદ્નાથ, however, cannot be formed.

5. If the first word ends in any consonant except a semi-vowel or a nasal and the second begins with હ, the first consonant is changed to the third letter of its class and હ to the fourth letter (ધ), as વાક + હરી=વાગ્ઘરી ; ઉત્ + હાર=ઉદ્ધાર ; ષટ્ + હૃદય=ષડ્ઢૃદય

શબ્દ વિચાર. (ETYMOLOGY).

40. **શબ્દ** (Word) is an articulate sound expressive of human thought.

41. **શબ્દ વિચાર** (Etymology) treats of the classification, inflection and derivation of words.

Inflection means the different forms of nouns, pronouns and adjectives in their different cases and genders, and the different forms of the verbs in their different voices, moods and persons. This part of grammar is often called Accidence.

42. Words consisting of one syllable are called એકાક્ષરી (monosyl lable), as હું, તું, જે, હા. Words consisting of more than one syllable are called અનેકાક્ષરી (Polysyllable), as કર, કપટ, &c.

43. Those words which cannot be traced to any simpler form in a given language are called સિદ્ધ (Primitive); as કૃ, બદ્, ગમ્, ચર, &c.

44. Those words which are formed from સિદ્ધ (Primitive) words by additions, by internal changes, or by both are called સાધિત; as કરણ (formed by adding અન to કૃ), ગતિ from ગમ, ચાલ from ચલ, &c.

45. સિદ્ધ (Primitive) words are divided into (I) આશ્રયદાયક and (II) ઉપસંગી.

I. આશ્રયદાયક (Stem-words) are those which allow others to combine with them.

II. ઉપસંગી (Particles) are those which combine with આશ્રયદાયક.

46. સાધિત (Derivative) words are divided into (I) પ્રાત્યયિક and (II) સામાસિક.

I. Words formed by adding terminations to આશ્રયદાયક are called પ્રાત્યયિક; as કરણ (કૃ + અન).

II. Words formed by the combination of two or more words are called સામાસિક; as ગુરૂચેલો, માબાપ, વિદ્યાભ્યાસ.

47. **Classification of words**:— આખ્યેય and અવ્યય.

48. આખ્યેય (declinable) words are those which can be declined or inflected. They include four parts of speech, *viz.* નામ, સર્વનામ, વિશેષણ (ગુણવાચક) and ક્રિયાપદ. Words of these four classes are also called પ્રધાનશબ્દ, for they are of great importance in a sentence.

49. અવ્યય (indeclinable) words are those which can not be inflected or declined. They include four parts of speech, viz, ક્રિયાવિશેષણ, નામયોગી (શબ્દયોગી), વાક્યયોગી (ઉભયાન્વયિ) and ઉદ્ગાર. Words coming under the first three of these classes are called મધ્યમ શબ્દ, for they are of less importance in a sentence than the પ્રધાન શબ્દ; while words ઉદ્ગાર are called કેવળપ્રયોગી, because they do not bear any relation to other words in a sentence.

CLASSIFICATION OF WORDS.

શબ્દ.							
આખ્યેય.				અવ્યય.			
પ્રધાન શબ્દ.				મધ્યમ શબ્દ.			ઉદ્ગાર.
નામ.	સર્વનામ.	વિશેષણ.	ક્રિયાપદ.	ક્રિયાવિશેષણ.	નામયોગી.	વાક્યયોગી	કેવળપ્રયોગી.

THE PARTS OF SPEECH.

નામ (NOUN).

50. **નામ** (Noun) is the name of anything which we can perceive by means of the senses or understanding.

51. **Classification of nouns** :— I સત્વવાચક and II ગુણવાચક.

I. **સત્વવાચકનામ** (Noun-substantive) is that which can be thought of, as existing by itself ; as માણસ, મુંબઈ, બળવંત, ઈશ્વર, ઘર, મેજ, &c.

II. **ગુણવાચકનામ** (Noun-adjective) is the name of a quality, which a સત્વવાચક possesses ; as ધોળું, કાળું, સફેત, સત્ય, ખરૂં, &c.

52. **સત્વવાચક** nouns are divided into four parts, *viz.* (1) વિશેષનામ, (2) સામાન્યનામ, (3) ભાવવાચકનામ, (4) ક્રિયાવાચકનામ.

53. **વિશેષનામ** (Proper-noun) is the name by which one object is distinguished from all others, as મગનલાલ, જમશેદજી, લંડન, સુરત, ભરૂચ, નર્મદા, હિમાલય, ઈશ્વર.

54. **સામાન્યનામ** (Common-noun) is the name by which a class of objects is distinguished from the objects of all other classes, as ગાય, ભેંસ, પહાડ, ઝાડ, નદી, &c.

સામાન્યનામ are divided into :—

I. **સમુદાયવાચક** (collective) :—ટોળું. લશ્કર, સભા, &c.

II. **સમુચ્ચયવાચક** (quantitative):—સોનું, રૂપું, પાણી, ઘઉં, દુધ.

55. **ભાવવાચકનામ** (abstract-noun) is the name of nature or quality drawn off and separated from objects, as દયા, પ્રેમ, સત્યતા, રતાશ, કાળાશ, &c.

56. **ક્રિયાવાચકનામ** (Infinitives) are those which name an action as વંચ, ઘટ, દોડાદોડ, વાંચવું, દોડવું, &c.

57. nouns derived from adjectives:—ગરમ-ગરમી, કઠણ-કઠણાત, પોચું-પોચાશ, &c.

58. nouns derived from verbs:—માગ-માગણી ; લખ લખનાર ; વણ-વણકર, &c.

In connection with nouns we must consider their જાતિ, વચન, વિભક્તિ *i. e.* gender, number and case.

રૂપાખ્યાન (Declension) is the change of a noun or pronoun in its number and case.

જાતિ (GENDER).

59. **જાતિ** (gender) is the distinction of a noun with regard to its sex. In Gujarati there are three genders.

I. **નર** (masculine):—all names of males or those which are spoken of as males, as રાજા, ઘોડો, ખડીઓ, બળદ, મોચી.

II. **નારિ** (Feminine):—all names of females or those which are spoken of as females, as રાણી, ઘોડી, જૂ, ગાય, ઘો, મોચણ, ચોપડી.

III. **નાન્યતર** (Neuter):—All names neither of males or females or those which cannot be spoken of as males or females: as ઘોડું, વાછરડું, પાણી &c.

---

60. Nouns ending in ઓ (ઓકારાંત નામ) are generally of the masculine gender, as છોકરો, પાડો, ખડીઓ, વાવટો, ચોપડો, &c.

Exceptions:—

(a) Nouns ending in ઓ as feminine:—જળો, બો, છો, પો, ખો, ઘો &c.

(b) Nouns ending in ઓ as neuter:—મ્હોં, લો (લોઢું), ગ્લાસગો.

61. Nouns ending in ઈ (ઈકારાંત નામ) are generally of feminine gender, as ચોપડી, પાડી, છોકરી, લાકડી, વાડી, સ્ત્રી, નદી, મતિ, ગતિ, ગુલબાઈ, &c.

Exception:—

(a) Nouns ending in ઇ as masculine:—રવિ, ધોબી, ઘાંચી, મોચી, હાથી, લલુભાઈ, સોની, કવિ.

(b) Nouns ending in ઈ as neuter:—પક્ષી, દહીં, ઘી, પાણી, મોતી, બી, મુંબઈ, મણી.

62. Nouns ending in ઉ (ઉકારાંત નામ) are genrelly of neuter gender, as છોકરૂં, ઘોડું, લાકડું, ગાડું, મરચું, શેલું.

Exceptions :—

(a) Nouns ending in ઉ as masculine :— લાડુ, શત્રુ, વાયુ, ગુરૂ, ઘંઉ, &c.

(b) Nouns ending in ઉ as feminine :—સાસુ, વસ્તુ, જૂ, લૂ, &c.

63. Nouns having forms of three genders (ત્રિજાતિનામ) :—છોકરો, છોકરી, છોકરૂં ; ઘોડો, ઘોડી, ઘોડું ; &c.

64. Nouns having forms of masculine and feminine only (દ્વિજાતિનામ):—મામો, મામી ; દાદો, દાદી ; દીકરો, દીકરી, &c.

65. Nounshaving forms of one of three genders only (એક જાતિનામ):-

Masculine :—દરવાજો, રસ્તો, હીરો, ભડકો, કાચબો, જુવો.

Feminine :—સાડી, કડી, દાઈ, બાઈ, માખી, જૂ.

Neuter :—ભાથું, માથું, નામુ, તાણું, મગતરૂં.

66. Nouns ending in any vowe may be of any of the three genders, as :-

Nouns ending in અ :—

Mas.—હાથ, પગ, લોક, વડ, પોપટ, મચ્છર, આકાર.

Fem.—ગાય, ભેંસ, વાત, ભાળ, ખોડ, લગામ, શરમ.

Neu.—ઘર, મન, નગર, રત્ન, ઇંટ, ખેતર, સુરત.

Nouns ending in આ :—

Mas.—રાજા, પિતા, દાતા, મહિમા, શ્રોતા.

Fem.—કથા, બાધા, રજા, સજા, માતા, આશા.

Neu.—કલકત્તા, વાંસદા, વડોદરા (towns).

Nouns ending in ઇ :—

Mas.—કવિ, ઋષિ, અગ્નિ, મણિ, હાથી.

Fem.—પ્રીતિ, મતિ, જાતિ, પળી, સાડી, વાડી, સોપારી.

Neu.—વારિ, ઘી, પાણી, બી, સોપારી.

Nouns ending in ઉ :—

Mas.—હેતુ, લાડુ, ગુરૂ, શત્રુ, મસરૂ, બંધુ, ધાતુ (of verb).

Fem.—ઋતુ, વસ્તુ, સાસુ, વહુ, જુ, લુ, ધાતુ (metal)

Neu.—પશુ, આંસુ, લીંબુ, જાંબુ, બરૂ.

Nouns ending in એ :—

Mas.—ભે (ભય), ખે (ક્ષય), મ્હે (મેઘ), જે (જય).

Fem.—ચે (ચેહ), ખે (ધૂળ), ગે, હરડે, મજે, વલે.

Neu.—તાલે (નશીબ).

Nouns ending in ઐ :—

Mas.—ખૈ (ક્ષયરોગ), જૈ (પઈસો), સૈ (માપ).

Fem.—પૈ (પાઈ), લૈ (લાહી), ખૈ (ખાડી), નૈ (દુંધી), રૈ (રાઈ).

Neu.—દૈ (દૈવ fate), પૈ (પયડુ), વારૈ (name of a village).

Nouns ending in ઓ :—

Mas.—ભો (ભય), પો, રોટલો, કરો.

Fem.—જળો, છો, બો, ધો, બોગાવો (River), ખો.
Neu.—મ્હો, લો (લોઢું), ગ્લાસગો.

Nouns ending in ઔ :
Mas.—રૈ (બલાત્કાર) ; Fem.—ગૈ (ગાય) ; Neu.—ખૌખૌ.

Nouns ending in ઋ :—
Mas.—ભ્રાતૃ, પિતૃ, કર્તૃ ; Fem.—માતૃ, શ્વશ્રુ ; Neu.—રઃકૃ.
Nouns ending in અં.—Neuter.—અષ્ટં પષ્ટં.
Nouns ending in આં :—
Mas.—મીરજાં, શેરખાં ; Fem.—નુરજહાં ; Neu.—ફાંફાં.

67. Nouns having the same form for all genders; as મેજ, ગુજરાત, જાન.

68. Nouns having the same form for masculine and feminine only: as તંબાકુ, ચાલ, વખત, શોધ, અગ્નિ.

69. Nouns having the same form for feminine and neuter; as સોપારી, ઘાસ, ઘડીઆળ.

70. Nouns having the same form for masculine and neuter; as માણસ, આયુષ.

71. The feminine forms of the names of animate beings are formed in two ways:

I. By different words.

Mas.	Fem.	Mas.	Fem.
પુરૂષ	સ્ત્રી	બાપ	મા
ભાયડો	બાયડી	પિતા	માતા
માટીડો	બૈરી, બૈરૂં	સસરો	સાસુ
ઠાકોર	ઠકરાણું	મરદ	ઓરત
રાજા	રાણી	ખાવિંદ	,,
નર	નારી	નર	માદા
પતિ	પત્ની	મોર	ઢેલ
ધણી	ધણીઆણી	ભુત	ડાકણ
વર	વહુ, કન્યા	પાડો	ભેંસ, પાડી
		બળદ (આખલો).	ગાય

II. By terminations.

(a) By termination ઈ :—
બ્રાહ્મણ—બ્રાહ્મણી ; પુત્ર—પુત્રી ; રાક્ષસ—રાક્ષસી.

(b) By terminations એણ, અણ or ણ :—

ઘાંચી—ઘાંચેણ	નાગ—નાગેણ	વાઘરી—વાઘરેણ
મોચી—મોચેણ	સાપ—સાપેણ	કણબી—કણબેણ
સુથાર—સુથારેણ	વાણીઓ—વાણીએણ	
લુહાર—લુહારેણ લુહારડી	કાછીઓ—કાછીએણ	

(c) By termination આણી :—

શેઠ—શેઠાણી ભટ્ટ—ભટાણી
ગોર—ગોરાણી પટેલ—પટલાણી or પટલેણ.

(d) By terminations ડી or ણી :—

હજામ—હજામડી ભીલ—ભીલડી પિશાચ—પિશાચણી
ચાકર—ચાકરડી ચંડાળ—ચંડાળણી પાપી—પાપિણી

72. The following nouns can be in the *Masculine* gender :—

(1) Nouns ending in ઓ—ઘોડો, વછેરો, ખડીઓ, છોકરો.
(2) Nouns ending in ઈ—ધોબી, કોળી, ઘાંચી, મોચી.
(3) Nouns ending in ઉ—ગુરૂ, વાયુ, શત્રુ.
(4) Nouns ending in આ—રાજા, આત્મા, મહિમા.
(5) Names of males—રામ, વાઘ, ભાઈ, હાથી, રાજા.
(6) Names of days of the week—સોમવાર, મંગળવાર, બુધવાર.
(7) Names of months—ચૈત્ર, વૈસાખ, કાર્તીક, પોષ.
(8) Names of some grand objects in the world—સૂર્ય, ચંદ્ર, સમુદ્ર, વાયુ.
(9) Names of the limbs—હાથ, પગ, હોઠ, દાંત.
(10) Names of corn—મઠ, ચણા, અડદ, કોદરા.
(11) Names of rivers—સિંધુ, બ્રહ્મપુત્ર.
(12) Emotions of the mind—કામ, ક્રોધ, મદ, મોહ.
(13) Names of trees—વડ, બાવળ, સીમલો, સાગ.
(14) Nouns formed from verbs—ચાલ, દોડ, ફેર, ભર.
(15) Names of thick and large things—કોદાળો, પાવડો, રોટલો.

73. The following nouns can be in the *Feminine* gender :—

1. Nouns ending in ઈ—ઘોડી, વાડી, સહી, સોટી.
2. Nouns ending in ઓ—જળો, ઘો, બો, ઓ.
3. Nouns ending in ઉ—જુ, લૂ, ૠતુ, વસ્તુ, વહુ, ધાતુ.
4. Nouns ending in અણ, એણ &c.—ધાચેણ, મોચણ, ધોબણ.
5. Names of females—શામબાઈ, જરબાઈ, ગાઈ, ભેંસ.
6. Names of days in a fortnight—બીજ, ત્રીજ, પાંચેમ, સાતેમ.
7. Names of some parts of a day—સાંજ, સવાર, રાત.
8. Names of rivers—ગંગા, જમના, તાપી, રેવા.
9. Names of parts of the body—આંખ, જાંગ, નસ, ખાંધ, જીભ.
10. Different names of the earth—પૃથ્વી, ધારા, ધરણી, ધરતી, ભૂમી.
11. Names of corn—બાજરી, જુવાર, તુવેર, ડાંગર.
12. Nouns ending in આ—આશા, દયા, કાયા, મજા.
13. Nouns formed by adding suffixes આઈ, આશ, ક, ઈ, ગીરી, મણ &c. } મીઠાઈ, ઠંડક, પહેલી, શીવણી, મહેતાગીરી, ભુલવણી, શીખામણ.
14. Nouns formed by adding the suffix તા—સત્યતા, શુદ્ધતા, દ્દઢતા.

15. Nouns formed from verbs by doubling them—ધક્કમધક્કા, હેલમહેલા, કચકચ, દોડાદોડ.
16. Names of cities—કાશી, મુંબઇ, દ્વારકા, પાટડી.
17. Names of trees—બોરડી, અંજીરી, કોઠી, આમલી, સમડી.
18. Nouns of foreign languages—ઇજા, ચા, જમિન, તરિદ, નિમાજ, કલાક કલાસ, રેલવે.
19. Names of small and tender things—કોદાળી, પાઘડી, રોટલી.
20. Names of some fruits—કેરી, નારંગી, કાકડી, દ્રાક્ષ.

74. The following nouns can be in the *neuter* gender :—

1. Nouns ending in ઉં—ઘોડું, માથું, છોકરૂં.
2. Nouns ending in ઓ—મ્હોં, સો (સોઢું).
3. Nouns ending in ઈ—ઘી, પાણી, બી, સોપારી
4. Common names of animals—માણસ, ઢોર, પશુ, જનાવર.
5. Names of some grand objects in the world—આકાશ, ગગન, વાદળ.
6. Names of some parts of the body—મુખ, તાળવું, પેટ, કપાળ.
7. Names of some fruits—નાળીએર, લીંબુ, અંજીર, ફણસ.
8. Names of cities and villages—અમદાવાદ, સુરત, બોરસદ.
9. Nouns formed by adding અણ, આણ, &c.—ઘડપણ, ચલણ ઉડાણ, ઉઘરાણું, અળખામણ.
10. Nouns formed by adding ત્વ—સત્વ, પુરૂષત્વ.
11. Names of some fluids—પાણી, તેલ, ઘી, જળ, દુધ, આંસુ.

---

75. **Comparision of the Gujarati Gender system with that of the English** :—The Gujarati Gender system, when compared with the English one, is found to be very irregular, because there is no particular basis of classification. Though names of all males are of the masculine gender and those of females of the feminine gender, yet things incapable of sex are not all neuter. Some are masculine and some are feminine also. The gender of such nouns can be determined by usage alone.

વચન (NUMBER).

76. **વચન** (Number) is a grammatical term denoting whether the object mentioned is one or more than one. There are two numbers in Gujarati, *viz.* એકવચન and બહુવચન.

77. **એકવચન** (Singular number) is the consideration of one object as છોકરો, ચોપડી.

78. બહુવચન (Plural number) is the consideration of two or more objects as છોકરા, ચોપડીઓ, લાકડાં, &c.

79. **Plural number** is formed by adding the suffix ઓ to the singular without any change being made in the singular noun, as વસ્તુ વસ્તુઓ; રાણી—રાણીઓ, નિશાળ—નિશાળો.

Exceptions :—In case of nouns ending in ઓ or ઉં, ઓ or ઉં are changed into આ or આં respectively before the plural suffix ઓ is added on, as છોકરો—છોકરાઓ, છોકરૂં—છોકરાંઓ, &c.

80. When an adjective showing the idea of plurality or a numeral qualify the noun, the plural suffix is dispensed with in Gujarati, but the change of final vowels (ઓ and ઉં) is retained, as ઘણાં માણસ, ચાર ઘર, બાર છોકરાં, &c.

81. Feminine and neuter nouns ending in ઓ and all nouns ending in એ, ઐ, do not take the plural suffix ઓ; as ઘો, મ્હોં, જે, પૈ.

82. **Nouns singular in form but plural in meaning.**

I. Words used in a collective sense: પાયદળ, લશ્કર, ઢોર, કુટુંબ, મંડળી, ઘેટું, મગ.

II. Nouns expressive of quantity, mass and weight: જોડ, કોડી, મણ, ડઝન.

83. **Nouns which can not be used in the plural.**

I. Quantitative nouns—ઘી, ખાંડ, ગોળ, શાકર, દુધ, મીઠું, પાણી, ઘાસ, બાજરી, સોનું, રૂપું.

II. Proper nouns—ચુનીલાલ, સુરત, નર્મદા.

III. Abstract nouns—રતાશ, સત્યતા, નરમાશ.

Exceptions :—

(a) Quantitative nouns can be used in the plural sense when they denote different kinds of materials or things made of it, as મેં ઘણા દેશનાં પાણી પીધાં છે. અમારા દેશમાં બે જાતનાં ઘી થાયછે.

(b) Proper nouns used as common can have the plural, as મારા કલાસમાં ચાર ચતુર્ભુજ છે.

(c) Abstract nouns employed as common have the plural.

84. Common nouns though singular can be used as plural as a token of respect :—as તે વખતે કયાં હતાં. મહારાજ કાલે પધારયા. મહેતાજી આવ્યા. મહારાણી ગાદીએ બેઠાં.

વિભક્તિ. (CASE).

85. **વિભક્તિ** is a particular form given to nouns and pronouns, in order to show the relation in which they stand to other words in a sentence. There are eight cases :

Order.	Terminations.	Significations.
પ્રથમા (first)	...	કર્તા Nominative (agent).
દ્વિતીયા (second)	...	કર્મ Accusative (object).
તૃતીયા (third)	એ	કરણ instrumental (may be agent).
ચતુર્થી (fourth)	ને ને માટે	સંપ્રદાન dative (may be object).
પંચમી (fifth)	થી થકી	અપાદાન ablative (may be agent).
ષષ્ઠી (sixth)	નો ની નું	સંબંધ genitive.
સપ્તમી (seventh)	એ, માં	અધિકરણ locative.
સંબોધન	...	સંબોધન Vocative.

USES OF THE CASES.

86. **The subject** of a sentence, in which the verb is in the કર્તરિ-પ્રયોગ (active voice), is always in the **first** or **nominative case**.

When a transitive verb is of the સહાભેદ (Passive voice), the agent is regarded as an instrument and as such put in the **instrumental** or **third case**; and the object of the verb is made the subject of the sentence and as such put in the **first case** : as **આ ચોપડી મારાથી વંચાઈ. હું તમારાથી જોવાયો નહિ.**

87. **The second case** is used exclusively for the object (કર્મ).

88. **The third case** is used, for the agent by whom, the instrument by which, or the cause on account of which, something is done: as **તેણે ક્રોધે તેને તલવારે** મારીનાંખ્યો. The **fifth case** is frequently used in the last two senses ; we can say **ક્રોધથી તલવારથી તેને મારીનાંખ્યો.** The agent is put in the third case when the verb is in the **કર્મણી પ્રયોગ** : as **છોકરાએ પાટી ભાંગી.**

89. **The fourth case** is the dative. In the verbs that govern two objects, the indirect (અનુપસ્થ કર્મ) is put in the fourth case. Direct object = ઉપસ્થ કર્મ. In proper nouns and in the first and second personal pronouns the fourth case is used for the object.

90. **The proper use of** થી is to indicate the place from which, or the time from which, something occurs or proceeds. Hence its name અપાદાન (ablative). But it is often used to show the means by which something is done and then it is called the Instrumental fifth case (**કરણને અર્થે પાંચમી.**)

91. The relations shown by the **sixth case** are very numerous, but all are embraced under the general head of સંબંધ. A noun in the sixth case is often similar in signification to an adjective and as such it is declined for gender in Gujarati.

92. One of the terminations of the **seventh case** is the same in form as that of the third, *viz.* એ, but it is not difficult to distinguish them. The place where, and the time when, are put in the seventh case. Terminations એ and માં are not interchangeable; એ seems to have more the force of near or at and માં in or into. Compare દરિયે જવું and દરિયામાં જવું.

93. **The vocative case** is the same as the nominative but nouns ending in ઓ and ઉં drop their terminations and take આ in the vocative.

94. **Rules for the application of case—terminations:—**

(1) The final ઓ of masculine nouns ending in ઓ is changed to આ before the case—terminations are applied in the singular and plural numbers, as છોકરો છોકરાને-છોકરાઓને.

(2) The final ઉં of neuter nouns ending in ઉં is changed to આ in the singular and આં in the plural before the case—terminations are applied, as ઈંડું-ઈંડાને sing. ઈંડાંને plu.

(3) Before the termination એ, the ending vowel of nouns is dropped and એ is combined with the preceding consonant, as છોકરો-છોકરાએ or છોકરે, ઈંડું-ઈંડાંએ or ઈંડે.

(4) Plural terminations are always added to nouns before the case terminations are applied.

DECLENSIONS OF NOUNS.

	અકારાંત		આકારાંત		ઈકારાંત	
95.	sing.	plu.	sing.	plu.	sing.	plu.
1	રથ	રથો	મા	માઓ	પતિ	પતિઓ
2	રથ	રથો	મા	માઓ	પતિ	પતિઓ
3	રથે	રથોએ	માએ	માઓએ	પતિએ	પતિઓએ
4	રથને	રથોને	માને	માઓને	પતિને	પતિઓને
5	રથથી	રથોથી	માથી	માઓથી	પતિથી	પતિઓથી
6	રથનો-ની,	રથોનો-ની	માનો-ની-નું	માઓનો-ની-નું	પતિનો-ની-નું	પતિઓનો-ની-નું
7	રથે, રથમાં,	રથોએ, રથોમાં	મામાં	માઓમાં	પતિમાં	પતિઓમાં
8	રથ	રથો	મા	માઓ	પતિ	પતિઓ

	ઊકારાંત		એકારાંત		ઓકારાંત
sing.	plu.	sing.	plu.	sing.	plu.
1 જૂ	જૂઓ	ચે	ચેઓ	ખો	ખોઓ
2 જૂ	જૂઓ	ચે	ચેઓ	ખો	ખોઓ
3 જૂએ	જૂઓએ	ચેએ	ચેઓએ	ખોએ	ખોઓએ
4 જૂને	જૂઓને	ચેને	ચેઓને	ખોને	ખોઓને
5 જૂથી	જૂઓથી	ચેથી	ચેઓથી	ખોથી	ખોઓથી
6 જૂનો-ની-નું	જૂઓનો-ની-નું	ચેનો	ચેઓનો	ખોનો-ની-નું	ખોઓનો-ની-નું
7 જૂમાં	જૂઓમાં	ચેમાં	ચેઓમાં	ખોમાં	ખોઓમાં
8 જૂ	જૂઓ	ચે	ચેઓ	ખો	ખોઓ

ઉકારાંત

	sing.	plu.
1	ઈંડું	ઈંડાં or ઈંડાંઓ
2	ઈંડું	ઈંડાં or ઈંડાંઓ
3	ઈંડાએ or ઈંડે	ઈંડાંએ or ઈંડાંઓએ
4	ઈંડાને	ઈંડાંને or ઈંડાંઓને
5	ઈંડાથી	ઈંડાંથી or ઈંડાંઓથી
6	ઈંડાનો	ઈંડાંઓ or ઈંડાંઓનો
7	ઈંડામાં	ઈંડાંમાં or ઈંડાંઓમાં
8	ઈંડા	ઈંડાં or ઈંડાંઓ

વિશેષણ (ADJECTIVE).

96. **વિશેષણ** (an adjective) is a word used with a noun to denote some quality, number, quantity or other attribute belonging to the person or thing represented by the noun, as **રાતો** ઘોડો; **સારો** છોકરો; **ચતુર** નર; **લીલી** ટોપી.

97. The noun of which the adjective shows the quality, number, quantity or other attribute is called વિશેષ્ય, as રાતો **ઘોડો; સારો છોકરો, પાંચ રૂપીઆ;** here ઘોડો, છોકરો, રૂપીઆ are વિશેષ્ય and રાતો, સારો, પાંચ are વિશેષણ.

98. Those adjectives which like nouns take gendral terminations (ઓ, ઈ, ઉ) are called વિકારી (declinable), as સારો સારી-સારૂં; મોટો-મોટી મોટું.

99. Adjectives, which undergo no change, *i. e.* which are the same for all genders, are called અવિકારી or અવ્યયરૂપી (indeclinable), as સફેદ, લાલ, પ્રેમી, લોભી, આળસુ, લાલચુ.

Note.—In English all adjectives except *this* and *that* are indeclinable.

100. Adjectives ending in ઓ or ઉં have to change their ઓ or ઉં to આ or આં respectively in the plural, as સારો છોકરો-સારા છોકરાઓ; ખોટું કામ-ખોટાં કામો.

101. When adjectives are used with nouns they qualify, case-terminations and those of the plural number are applied only to nouns, as ડાહ્યા છોકરાઓ but not ડાહ્યાઓ છોકરાઓ. But when adjectives are used alone without the nouns they qualify, those terminations are applied to the adjectives, as ડાહ્યાઓ વખણાય છે. સાચાઓ પૂજાય છે.

102. **Classification of Adjectives :—**

I. ગુણવાચક વિશેષણ (Qualitative adj)—રાતો, ઠીંગણો, ઉંચો, ડાહ્યો, ચતુર, દયાળુ.

II. સંખ્યાવાચક વિશેષણ (Numeral adj.):

(1) અમુક સંખ્યાર્થ (Cardinal numeral)—એક, બે, ત્રણ, ચાર.

(2) ક્રમવાચક or સંખ્યાપૂર્ણાર્થ (Ordinal numeral)—પહેલો, બીજો, ત્રીજો.

(3) અંશ સંખ્યાર્થ (Fractional numeral)—પા, અર્ધો, દોઢ, સવાબે.

(4) સંખ્યા સંઘાર્થ (Collective numeral)—બેલું, ચોક, પંજો, કુંડી, સેંકડો.

(5) આવૃત્તિ વાચક (Multiplicative numeral)—બેવડું, ત્રેવડું, ચોગણું.

III. બહ્વલ્પાર્થ વિશેષણ (Quantitative adj.)—ઘણું, થોડું, સઘળું, થોડું, જરા, જરાએક.

IV. અનિશ્ચિત વિશેષણ (Indefinite adj.)—કોઈ, કંઈ, કાંઈક.

સર્વનામ (PRONOUN).

103. સર્વનામ (Pronoun) is a word which stands for a noun and represents an object without naming it.

104. **Classification of Pronouns :—**

(1) પુરૂષવાચક (Personal)—હું, તું, તે આપ, આપણ. અમે તમે, તેઓ.
(2) સ્વાર્થ or સ્વવાચક (Reflexive)—પોતે, પંડે, જાતે, હાથે, મેળે.
(3) તત્પદાપેક્ષક or સંબંધી (Relative)—જે.
(4) દર્શક (Demonstrative)—આ, એ, તે, પેલો, ફલાણો, ઓલો, ઓલી, ઓલું.

(5) પ્રશ્નાર્થ (Interrogative)—કોણ, કયો, કઇ, કયું, શો, શી, શું.
(6) અનિશ્ચિત (Indefinite)—કોઇ, કંઈ, કોઈક, દરેક, એકએક, સર્વે, સહુ, અમુક, કોક.

105. પુરૂષવાચક (Personal) pronouns are words that are used for the person speaking, person spoken to and person spoken of.

1*st* Pers.	હું	is used for the person speaking		
2*nd* Pers.	તું	,,	,,	spoken to
3*rd* Pers.	તે	,,	,,	spoken of

106. Difference between અમે and આપણે :—અમે (1*st* Pers. Plu.) means the person speaking and others with him. આપણે means the person speaking as well as the person spoken to ; અમે excludes the person spoken to ; આપણે includes him.

107. તમે and આપ are both 2*nd* pers. plu. They are both terms of respect but આપ is more formal ; તેઓ is the 3*rd* pers. plural.

108. સ્વાર્થ or સ્વવાચક (Reflexive) pronouns are so called because the person or thing denoted by them is the same as the subject of discourse to which the thought is again directed ; as પોતે, મેળે, પંડે.

N. B.—When પોતે is doubled, it has a distributive force ; as તેઓ પોત પોતાને ઘેર ગયા. Here પોત પોતાને should be parsed as a Distributive Reflexive Pronoun (પૃથકાર્થે સ્વવાચક સર્વનામ).

109. તત્પદાપેક્ષક or સંબંધી (Relative) pronoun is a word that refers to some noun, pronoun or phrase going before, in a sentence. જે requires તે and તે requires જે ; as જે છોકરો કાલે નિશાળે આવ્યો હતો, તે આજે પણ આવ્યો છે. Here જે is a Relative Pronoun.

110. દર્શક (Demonstrative) pronoun is a word which points out an object to which it refers, as આ, તે, પેલો, ઓલ્યો, ફલાણો.

111. પ્રશ્નાર્થ (Interrogative) pronoun is that which is used in asking a question, as કોણ, કયો, શો, શી, શું.

112. અનિશ્ચિત (Indefinite) pronouns are those which name a thing indefinitely, *i. e.* in a general manner, as કોઈ, કેટલાક, થોડાક, અમુક, દરેક, &c.

113. Pronouns are inflected or declined like nouns.

DECLENSIONS OF PRONOUNS.

4

Cases.	હું Sing.	હું Plu.	તું Sing.	તું Plu.	તે Sing.	તે Plu.
1	હું	અમે	તું	તમે	તે, તેણી.	તેઓ.
2	મને, મુને, મજને.	અમને, અમોને.	તને, તુને, તુજને.	તમને, તમોને.	તેને.	તેઓને, તેમને.
3	મેં	અમે	તેં	તમે	તેણે	તેઓએ, તેમને.
4	મને,મુને,મુજને, મારે માટે સારૂ	અમને, અમોને, અમારે માટે સારૂ	તને,તુને,તુજને,તારે માટે સારૂ	તમને, તમોને તમારે માટે સારૂ	તેને, તેને માટે સારૂ	તેઓને, તેમને,તેઓને માટે સારૂ.
5	મારાથી,મજથી,હુંથી.	અમારાથી,અમથી.	તારાથી,તુંજથી તુંથી.	તમારાથી, તમથી.	તેનાથી-તેથી.	તેઓનાથી-તેઓથી.
6	મારો-રી-રૂં.	અમારો-રી-રૂં.	તારો-રી-રૂં.	તમારો-રી-રૂં.	તેનો-ની-નું.	તેઓનો-ની-નું.
7	મારામાં, હુંમાં.	અમારામાં,અમમાં.	તારામાં,તજમાં, તુંમાં.	તારામાં, તમમાં.	તેનામાં,તેમાં.	તેઓનામાં,તેઓમાં.

આપણે	કંઈ	આપ	કોઇ	પોતે.
Plural.	Sing. & Plu.	Plu.	Sing. & Plu.	Sing. & Plu.
1 આપણે	કંઈ	આપ	કોઈ	પોતે
2 આપણને	કંઈ	આપને	કોઈ	પોતાને
3 આપણે	...	આપે	કોઈએ	પોતે
4 આપણને, આપણે માટે સારૂ	કંઈને	આપને માટે સારૂ	કોઈને	પોતાને માટે
5 આપણાથી	કંઈથી	આપથી	કોઈથી	પોતાથી
6 આપણો-ણી ણું	કંઈનો	આપનો-ની નું	કોઈનો	પોતાનો ની નું
7 આપણામાં	કંઈમાં	આપમાં	કોઈમાં	પોતામાં

કોણ	શો		કશું	
Sing & Plu.	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
1 કોણ	શો	શા	કશું	કશાં
2 કોણ or કોને	શો	શા	કશું	કશાં
3 કોણે, કેણે	શાણે, શેણે,	શાણે, શેણે	કશાએ	કશાંએ
4 કોને, કેને, કોને માટે સારૂ	શાને, શેને	શાને, શેને	કશાને	કશાને
5 કોનાથી, કેનાથી	શાથી	શાથી	કશાથી	કશાથી
6 કોનો, કેનો-ની-નું	શાનો, શેનો	શાનો, શેનો	કશાનો	કશાનો
7 કોનામાં, કેનામાં.	શામાં, શેમાં	શામાં, શેમાં	કશામાં	કશામાં

	જે		શું	
Cases.	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
1	જે	જે, જેઓ	શું	શાં
2	જે	જે	શું	શાં
3	જેણે	જેઓએ, જેમને	rest like	શો
4	જેને	જેઓને, જેમને		
5	જેથી	જેઓથી		
6	જેનો	જેઓનો		
7	જેમાં	જેઓમાં		

શી is only used in the *1st* and *2nd* case only.

---

114. Several ક્રિયાવિશેષણ (adverbs) are formed by adding suffixes વો, વી, વું ; વડો, વડી, વડું ; ટલો, ટલી, ટલું, &c. to pronouns આ, એ, જે, તે, કે, as એથી, આથી, જેથી, તેથી, આવડો, આવડી, આવડું; કેટલો, કેટલી, કેટલું.

ક્રિયાપદ (VERB).

115. **ક્રિયાપદ** (Verbs) are words which are capable of expressing action in time, as કરવું, બોલવું, ચાલવું, ભણવું, &c.

116. **કર્ત્તા** (Subject) of a verb is the doer of an action, as '**છોકરો** વાંચેછે.' છોકરો is the subject.

117. કર્મ (Object) of a verb is that which is acted upon. મેં ચોપડી વાંચી. ચોપડી is the object.

118. There are two kinds of verbs સકર્મક (transitive) and અકર્મક (intransitive) and the distinction of verbs into Intransitive and Transitive is called વર્ણ.

119. ઉભયવર્ણ ક્રિયાપદ are those which are sometimes Intransitive and sometimes Transitive.

120. When the action is directed towards some specified object, the verb is called સકર્મક (Transitive), as હું ચોપડી વાંચુછું ; તે કાગળ વાંચેછે.

121. When the action of a verb affects the agent only, the verb has no object and is called અકર્મક (Intransitive), as હું બેસુંછું, તે ચાલેછે.

122. A very simple method of telling the વર્ણ of a verb is to ask two questions, one with કોણ and one with શું. If the answers be different, the verb is **Transitive**; if the answers be the same, the verb is **Intransitive.**

123. ભાવકર્તૃક ક્રિયાપદ are those verbs that have no agent apart from the verb, but the meaning (ભાવ) of the verb is regarded as the agent, as આજ બહુ વરસેછે ; મારા પેટમાં દુખેછે ; મને ગમતું નથી. ધણી ધણીઆણીને બનતું નથી. Here વરસવાનું, દુખવાનું, બનવાનું, ગમવાનું, &c., are regarded as subjects.

124. અકર્તૃક ક્રિયાપદ are those verbs that have neither the subject apart from the verb, nor can it be supplied from the meaning of the verb, but it is considered, as understood. as ગમે તે કર=જે કામ ગમે તે કર ; રૂચે તે ખા = જે રૂચે તે ખા ; સુઝે ત્યાં બેસ = જે જગ્યામાં બેસવાનું સુઝે ત્યાં બેસ. Here the subject જે is understood.

125. ભાવકર્તૃક and અકર્તૃક verbs correspond to English Impersonal verbs, in as much as they are always used in the 3rd person singular and in the neuter gender.

126. **In connection with verbs we should know their મૂળ (ધાતુ), ભેદ, અર્થ (વાચ), કાળ, જાતિ, વચન, પુરૂષ and પ્રયોગ.**

મૂળ (ધાતુ). ROOT.

127. મૂળ of a verb is that form of a verb which is divested of all terminations ; *i. e.* the shortest form of the verb in Gujarati ; as કર, ચાલ, ચડ, થા.

128. ધાતુ (Root) of a verb means its shortest original sanskrit form : as કૃ, કથ્, વદ્, સ્થા, &c.

ભેદ (VOICE)

129 **ભેદ** (Voice) is the new form, formed by adding a termination to a verb, or by changing its form in any other way. There are four kinds of ભેદ, *viz.* મૂળભેદ, કર્મકભેદ, પ્રેરકભેદ. સહ્યભેદ.

130. મૂળ (Original form) of a verb is considered as મૂળભેદ (active voice). This is really no ભેદ

131. If the original verb be Intransitive, three different ભેદ (કર્મક, પ્રેરક, સહ્ય) can generally be formed; but if the original verb be Transitive, only two ભેદ (પ્રેરક and સહ્ય) can be formed.

132. Transitive verbs, formed from Intransitive verbs by changing the penultimate અ of the મૂળ into આ, are said to be in the કર્મકભેદ (Transitive form), as વળ-વાળ, પડ-પાડ, તપ-તાપ, sometimes અ is changed into એ and ઉ into ઓ: as ઉછર-ઉછેર; ભળ-ભેળ; ફુટ-ફોડ; ફુટ-ફોડ.

133. **પ્રેરક ભેદ** (Causal or causative form) is formed by adding આવ, આડ or વાડ to the root. This form is used when we make some one do an action for us, as વળ-વળાવ, પડ-પડાવ, ધાવ-ધવાડ, ચાવ-ચવાડ, સૂ સુવાડ. Here the penultimate આ is shortened.

N. B.—There is no causal form of જા and આવ, for we can not say જવાડ, અવાડ ; મોકલ is used in this sense for જવાડ and અવાડ Also ભણ-ભણાવ (teach), મળ-મેળવ (get) are not પ્રેરક forms though they appear so.

134. **સહ્યભેદ** (Passive voice) is formed by adding આ to the root, of which the penultimate આ, if any, is shortened, as તપ તપા, ચડ-ચડા, બળ બળા, but આણ અણા, ખા, ખવા.

N. B.—If the final letter of the root be આ, ઈ, ઉ, એ or ઓ the letter વ is introduced between the root and the termination, as પી-પીવા, સુ-સુવા, કહે કહેવા, ધો-ધોવા. To these forms ય or the terminations of tenses are applied, as બોલ-બોલાય-બોલાત બોલાશે, &c

135. Strictly speaking the સહ્યભેદ is the representative of the English Passive Voice, as **અનાજ ખવાયું** (corn is eaten), but in Gujarati this ભેદ is used to express ability, as મારાથી ચલાતું નથી. તમારાથી ચલાય (ચાલી શકાય) તો આવજો. This is peculiarly the case with Intransitive verbs and in this sense it may be called શક્યભેદ.

136. There are some instances of double ભેદ ; as તપાવા, કરાવા, કરવાવ, બનાવરાવ, ખવડાવરાવ. They are સહ્યભેદ formed from the પ્રેરક.

અર્થ or વાચ (MOOD).

137. **અર્થ** or **વાચ** (Mood) of a verb is the peculiar form, which it assumes, in order to express the mode, in which an action is represented.

138. In Gujarati there are but three kinds of moods : 1 નિશ્ચયાર્થ 2 આજ્ઞાર્થ. and 3 સંશયાર્થ.

139. **નિશ્ચયાર્થ** (Indicative mood) affirms in a direct and positive manner, as તે કાલે **ગયો.** હું આવતી કાલે **આવીશ.** ગયો and આવીશ are નિશ્ચયાર્થ.

140. **આજ્ઞાર્થ** (Imperative mood) 1 commands, 2 exhorts, 3 entreats, 4 wishes good, 5 wishes evil ; as (1) મારે વાસ્તે બે ચોપડીઓ લાવ, (2) તમારા છોકરાને નિશાળે ભણવા મોકલો, (3) અરે પ્રભુ ! અમારા પર દયા રાખ, (4) ઘણા વર્ષ જીવો! સુખી થાઓ! (5) તમારા ઘરબાર બળી જાઓ, તમે દુઃખે દહાડા કહાડો.

N. B.—The Imperative admits of only the second person and present or future tense ; Imperative future terminations are જે, જો instead of શે, શો, as તમે આવજો. તું દશ રૂપીઆ લાવજે.

141. Simple **કૃદંત** (Participle) forms are also used in the imperative sense, implying duty or entreaty at the same time, as નિશાળીઆએ માસ્તરનો હુકમ માનવો ; મહેરબાની કરીને તમારે આટલું કામ બજાવવું.

142. **સંશયાર્થ** (Subjunctive mood) is employed when (1) uncertainty, (2) supposition, (3) condition or dependence of an action is expressed, as (1) તે માણસ **ભૂલતો હોય** ; (2) હું કદાચ સારો **થાઉં** ; (3) જો તારી મરજી હોય તો હું **આવું.**

143. The **mood** must be determined rather by the meaning than by the form, as the forms are in many cases similar. as (1) તે એવું **બોલે** એમાં નવાઈ નથી. (2) તે એવું **બોલે** તો માર ખાય ; Here બોલે in the first sentence is indicative, while, in the second, subjunctive.

N.B.—In Interrogative sentences such as તમે કયારે આવ્યા? તમે શું કરોછો ? **આવ્યા** and **કરોછો** should be considered as Indicative, of which they are the forms.

144. **કૃદંત** (Participle) is a word (noun, adjective or gerund) derived from a verbal root by the addition of some terminations, as કરીને, કરનાર, કરવું, કરતો, કરેલું, &c.,

Participles are divided into seven classes.

(1) વર્તમાન કૃદંત (Present Participle) વાંચતો, વાંચતી, વાંચતું.
(2) ભૂતકૃદંત (Past Participle)—વાંચ્યો, વાંચી, વાંચ્યું.
(3) ભવિષ્યકૃદંત (Future Participle) વાંચવાનો, વાંચવાની, વાંચવાનું.
(4) વિશેષભૂતકૃદંત (Second Past Participle)—વાંચેલો, વાંચેલી, વાંચેલું.
(5) સંબંધકકૃદંત (Connective Participle)—વાંચી, વાંચીને.
(6) સામાન્યકૃદંત (Common Participle)—વાંચવો, વાંચવી, વાંચવું.
(7) કારકકૃદંત (Agentival Participle) વાંચનારો, વાંચનારી, વાંચનારું, વાંચનાર.

PARTICIPLES AND THEIR USES.

115. **Uses of** the Past Participle (**ભૂતકૃદંત**)

1. It is used instead of the past tense, as તેણે કાગળ લખ્યો.
2. It is used with the force of a noun, as ઈશ્વરનું **धार्युं** થશે.
3. It is used as an adjective, as **લખ્યા** લેખ મટે નહિ. **બોલ્યું** વચન પાળવું
4. It is used in forming compound tenses, as લખ્યું હતું, લખ્યું છે, &c.
5. It helps to form compound verbs, as લખ્યા કર.
6. With જા it denotes the idea of Possibility, as **માર્યો** ગયો. **માર્યો** જશે.

116. **Uses of** the Present Participle (**વર્તમાન કૃદંત**).

1. It is used as an adjective, as **વહેતું** પાણી.
2. It is used as a finite verb, when it denotes past action with a slight idea of habit or repetition, as તે રોજ અહીં **આવતો—બેસતો.**
3. It is used in forming compound tenses, as આવતો હતો, આવતો હોઉં, ચાલતો થા, &c.
4. It is used with the force of a future imperative, as ત્યાં જતો ના, બોલતો ના.
5. It is used as a noun in the locative case when it takes the absolute suffix આ, as ગામમાંથી **નીકળતાં** એવું બન્યું.
6. When reduplicated it has the force of an adverb, as તે રોતો રોતો ગયો.

117. **Uses of ભવિષ્ય કૃદંત** (Future Participle) :—

1. It is used as an adjective, as **જવાનો** વિચાર, **વાંચવાનો** પાઠ.
2. It is used as a noun, as તેણે મને **જવાનું** કહ્યું. મારે **રાવ ખાવાની** એ છે કે.

3. It is used instead of the future tense; as હું તો **જવાનો,** તમે ક્યારે આવવાના?

148. **Uses of વિશેષ ભૂત કૃદંત** (Second Past Participle):—

1. It is used as an adjective, as લખેલો પત્ર, કહેલું કામ.
2. It is used as a noun, as તમારૂં લખેલું તમેજ વાંચો. તેણે ખાધેલું ખા.
3. It is used instead of the past tense, as મેં તમને ઘણા કાગળ લખેલા. આ કામ તમે ક્યારનું કરેલું?

149. **સંબંધક કૃદંત** (Connective Participle) is indeclinable (અવ્યયરૂપી); as લખી, લખીને.

150. **Uses of સામાન્ય કૃદંત** (Common Participle):

1. It is used as a noun, as થોડું ખાવું સારૂં છે. મુસાફરી કરવી સારી છે.
2. It is used as a finite verb, as તારે જવું નહિ. તમારે વધારે બોલવું નહિ.

151. **Uses of કારક કૃદંત** (Connective Participle):—

1. It is used as a noun, as સારા ગ્રંથ **લખનાર** થોડા છે. આ ચોપાનીયું **લખનારીને** ઈનામ મળ્યું.
2. It is used as a finite verb, as તે આવો ગ્રંથ લખનાર છે (લખશે).

કાળ (TENSE).

152. **કાળ** (Tense) is a term used to distinguish the time in which an action is represented. There are three principal tenses (શુદ્ધકાળ) and eight compound tenses (મિશ્રકાળ).

Principal Tenses.	Compound Tenses.
I. વર્તમાન (Present): લખે	દ્વિત્વવર્તમાન (Present Continuous) લખેછે. વર્તમાનભૂત (Past Continuous) લખતો હતો.
II. ભૂત (Past): લખ્યું.	ભૂતવર્તમાન (Present Perfect) લખ્યું છે. દ્વિત્વભૂત (Pluperfect) લખ્યું હતું. વિશેષભૂત વર્તમાન (Present Perfect Passive) લખેલું છે. વિશેષ દ્વિત્વભૂત (Pluperfect Passive) લખેલું હતું.
III. ભવિષ્ય (Future): લખશે	ભવિષ્યવર્તમાન (Present Prospective) લખવાનો છે. ભવિષ્યભુત (Past Prospective) લખવાનોહતો

153. **વર્તમાનકાળ** (Present Tense) speaks of what is going on in the present time, as બેસેછે, જાય, જાયછે.

154. **ભૂતકાળ** (Past Tense) represents an event as finished at some past time, as કર્યું, ગયો, માર્યો, બેઠો, &c.

155. ભવિષ્યકાળ (Future Tense) represents an action which is yet to come, as કરીશ, જઈશ, બેસશે.

THE FORMATION OF COMPOUND TENSES.

156. દ્વિત્વવર્તમાનકાળ (Present Continuous Tense) is formed by adding the present tense of 'હો' to the Present Participle, of the principal verb, as કરતો હોય &c.

N. B.—In the Indicative mood it is rather irregular, as તે લખે છે instead of તે લખતો છે. It is regular in the Subjunctive mood, as તે લખતો હોય.

157. વર્તમાન ભૂતકાળ (Past Continuous Tense) is formed by adding the past tense of હો to the Past Participle of the principal verb, as લખ્યું હતું.

158. ભૂતવર્તમાનકાળ (Present Perfect Tense) is formed by adding the present tense of હો to the Past Participle of the principal verb, as લખ્યું છે.

159. દ્વિત્વભૂતકાળ (Pluperfect) is formed by adding the past tense of હો to the Past Participle of the principal verb, as લખ્યું હતું.

160 વિશેષ ભૂતવર્તમાનકાળ (Present Perfect Passive) and વિશેષ દ્વિત્વ ભૂતકાળ (Pluperfect Passive) are formed by adding the present tense and past tense respectively to second Past Participle, as લખેલું છે ; લખેલું હતું.

161. ભવિષ્યવર્તમાનકાળ (Present Prospective Tense) is formed by adding the present tense of હો to the Future Participle of the principal verb, as લખવાનો છે.

162. ભવિષ્ય ભૂતકાળ (Past Prospective Tense) is formed by adding the past tense of હો to the Future Participle of the principal verb, as લખવાનો હતો.

163. **Terminations of different Tenses :—**

કાળ		નિશ્ચયાર્થ	સંશયાર્થ	આજ્ઞાર્થ	કૃદંત
Present Tense.					
Sing.	1*st* Pers.	ઉં	ઉં	...	Mas. Fem. Neu. તો—તી—તું.
	2*nd* Pers.	એ	એ	ય	
	3*rd* Pers.	એ	એ	...	
Plu.	1*st* Pers.	ઈએ	ઈએ	...	તા-તી-તાં.
	2*nd* Pers.	ઓ	ઓ	ઓ	
	3*rd* Pers.	એ	એ	...	
Future Tense.					
Sing.	1*st* Pers.	ઈશ	ઈશ	...	વાનો-વાની-વાનું.
	2*nd* Pers.	શે (ઈશ)	શે (ઈશ)	જે	
	3*rd* Pers.	શે	શે	...	

Plu.	1st Pers.	શું (ઈશું)	શું (ઈશું)	...	વાના વાની વાનાં.
	2nd Pers.	શો	શો	જો	
	3rd Pers.	શે	શે	...	
	Past Tense.	...	ત. અત	...	Sing. યો. ઈ. યું Plu. યા. ઈ. યાં
Second Past Participle...			...	...	એલો, એલી, એલું.
Common Participle ...			...	...	વો, વી-વું.
Agentival Participle ...			...	...	નાર-નારો,નારી,નારૂં.
Connective Participle...			...	...	ઈ. ઈને.

CONJUGATION OF VERBS.

ક્રિયાપદ 'બોલ' મૂળભેદ.

		નિશ્ચયાર્થ. (Indicative)	સંશયાર્થ. (Subjunctive)	આજ્ઞાર્થ. (Imperative)	કૃદંત. (Participle)
164.	વર્તમાનકાળ. (Present Tense).				
Sing.	I	હું બોલું	હું બોલું	...	બોલતો-તી-તું
	II	તું બોલે	તું બોલે	તું બોલ	
	III	તે બોલે	તે બોલે	...	
Plu.	I	અમે બોલીએ	અમે બોલીએ	...	બોલતા-તી-તાં
	II	તમે બોલો	તમે બોલો	તમે બોલો	
	III	તેઓ બોલે	તેઓ બોલે	...	
	ભૂતકાળ. (Past Tense.)				
Sing.	Mas.	હું તું તે બોલ્યો	બોલત	...	બોલ્યો
	Fem.	,, બોલી	બોલત	...	બોલી
	Neu.	,, બોલ્યું	બોલત	...	બોલ્યું
Plu.	Mas.	અમે તમે તેઓ બોલ્યા	બોલત	...	બોલ્યા
	Fem.	,, બોલી	બોલત	...	બોલી
	Neu.	,, બોલ્યાં	બોલત	...	બોલ્યાં
	ભવિષ્યકાળ (Future Tense)				
Sing.	I	હું બોલીશ	હું બોલીશ	...	બોલવાનો-ની-નું
	II	તું બોલશે	તું બોલશે	તું બોલજે	
	III	તે બોલશે	તે બોલશે	...	
Plu	I	અમે બોલીશું	અમે બોલીશું	...	બોલવાના-ની-નાં
	II	તમે બોલશો	તમે બોલશો, તમે બોલજો		
	III	તેઓ બોલશે	તેઓ બોલશે	...	

વિશેષભૂત કૃદંત (Second Past Participle): Sing. બોલેલો-લી-લું
Plu. બોલેલા લી-લાં

સામાન્ય કૃદંત (Common Participle): Sing. બોલવો-વી-વું
Plu. બોલવા-વી-વાં

કારક કૃદંત (Agentival Participle): Sing. બોલનારો-રી-રૂં
Plu. બોલનારા રી રાં, બોલનાર.

સંબંધક કૃદંત (Relative Participle): બોલી. બોલીને.

165. ### ક્રિયાપદ 'હો' મૂળભેદ.

		નિશ્ચયાર્થ. Indicative.	સંશયાર્થ. Subjunctive.	આજ્ઞાર્થ. Imperative.	કૃદંત. Participle.
		વર્તમાનકાળ. (Present Tense.)			
Sing.	I	હું છું	હું હોઉં	...	
	II	તું છે	તું હોય	તું હોય	હોતો
	III	તે છે	તે હોય	...	
Plu.	I	અમે છીએ	અમે હોઇએ	...	
	II	તમે છો	તમે હો	તમે હો	હોતા
	III	તેઓ છે	તેઓ હોય	...	
		ભૂતકાળ. (Past Tense.)			
Sing.	I	...	હું હોત	...	
	II	...	તું હોત	...	હતો હવો
	III	...	તે હોત	...	
Plu.	I	...	અમે હોત	...	
	II	...	તમે હોત	...	હતા હવા
	III	...	તેઓ હોત	...	
		ભવિષ્યકાળ. (Future Tense.)			
Sing.	I	હું હોઈશ, હઈશ	હું હોઈશ, હઈશ	...	
	II	તું હોશે, હશે	તું હોશે, હશે	તું હોજે	હોવાનો
	III	તે હોશે, હશે	તે હોશે, હશે	...	
Plu.	I	અમે હોઈશું હઈશું	હોઇશું-હઈશું	...	
	II	તમે હોશો, હશો.	હોશો, હશો	તમે હોજો	હોવાના
	III	તેઓ હોશે, હશે.	હોશે, હશે	...	

વિશેષ ભૂત કૃદંત (Second Past Participle) : હોયલો, હોયલા

સામાન્ય કૃદંત (Common Participle) . હોવો, હોવા

કારક કૃદંત (Agentival Participle) : હોનારો, હોનારા, હોનાર

સંબંધક કૃદંત (Relative Participle) : હોઈ, હોઈને

Note.—Negative of હો is છે નહિં = નથી, and the સત્વભેદ of હો is હોઈશકું and not હોવાય, હોવાનું, હોવાશે, &c.

CONJUGATION OF COMPOUND TENSES.

166. ### ક્રિયાપદ 'બોલ' મૂળભેદ.

		નિશ્ચયાર્થ. (Indicative.)	સંશયાર્થ. (Subjunctive.)
દ્વિત્વવર્તમાનકાળ.		(Present Continuous Tense.)	
Sing.	I	હું બોલુંછું	હું બોલતો-તી તું હોઉં
	II	તું બોલેછે	તું બોલતો-તી તું હોય
	III	તે બોલેછે	તે બોલતો-તી તું હોય
Plu.	I	અમે બોલીએછીએ	અમે બોલાતા-તી તાં હઈએ
	II	તમે બોલોછો	તમે બોલતા-તી-તાં હો
	III	તેઓ બોલેછે	તેઓ બોલતા-તી-તાં હોય

વર્તમાનભૂતકાળ. (Past Continuous Tense).

Sing.	Mas.	હું તું તે બોલતો હતો	હું તું તે બોલતો હોત
	Fem.	,, બોલતી હતી	,, બોલતી હોત
	Neu.	,, બોલતું હતું	,, બોલતું હોત
Plu.	Mas.	અમે તમે તેઓ બોલતા હતા	અમે તમે તેઓ બોલતા હોત
	Fem.	,, બોલતી હતી	,, બોલતી હોત
	Neu.	,, બોલતાં હતાં	,, બોલતાં હોત

ભૂતવર્તમાનકાળ. (Present Perfect Tense).

	Mas. Fem. Neu.	Mas. Fem. Neu.
Sing.	હું બોલ્યો છું, બોલી છું, બોલ્યું છું	હું બોલ્યો હોઉં, બોલી હોઉં, બોલ્યું હોઉં
	તું બોલ્યો છે, બોલી છે, બોલ્યું છે	તું બોલ્યો હોય, બોલી હોય, બોલ્યું હોય
	તે બોલ્યો છે, બોલી છે, બોલ્યું છે	તે બોલ્યો હોય, બોલી હોય, બોલ્યું હોય
Plu.	અમે બોલ્યાછીએ, બોલીછીયે, બોલ્યાંછીયે	અમે બોલ્યા-લી-લ્યાં હોઈએ
	તમે બોલ્યાછો, બોલીછો, બોલ્યાંછો	તમે ,, ,, ,, હો
	તેઓ બોલ્યાછે, બોલીછે, બોલ્યાંછે	તેઓ ,, ,, ,, હોય

દ્વિત્વભૂતકાળ. (Pluperfect Tense).

Sing.	હું તું તે બોલ્યો હતો	હું તું તે બોલ્યો હોત
	,, બોલી હતી	,, બોલી હોત
	,, બોલ્યું હતું	,, બોલ્યું હોત
Plu.	અમે તમે તેઓ બોલ્યા હતા	અમે તમે તેઓ બોલ્યા હોત
	,, બોલી હતી	,, બોલી હોત
	,, બોલ્યાં હતાં	,, બોલ્યાં હોત

વિશેષ ભૂતવર્તમાનકાળ. (Present Perfect Passive).

Sing.	હું બોલેલો-લી-લું છું	હું બોલેલો-લી-લું હોઉં
	તું ,, ,, ,, છે	તું ,, ,, ,, હોય
	તે ,, ,, ,, છે	તે ,, ,, ,, હોય
Plu.	અમે બોલેલા-લી-લાં છીએ	અમે બોલેલા-લી-લાં હોઈએ
	તમે ,, ,, ,, છો	તમે ,, ,, ,, હો
	તેઓ ,, ,, ,, છે	તેઓ ,, ,, ,, હોય

વિશેષ દ્વિત્વભૂતકાળ. (Pluperfect Passive).

Sing.	હું તું તે બોલેલો હતો	હું તું તે બોલેલો હોત
	,, બોલેલી હતી	,, બોલેલી હોત
	,, બોલેલું હતું	,, બોલેલું હોત
Plu.	અમે તમે તેઓ બોલેલા હતા	અમે તમે તેઓ બોલેલા હોત
	,, બોલેલી હતી	,, બોલેલી હોત
	,, બોલેલાં હતાં	,, બોલેલાં હોત

ભવિષ્યવર્તમાન. (Present Prospective).

Sing.	હું બોલવાનો-ની-નું છું	હું બોલવાનો-ની-નું હોઉં
	તું ,, ,, ,, છે or છું	તું ,, ,, ,, હોય
	તે ,, ,, ,, છે	તે ,, ,, ,, હોય

Plu.	અમે બોલવાનાનીનાં છીએ	અમે બોલવાનાનીના હોઇએ
	તમે ,, ,, ,, છો	તમે ,, ,, ,, હો
	તેઓ ,, ,, ,, છે	તેઓ ,, ,, ,, હોય

ભવિષ્યભૂત (Past Prospective)

Sing.	હું તું તે બોલવાનો હતો	હું તું તે બોલવાનો હોત
	,, બોલવાની હતી	,, બોલવાની હોત
	,, બોલવાનું હતું	,, બોલવાનું હોત
Plu.	અમે તમે તેઓ બોલવાના હતા	અમે તમે તેઓ બોલવાના હોત
	,, બોલવાની હતી	,, બોલવાની હોત
	,, બોલવાનાં હતાં	,, બોલવાનાં હોત

---

167. **નિષેધાર્થ** (Negative) verbs are those which are accompanied with negative adverbs, such as ના, નહિ, મા, નવ &c., as ન કરતો, નવ કરતો, કરતો નહિ, કરતો મા.

Note.—નહિ is placed either before or after the verb, as નહિ કરે or કરતો નહિ ; મા is always placed after the verb, as કરતો મા, જતો મા.

168. **નથી** is the contracted form of the sanskrit ન + અસ્તિ. It has become an indeclinable word in Gujarati, so it may be of either number and any person. We may say અમે નથી ; તમે નથી ; તે નથી.

169. The negative forms of those compound tenses where છે occurs, can be formed by combining the negative adverb with છે and placing નથી instead of them both, as લખ્યું છે + નહિ=લખ્યું નથી ; but not લખ્યું છે નહિ.

170. **અપૂર્ણ ક્રિયાપદ** (Defective verbs) are those that are wanting in some of their parts. They are જોઇએ, હો, સ, જા, ચાલ &c.

હો is wanting in પ્રેરક ભેદ, કર્મકભેદ, દ્વિત્વભૂત, ભૂતવર્તમાનકાળ
સ ,, ,, ભૂતકાળ, દ્વિત્વભૂતકાળ, ભૂતવર્તમાનકાળ
જા ,, ,, કર્મકભેદ, પ્રેરકભેદ.
ચાલ ,, ,, કર્મકભેદ.

The defective verb જોઇએ is derived from the Sans. યુજ્યતે which is the passive form of યુજ્. It has only a few parts, *viz.*, Present Tense, Present and Continuous Tenses, Future Tense, Past Subjunctive and Present Participle. જોઇએ is wanting in other parts. It has two meanings *viz.*, (1) wanting and (2) must. It may have a noun in the fourth case with it, but that is not the કર્તા, as **અમને તમારી મદદ જોઇએ.** Here the કર્તા is **મદદ** and not **અમને.**

171. અનિયમિત ક્રિયાપદ (Irregular verbs) are those whose Past Tense and Past Participle are not formed by adding the terminations યો, ઈ, યું only, but by some internal change.

Irregular verbs.	Past Tense or Participle.	Second Participle.
ખા	ખાધો, ખાધી, ખાધું.	ખાધેલો લી-લું
જા	ગયો, ગઇ, ગયું.	ગયલો-લી-લું
દે	દીધો, દીધી, દીધું.	દીધેલો લી લું
લે	લીધો, લીધો, લીધું.	લીધેલો લી-લું
પી	પીધો, પીધો, પીધું.	પીધેલો લી લું
પેસ	પેઠો, પેઠી, પેઠું.	પેઠેલો-લી લું
બેસ	બેઠો, બેઠી, બેઠું.	બેઠેલો-લી લું
ન્હાસ	નાઠો, નાઠી, નાઠું.	નાઠેલો લી-લું
મર	મુઓ, મુઈ, મુઉં.	મુએલો-લી લું
સુ	સુતો, સુતી, સુતું.	સુતેલો લી-લું

સંયુક્ત ક્રિયાપદ. (COMPOUND VERBS).

172. **સંયુક્ત ક્રિયાપદ** (Compound Verbs) are those which consist of two verbs, so closely joined together as to produce one meaning. The first is called વિકૃત (Modified) and the other is called વિકારક (Modifying). The વિકારક like an ઉપસર્ગ, has lost its independent meaning; as બોલીપડ. Here પડ has no idea of falling, but it simply modifies the meaning of બોલી and implies quickness of action or indifference.

173. **વિકારક** (Modifying) verbs are જા, ચૂક, નાખ, પડ, પાડ, લે, દે, રહે, થા, આવ, કર, લાગ, માંડ.

174. જા, નાખ, ચૂક, પડ, શક, લે, દે, રહે are used as વિકારક with સંબંધક ભૂતકૃદંત (Connective Past Participle). જા shows completion of action; as ખાઇજા, બેસીજા.

175. નાખ shews rapidity of action, as લખીનાખ.
ચૂક „ completion of action, as લખી ચૂક્યો
પડ „ suddenness of action, as આવી પડ
શક denotes potentiality, as લખીશકું
લે „ appropriation, as વાંચીલે, જોઇલે
રહે „ termination of action, as શીખી રહ્યો, કરી રહ્યો.

176. રહે, થા, જા, આવ are used as વિકારક with the વર્ત્તમાનકૃદંત (Present Participle).
રહે denotes perseverance in action, as બોલતો રહે, જતો રહે.
થા „ commencement of action, as ચાલતો થા.
જા „ continuation of action, as લખતો જા, બોલતો જા.
આવ „ „ as થતું આવેછે. લખતો આવ.

177. કર, જા are used as વિકારક with the ભૂતકૃદંત (Past Participle).
કર denotes continuity of action, as કર્યાકર, લખ્યા કર.
જા „ „ „ „ કર્યો જા, લખ્યો જા.

178. કર, લાગ are used as વિકારક with the સામાન્ય કૃદંત (Common Participle).

કર denotes desire or attempt, as તે બોલવા કરેછે, લખવા કરેછે. લાગ conveys the idea of lending a helping hand, as કામ કરવા લાગ, ઉપાડવા લાગ.

પ્રયોગ.

179. **પ્રયોગ** means construction, and is applied to designate a distinction which exists in the construction of Gujarati Verbs according as they are made to agree with the agent or the object or with neither.

180. **ક્રિયાનાથ** is that word in a sentence, with which the verb agrees in person, gender and number. The ક્રિયાનાથ may be કર્ત્તા, કર્મ or ભાવ.

181. There are three kinds of પ્રયોગ: કર્ત્તરી પ્રયોગ, કર્મણી પ્રયોગ and ભાવે પ્રયોગ.

182. **કર્ત્તરીપ્રયોગ**—When the કર્ત્તા is the ક્રિયાનાથ, *i. e.* when the verb agrees with its subject in number, gender and person, the verb is said to be in the કર્ત્તરીપ્રયોગ (active voice). In this case the subject is in the nominative case, as હું ચાલું ; તે ગયો ; તેઓ લખેછે &c.

183. **કર્મણીપ્રયોગ**—When the કર્મ is the ક્રિયાનાથ, *i. e.* when the verb agrees with its object in number, gender and person, the verb is said to be in the કર્મણીપ્રયોગ (Passive voice). In this case the subject is in the 3rd case. મેં ચોપડી **વાંચી. તમે રોટલી ખાધી.**

184. **ભાવેપ્રયોગ**—When the verb agrees neither with the subject nor with the object, *i. e.*, when the verb is in the third person singular neuter, it is said to be in the ભાવેપ્રયોગ—(Impersonal). as મારે જવું મારાથી અવાય. છોકરાઓથી ખવાયું.

Note.—That અવાય, જવાય &c., are in the third person singular neuter, will become evident, if we change them into the negative ; as અવાતું નથી. જવાયું નહિ.

185. The Present and Future Tenses of Transitive Verbs and all the Tenses of Intransitive verbs are put in the કર્ત્તરીપ્રયોગ.

186. In the following cases the verb is in the કર્મણીપ્રયોગ :

1. સામાન્યરૂપ (Infinitive) of Transitive Verbs, as છોકરાઓએ કોપી લખવી. પાઠ વાંચવો.
2. All the Tenses of the Passive Voice of Transitive Verbs as મારાથી ચોપડી લખાઈ; તારાથી કામ કરાયું. તેનાથી પાઠ વંચાતો નથી.

3. ભૂતકાળ and its મિશ્રકાળ (Past tense and its compounds) of Transitive Verbs, as મેં પાઠ **વાંચ્યો**, તેણે કોપી **લખી છે**. મેં કાગળ **લખેલો છે**. મેં તમને કહેલું હતું.

Exceptions. *(a)* Certain Transitive Verbs ; as અડ, અડક, ચૂક, જમ, ધાવ, પામ, બોલ, બબડ, ભણ, મળ, લાવ, વળગ, વદ, વિસર, શિખ, સમજ remain in the કર્તરીપ્રયોગ and their subject is in the nominative case, as હું લાડુ જમ્યો. તે પાંચ ઘોડા લાવ્યો. તમે દશ પાઠ શિખ્યા. તે મારો બોલ સમજ્યો.

(b) કરડ, જીત, ડંશ &c, are either in the કર્તરીપ્રયોગ or in the કર્મણીપ્રયોગ, as તે લડાઈ જીત્યો ; તેણે સુરત જીત્યું.

187. The Infinitive (સામાન્યરૂપ) of Intransitive Verbs and the Passive Voice of Intransitive Verbs are put in the ભાવે પ્રયોગ. as તમારે ઉભા રહેવું ; મારે દોડવું, મારાથી રહેવાશે નહિ. તેનાથી દોડાતું નથી.

188. જાતિ, વચન, પુરૂષ :—It is a general rule that in the Present and Future Tenses, the verb follows the number and person of the ક્રિયાનાથ and in the Past Tense it follows the number and gender of the ક્રિયાનાથ.

Conjugation of the Defective Verb (જોઇએ).

કર્મણી પ્રયોગ. સહાભિદ.

189. કાળ	નિશ્ચયાર્થે	સંશયાર્થે	કૃદંત
વર્તમાનકાળ.	જોઇએ	જોઇએ	જોઇતો તી-તું
ભૂતકાળ.	...	જોઇઅત	...
ભવિષ્યકાળ	જોઇશે	જોઇશે	...
દ્વિત્વવર્તમાકાળ	જોઇએછે	જોઇતો તી તું હોય	...
વર્તમાન ભૂતકાળ	જોઇતો-તી તું	જોઇતો તી તું	...

Conjugation of પડ. શક્યભિદ (પડા) ભાવેપ્રયોગ.

190. The verb in the ભાવેપ્રયોગ always remains in the Third Person Neuter.

કૃદંત (Participles):—પડાવું, પડાતું, પડાયું, પડાયલું, પડાવાનું, પડાવી &c.

કાળ	નિશ્ચયાર્થે	સંશયાર્થે
વર્તમાન	પડાય	પડાય
ભૂત	પડાયું	પડાત
ભવિષ્ય	પડાશે	પડાશે
દ્વિત્વવર્તમાન	પડાયછે	પડાતું હોય
વર્તમાનભૂત	પડાતું હતું	પડાતું હોત
ભૂતવર્તમાન	પડાયું છે	પડાયું હોય
દ્વિત્વભૂત	પડાયું હતું	પડાયું હોત
વિશેષ ભૂતવર્તમાન	પડાયલું છે	પડાયલું હોય

વિશેષ ક્રિયાભૂત	પડાયલું હતું	પડાયલું હોત
ભવિષ્યવર્તમાન	પડાવાનું છે	પડાવાનું હોય
ભવિષ્યભૂત	પડાવાનું હતું	પડાવાનું હોત

N. B.—પાડ, બાળ, માર and such other transitive verbs (કર્મકરૂપ) formed from intransitive verbs પડ, બળ and મર respectively, have the સહ્યભેદ forms similar to the above.

191. પડ. પ્રેરકભેદ (પડાવ)

સામાન્ય કૃદંત—	પડાવવો, પડાવવી, પડાવવું, પડાવવા, પડાવવાં
કારક કૃદંત—	પડાવનારો, પડાવનારી, પડાવનારૂં, પડાવનાર
વર્તમાન કૃદંત—	પડાવતો, પડાવતી, પડાવતું, પડાવતા, પડાવતાં
ભૂત કૃદંત—	પડાવ્યો, પડાવી, પડાવ્યું, પડાવ્યા, પડાવ્યાં
વિશેષભૂત કૃદંત—	પડાવેલો, પડાવેલી, પડાવેલું, પડાવેલા, પડાવેલાં
ભવિષ્ય કૃદંત—	પડાવવાનો, પડાવવાની, પડાવવાનું, પડાવવાનાં
સંબંધક ભૂત કૃદંત—	પડાવી, પડાવીને.

પડાવ (પ્રેરક of ભેદ પડ) can be conjugated like બોલ in all the Tenses by adding the Tense—terminations. (see 163, 164, 166.)

192 સકર્મક ક્રિયાપદ. વાંચ. મૂળભેદ

વર્તમાન કર્ત્તરિપ્રયોગ. નિશ્ચયાર્થ and સંશયાર્થ	Sing.	Plu.	ભવિષ્ય કર્ત્તરિપ્રયોગ. નિશ્ચયાર્થ and સંશયાર્થ	Sing.	Plu.
I	હું વાંચું	અમે વાંચીએ	I	હું વાંચીશ	અમે વાંચીશું
II	તું વાંચે	તમે વાંચો	II	તું વાંચશે	તમે વાંચશો
III	તે વાંચે	તેઓ વાંચે	III	તે વાંચશે	તેઓ વાંચશે
આજ્ઞાર્થ.			આજ્ઞાર્થ.		
II	તું વાંચ	તમે વાંચો	II	તું વાંચજે	તમે વાંચજો

ભૂતકાળ.

નિશ્ચયાર્થ. કર્મણિપ્રયોગ.	Sing.	Plu.	સંશયાર્થ. કર્ત્તરિપ્રયોગ.		
Mas.	મેં, તેં, તેણે વાંચ્યો	અમે તમે તેઓએ વાંચ્યા	I	હું વાંચત	અમે વાંચત
Fem.	,, વાંચી	,, વાંચી	II	તું વાંચત	તમે વાંચત
Neu	,, વાંચ્યું	,, વાંચ્યાં	III	તે વાંચત	તેઓ વાંચત

આજ્ઞાર્થ. (સામાન્યરૂપ)		કર્મણિપ્રયોગ
Sing	(મારે તારે તેણે-અમારે &c)	વાંચવો, વાંચવી, વાંચવું
Plu.	,,	વાંચવા, વાંચવી, વાંચવાં

દ્વિત્વવર્તમાન કાળ. કર્ત્તરિપ્રયોગ

	નિશ્ચયાર્થે.		સંશયાર્થે.	
	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
I	હું વાંચુંછું	અમે વાંચીએ-શીએ	હું વાંચતો-તી-તું હોઉં	અમે વાંચતા-તી-તાં હઈએ
II	તું વાંચેછે	તમે વાંચોછો	તું ,,	,, ,, હોય	તમે ,, ,, હો
III	તે વાંચેછે	તેઓ વાંચેછે	તે ,, ,, ,, હોય	તેઓ ,, ,, હોય

વર્તમાનભૂત કર્ત્તરિપ્રયોગ.

	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
Mas.	હું, તું, તે વાંચતો હતો	અમે તમે તેઓ વાંચતા હતા	હું તું તે વાંચતો હોત	અમે તમે તેઓ વાંચતા હોત
Fem.	,, વાંચતી હતી	,, વાંચતી હતી	,, વાંચતી હોત	,, વાંચતી હોત
Neu.	,, વાંચતું હતું	,, વાંચતાં હતાં	,, વાંચતું હોત	,, વાંચતાં હોત

ભૂતવર્તમાન કર્મણિપ્રયોગ.

	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
Mas.	મેં, તેં, તેણે વાંચ્યો છે.	અમે, તમે, તેઓએ વાંચ્યા છે	મેં, તેં, તેણે વાંચ્યો હોય	અમે તમે તેઓએ વાંચ્યા હોય
Fem	,, વાંચી છે	,, વાંચી છે	,, વાંચી હોય	,, વાંચી હોય
Neu.	,, વાંચ્યું છે	,, વાંચ્યાં છે	,, વાંચ્યું હોય	,, વાંચ્યાં હોય

દ્વિત્વ ભૂત કર્મણિપ્રયોગ

	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
Mas.	વાંચ્યો હતો	વાંચ્યા હતા	વાંચ્યો હોત	વાંચ્યા હોત
Fem.	વાંચી હતી	વાંચી હતી	વાંચી હોત	વાંચી હોત
Neu.	વાંચ્યું હતું	વાંચ્યાં હતાં	વાંચ્યું હોત	વાંચ્યાં હોત

વિશેષ ભૂત વર્તમાન. કર્મણિપ્રયોગ.

	નિશ્ચયાર્થે.		સંશયાર્થે.	
	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
Mas.	વાંચેલો છે	વાંચેલા છે	વાંચેલો હોય	વાંચેલા હોય
Fem.	વાંચેલી છે	વાંચેલી છે	વાંચેલી હોય	વાંચેલી હોય
Neu.	વાંચેલું છે	વાંચેલાં છે	વાંચેલું હોય	વાંચેલાં હોય

વિશેષ દ્વિત્વભૂત. કર્મણિ પ્રયોગ.

	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
Mas.	વાંચેલો હતો	વાંચેલા હતા	વાંચેલો હોત	વાંચેલા હોત
Fem.	વાંચેલી હતી	વાંચેલી હતી	વાંચેલી હોત	વાંચેલી હોત
Neu.	વાંચેલું હતું	વાંચેલાં હતાં	વાંચેલું હોત	વાંચેલાં હોત

ભવિષ્યવર્તમાન. કર્ત્તરિપ્રયોગ

	Sing.	Plu.	Sing.	Plu.
I	હું વાંચવાનો-ની-નું છું	અમે વાંચવાના-ની નાં છિયે	વાંચવાનો-ની-નું હોઉં	અમે વાંચવાના ની નાં હોઇએ
II	તું ,, ,, ,, છે	તમે ,, ,, ,, છો	તું ,, ,, ,, હોય	તમે ,, ,, ,, હો
III	તે ,, ,, ,, છે	તેઓ ,, ,, ,, છે	તે ,, ,, ,, હોય	તેઓ ,, ,, ,, હોય

ભવિષ્ય ભૂત. કર્ત્તરિપ્રયોગ.

	Sing.	Plu.	Sing.	Plu
Mas.	હુ તું તે વાંચવાનો હતો	અમે તમે તેઓ વાંચવાના હતા	વાંચવાનો હોત	વાંચવા૰ હોત
Fem.	,, વાંચવાની હતી	,, વાંચવાની હતી	વાંચવાની હોત	વાંચ૰ હોત
Neu.	,, વાંચવાનું હતું	,, વાંચવાનાં હતાં	વાંચવાનું હોત	વાંચ૰ હોત

કૃદંત. "વાંચ" મૂળભેદ.

193. સામાન્ય કૃ.—વાંચવો, વાંચવા, વાંચવું : વાંચવા, વી, વાં
કારક કૃ— વાંચનારો, વાંચનારી, વાંચનારૂં, વાંચનારા, વાંચનારાં, વાંચનાર.
વર્તમાન કૃ.— વાંચતો, વાંચતી, વાંચતું, વાંચતા, વાંચત.
ભૂત કૃ.— વાંચ્યો, વાંચી, વાંચ્યું, વાંચ્યા, વાંચી, વાંચ્યાં.
વિશેષ ભૂત કૃ.—વાંચેલો, વાંચેલી, વાંચેલું, વાંચેલા, વાંચેલી, વાંચેલાં.
ભવિષ્ય કૃ.— વાંચવાનો, વાંચવાની, વાંચવાનું, વાંચવાના, વાંચવાનાં
સંબંધક ભૂત.—વાંચી, વાંચીને.

194. 'વાંચ' સહ્યભેદ (વંચા) કર્મણિપ્રયોગ.

	નિશ્ચયાર્થ.	સંશયાર્થ.
વર્તમાન	વંચાય	વંચાય
ભૂત	વંચાયો, વંચાઈ, વંચાયું &c.	વંચાત
ભવિષ્ય	વંચાશે	વંચાશે
દ્વિત્વવર્તમાન	વંચાયછે	વંચાતો ની તું હોય
વર્તમાન ભૂત	વંચાતો હતો, વંચાતી હતી &c.	વંચાતો તી-તું હોત
ભૂત વર્તમાન	વંચાયો-ઈ-યું છે &c.	વંચાયો-ઈ-યું હોય હોત
દ્વિત્વ ભૂત	વંચાયો હતો, વંચાઈ હતી &c.	વાંચયો-ઈ-યું હોય.

	નિશ્ચયાર્થ.	સંશયાર્થ
વિશેષ ભૂતવર્તમાન—	વંચાયલો લી-લું છે	વંચાયલો-લી-લું હોય
વિશેષ દ્વિત્વભૂત—	વંચાયલો હતો, વંચાયલી હતી	વંચાયલો લી લું હોત
ભવિષ્ય વર્તમાન—	વંચાવાનો-ની-નું છે	વંચાવાનો ની નું હોય
ભવિષ્ય ભૂત—	વંચાવાનો હતો-વંચાવાની હતી-વંચાવાનું હતું	વંચાવાનો-ની તું હોત

195. કૃદંત વાંચ સહ્યભેદ (વંચા) કર્મણિપ્રયોગ.

સામાન્ય કૃ.— વંચાવો, વંચાવી, વંચાવું, વંચાવા, વંચાવી, વંચાવાં
કારક કૃ— વંચાનારો, (Rarely used)
વર્તમાન કૃ.— વંચાતો, વંચાતી, વંચાતું, વંચાતા, વંચાતી, વંચાતાં
ભૂત કૃ.— વંચાયો, વંચાઈ, વંચાયું, વંચાયા, વંચાઈ, વંચાયાં
વિશેષ ભૂત કૃ— વંચાયલો, વંચાયલી, વંચાયલું, વંચાયલાં, વંચાયલી, વંચાયલાં
ભવિષ્ય કૃ.— વંચાવાનો, વંચાવાની, વંચાવાનું, વંચાવાના, વંચાવાની, વંચાવાનાં

સંબંધક ભૂત કૃ — વંચાઈ વંચાઈને.

Note.—Forms of the પ્રેરકભેદ (આજ્ઞાર્થ), and those of the સહ્યભેદ (સામાન્ય કૃદંત) are similar, as (1) તમે પાઠ વંચાવો and તમારાથી આ પાઠ વંચાવો રહેલ નથી. Here વંચાવો in the first is પ્રેરકરૂપ, આજ્ઞાર્થ; while વંચાવો in the second is સહ્યભેદ, સામાન્ય કૃદંત.

અવ્યય (INDECLINABLES).

ક્રિયાવિશેષણ (ADVERBS)

196. **અવ્યય** (Indeclinables) mean nothing by themselves but they denote some relation between words or sentences. They are so called because they cannot be declined or inflected.

197. **ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય** (Adverb) is a word used with verbs, adjectives and other adverbs to express some circumstance of time, place, manner, degree, affirmation, negation, &c.

198. **Classification of adverbs:**—

1. કાળવાચક (adverbs of time): જ્યારે, ત્યારે, અત્યારે, તેવારે, હમણાં, કદી, પછીથી, બપોરે, &c.
2. સ્થળવાચક (adverbs of place): જ્યાં, ત્યાં, જહિં, તહિં, ક્યાં, હ્યાં, આણીગાર, દૂર, કેમ, ઉગમણા, આમ, &c.
3. રીતિવાચક (adverbs of manner): આમ, એમ, જેમ, ધીમેધીમે, એકદમ, ફોકટ, ખરે, કદાચ કડાકડ, &c.
4. ન્યૂનાધિકદર્શક (adverbs of measure): ઓછું, થોડું, જરા, લગાર, વધારે, એટલું, રજમાત્ર, તદન.
5. સ્વિકારવાચક (affirmative adverbs): હા, ઠીક, ભલે, વારુ, હોવે.
6. નકારવાચક (Negative adverbs): ના, નહિ, નવ, મા, ન.
7. પ્રશ્નાર્થ (Interrogative adverbs): ક્યારે, કેવારે, ક્યાં, કેણીગમ, કેમ, કેટલું &c.
8. કારણદર્શક (adverbs of cause): તેથી, તેથી કરીને, એથી, &c.

N. B.—કેવળ, માત્ર, ફક્ત when used with nouns, should be parsed, as *adjectives*.

Though adverbs are indeclinable, certain *declinable adjectives* (વિકારી વિશેષણ) when used as adverbs, can be declined, as તે છોકરાને ઘણો માર્યો; તે છોકરીને ઘણી મારી; તે જનાવરને ઘણું માર્યું; તે સારો થયો; તે મોડી આવી, &c.

નામયોગી or શબ્દયોગી (PREPOSITIONS)

199. **નામયોગી** (A Preposition) is a word used to show the relation which one noun bears to other nouns in a sentence.

200. **Classification of Prepositions :—**

(1) સ્થળવાચક (Showing place) : અગાડી, અંદર, આગળ, આસપાસ, ઉપર, કને, જોડે, પર, પછાડી, પાસે, મધ્યે, બહાર, લગોલગ, સામે, સાથે, હારે, હેઠે, તળે, સન્મુખ, &c.

(2) કાળવાચક (showing time) : અગાઉ, અગાડી, આગળ, પછી, પછાડી, પુઠે, પહેલાં, વાંસે, &c.

(3) કારણ બતાવનાર (showing cause) : કરીને, થકી, લીધે.

(4) નિમિત બતાવનાર (showing purpose) : અર્થે, કાજે, વાસ્તે, માટે, બદલે, સાટે.

(5) સાધન બતાવનાર (showing means) : વતે, વડે, મારફતે, હસ્તક.

(6) ભિન્નતા બતાવનાર (showing exception) : ઉપરાંત વગર, વણ, વિના, સિવાય, બાધે.

(7) સંબંધ બતાવનાર (showing relation) : વિષે, સંબંધી.

(8) દિશા બતાવનાર (showing direction) : ગમ, ભણી, તરફ.

(9) છેડું બતાવનાર (showing distance) પર્યંત, લગી, સુધી.

201. Prepositions were originally nouns and therefore the nouns with which they are joined are in the sixth case, having the termination ના, ની or ને.

Examples :—

Prepositions preceded by ના :—કરતાં, વડે, વતે, વગર, વિના, સુદ્ધાં.
" " " ને :—અર્થે, કાજે, કારણે.
" " " ની : જોડે, નીચે, પછવાડે, પાછળ.

N. B.—કરીને is preceded by a noun in the third case, as હાથે કરીને, તેણે કરીને, &c.

ઉભયાન્વયિ or વાક્યયોગી (CONJUNCTIONS).

202. **ઉભયાન્વયિ** (A Conjunction) is a word used to join words in construction or to connect parts of sentences, so as to form a single whole sentence.

203. **Classification of conjunctions :—**

(1) સમાનાર્થદર્શક (copulative) : અને વળી, કે, જે, વળતી, હવે, પછી, બીજું, ત્યારબાદ.

(2) ભિન્નાર્થદર્શક (adversative) : કિંવા, વા, અથવા, અગર, કે, યાતો, પણ, પરંતુ, સામું, ઉલટું, તોપણ.

(3) કારણદર્શક (causative) : કારણ કે, કારણ જે, કેમકે, કાં કે, કાંજે, શામાટે જે.

(4) પરિણામદર્શક (showing result): માટે, તે માટે, તેથી કરીને, એટલે એથી, તેથી.

(5) સંકેતબોધક (showing condition): જો તો; જોકે-તોપણ જ્યારે-ત્યારે; કદાચ-તોપણ; નહિ-તો; નીકર;

ઉદ્ગાર or કેવળપ્રયોગી (INTERJECTIONS).

204. કેવળપ્રયોગી (Interjections) are words used to express sudden emotions of the mind. They have no grammatical connection with the sentences in which they occur.

Examples :—

(1) Those expressing delight : હાસ, હાસહાસ, આહા, વાહ, વાહ-વાહ.

(2) Those ,, sorrow : અં, અરે, અરેરે, હાયહાય, ઓયરે, હાયરે, &c.

(3) Those ,, wonder : ઓહો, અધધધ, બાપરે, મારે, હેં, ઠીક, વાહરે.

(4) Those ,, contempt : થુ, છી, ભેર, છીટ, ફીટ, ધિક્‌ધિક, ફટફટ, ચુપ.

(5) Those ,, blessing : ભલે, ઠીક, શાબાશ, વાહવાહ, કલ્યાણ, જયજય.

N. B.—Except these, those nouns which have no connection with other words in the sentence are also called કેવળપ્રયોગી, as અરે રામ, હરીહરી, શોગજબ, શીવાત, મદદગાર, બાપરે, ઓ ભાઇરે, કમ્બખ્ત, માફણુ, આતે શું, ભાગ, &c.

ઉપસંગી or અનુસંગી (ADDITIONS OR PARTICLES).

205. ઉપસંગી (Particles) are those which combine with આશ્રયદાયક (stem-words). These are divided into I. પૂર્વગ (prefix) and II. અનુગ (affix or suffix).

206. પૂર્વગ is a particle, prefixed to a stem-word (આશ્રયદાયક); one class of it is called ઉપસર્ગ (preposition).

207. અનુગ is a particle that immediately follows a stem-word either as an affix to it or as a separate word; as જ in એજ and તેમજ ; તો, પણ, &c. One class of it is called પ્રત્યય (terminations).

208. ઉપસર્ગ is a preposition commonly prefixed to verbal roots, and their derivatives, to modify their signification ; as અવ in અવતાર , અનુ in અનુચર, &c.

209. **પ્રત્યય** is an affix joined to roots and words, forming derivatives and inflectives.

210. **પ્રત્યય** (affixes) are divided into two classes, *viz*; કૃત્ પ્રત્યય and તદ્ધિત પ્રત્યય.

(1) **કૃત પ્રત્યય** (Primary affixes) are those affixes which are applied to roots, as અક, અન in પાળક, દર્શન.

(2) **તદ્ધિત પ્રત્યય** (Secondary affixes) are those affixes which are applied to nouns and adjectives as ય, લુ, ઈક in તાલવ્ય, દયાલુ, રસિક respectively.

211. **Prepositions (ઉપસર્ગ) with their English equivalents.**

From Sanskrit :—

અતિ (over, beyond, trans, ex): અતિક્રમ transgression; અતિમર્યાદા (overstepping the bounds of decorum); અતિશય excess; અત્યુક્તિ hyperbole.

અધિ (over, above, super): અધિકાર authority; અધિષ્ઠાત્મા presiding spirit; અધ્યક્ષ an overseer.

અનુ (after, like, along): અનુક્રમ index, અનુચર follower; અનુપ્રાસ rhyme; અનુભવ experience.

અંતર (Within, inter): અંતર્યામી inner soul; અંતઃસ્થ semi vowel; અંતઃકરણ conscience; અંતરભાવ inward feeling;

અપ (away, *off*, *de*, *ab*, *ex*): અપહાર carrying off; અપવાદ a detraction: અપશુકન an evil omen; અપકાર ingratitude.

અપિ (on, *epi*): અપિધાન a cover.

અભિ (towards, on, around, *ad*, *super*, *amphi*) અભિગમ approach, અભિસાર a high land, અભિજન a person of high rank; અભિમાન pride; અભિષેક anointing.

અવ (down, off, *de*, *dis*, *ex*): અવતાર incarnation; અવગત departed; અવગુણ an evil effect; અવદશા misfortune.

આ denotes an opposite idea: આગમન coming, આદાન taking.

ઉત્-ઉદ્ (up, above): ઉત્કૃષ્ઠ excellent; ઉદ્યમ great effort; ઉત્તમ best.

ઉપ (near to, *sub*): ઉપગુરૂ a monitor, ઉપદેશ advice; ઉપકાર gratitude.

દુસ-દુર (condition of badness, pain &c,.): દુરાચાર bad conduct; દુર્બળ week; દુર્ગુણી vicious.

નિ (down, into, of, from): નિકેત of a dwelling; નિપતન coming down: નિકૃતિ iniquity; નિદાન ultimatum.

નિર્ (out, without): નિર્ગમ exit; નિશ્ચય certainty, નિર્દોષ faultless; નિર્ધન poor.

પરા (away, back, opposite): પરાજય defeat; પરાક્રમ an exploit; પરાભવ defeat.

પરિ (round, about): પરિઘ circumference; પરિણામ result, પરિપક્વ mature.

પ્ર (forth, above): પ્રભવ first birth; પ્રધાન minister, પ્રભુ lord; પ્રયત્ન effort.

પ્રતિ (back): પ્રત્યુત્તર reply; પ્રતિબિંબ (reflected image); પ્રતિમાસ month by month; પ્રત્યક્ષ obvious.

વિ (apart, away, without): વિકાર change of form; વિયોગ separation; વિકર્ણ without ears; વિખ્યાત famous.

સમ (with, con): સંગમ confluence; સંયોગ union; સંવાદ conversation; સંગત companionship.

સુ (good, well, *bene*): સુનીતિ good morals; સુબુદ્ધિ wisdom; સુભાષિત eloquent; સુમાર્ગ a proper course.

From Persian :—

કમ (less, wanting): કમજોર, કમજાત, કમબખત, કમઅક્કલ,

ખુશ (pleasing): ખુશબો; ખુશદીલ, ખુશખબર.

ખુબ (good, fine): ખુબસુરત; ખુબી: ખુબામણ.

દર (each, every): દરમાહ, દરદાવો; દરરોજ.

ના (negation): નાદાન, નાદાર, નાપાક.

નેક (good, virtuous): નેકનામ, નેકજાત, &c.

પેશ (before): પેશવા leader; પેશગી advacning army; પેશકાર a deputy.

બદ (bad): બદચાલ, બદફેલ, બદબો.

બિન (without): બિનનુકસાન, બિનસ્વાદ, &c.

બે (without): બેફિકર, બેઈલાજ, બેહદ, બેઅદબ, બેહાલ, &c.

સર (head, chief): સરનશીન a chairman; સરકશ head-strong; સરહદ, સરદાર, &c.

From Arabic :—

ગૈર-ગેર (privation, not): ગેરવાજબી; ગેરખરચ; ગેરરાજી, ગેરરીત, &c.

લા (not): લાચાર helpless; લાજવાબ confuted; લાકલામ not fit to be spoken.

પ્રત્યય (TERMINATIONS).

212. **પ્રત્યય** are of two kinds કૃત and તદ્ધિત (see art. 210).

કૃત પ્રત્યય (Primary suffixes).

213. Suffixes forming nouns from roots.

અ—ચોર form चुर्; દેવ from दिव; દીપ from दीप.

અક—કારક from कृ; યોજક from युज्; લેખક from लिख्; પાળક form पाल्.

અન—મદન from मद् ; નંદન from नद् ; શ્રવણ from श्रु ; દર્શન from दर्श्.

ઈન or ઈ—વાદિન, વાદી from वद्; યોગી from युज्; ભવી from भू.

ઉક or ઉ—ભિક્ષુક, ભિક્ષુ from भिक्ष् ; ઇચ્છુ from इष् ; વિદુ from विद्.

કર from कृ—ભયંકર, દિવાકર, પ્રભાકર, નિશાકર, ડબગર.

કાર from कृ—કુંભકાર, અંધકાર.

ગ from ગમ્—દેશગ (going to a village) ; તુરંગ (one who goes hastily, *i. e.* a horse).

જ from જન્—પંકજ (lotus) ; પૂર્વજ (ancestor) ; અનુજ (younger brother).

ચર from ચર—વનચર ; સ્થ from સ્થા—ગ્રહસ્થ.

214. Gujarati Suffixes forming nouns from Roots :

આવ, આટ, આવટ :—બનાવ, ચકાટ, બનાવટ. આઈ—ચઢાઈ.

આણ, આણી, આણું :—વેચાણ, કહાણી, ઉઘરાણું. આમણ, આમણી—દળામણ, પહેરામણી.

ણ, ણી, ણું :— માગણી, વેચાણ, દળણું. તી, તર—ચઢતી, ચણતર.

215. Suffixes forming adjectives from roots આઉ શીખાઉ ; ઈતો—જાણીતો ; કણો-મારકણો.

તદ્ધિત પ્રત્યયો (SECONDARY SUFFIXES).

216. Suffixes forming adjectives from nouns.

ઈક—વાર્ષિક ; ઈત—મોહિત ; ઈન—કુલીન ; ઈ—શાસ્ત્રી.

મય—તેજોમય ; મત (માન)—શ્રીમાન ; વત (વાન)—ધનવાન ; ય—તાલવ્ય.

ઈ, ઈયો—સુખી, દુખીઓ ; ઈતો—માનીતો ; ઈલો—હઠીલો ; ઈન—શાસ્ત્રીન.

આળ, આળુ, આળો—વાચાળ, દયાળુ, રૂપાળો ; મણો—દયામણો.

વાળો—પૈસાવાળો ; મંદ—અક્કલમંદ ; બંધ—કરસબંધ ; મિર—જેસમિર.

217. Suffixes forming nouns from adjectives.

તા—સત્યતા, દુષ્ટતા ; ત્વ—મહત્વ, દૃઢત્વ.

આઈ, આણ, આશ—ઉંચાઈ, લંબાણ, ખટાશ ; પણું, પણ, પો—સાચાપણું, ગળપણ, અંધાપો.

218. Suffixes forming nouns from other nouns.

આઈ—શેઠાઈ ; ગરો—કહ્યાગરો ; ગર—ચુડગર ; પાળ—ગોપાળ ; વાળો—ઘોડાવાળો.

સમાસ (COMPOUNDS).

219. When the relation that two or more words bear to each other, is evident from their mere juxtaposition, without the use of particles, these words may be so joined. Such a union is a called **સમાસ** and the whole is a compound word (સામાસિક શબ્દ). The first member of a compound is called પૂર્વપદ and the second member is called ઉત્તરપદ, as મા તથા બાપ=માબાપ.

220. **વિગ્રહ** is the resolution of a compound into its two or more members, as માબાપ=મા તથા બાપ.

221. There are seven kinds of સમાસ or compound words :—

I. **દ્વંદ્વસમાસ** (Copulative compounds) :—

This સમાસ takes place when two or more simple nouns, being in the same case, are compounded. The particle omitted is ને or તથા, as માબાપ, ખાનપાન, સગાંવહલાં, ભાઈબેન, i.e. મા અને બાપ, ખાન તથા પાન, &c.

The members of a દ્વંદ્વસમાસ may be adjectives ; as ઉંચનીચ, સાચું-જુઠું, &c.

The members of a દ્વંદ્વસમાસ are co-ordinate, but in all other kinds of સમાસ, the one member qualifies or determines the other : hence all classes of compounds except the copulative are called in English **Determinative Compounds.**

II. **તત્પુરૂષસમાસ** (Inflectional Compounds) :—

This સમાસ is the union of two nouns, the first of which bears a case relation to the second. The first noun may be in any case except the first and the eighth. There are six varieties of this compound.

1st દ્વિતીયા તત્પુરૂષ (Accusative તત્પુરૂષ) જ્ઞાનદાતા (જ્ઞાન આપે તે); ગ્રંથકર્ત્તા (ગ્રંથ કરે તે); કુંભાર (કુંભ કરે તે); નિશાકર (નિશા-રાત્રી કરે તે); છડીદાર (છડી ધરે તે); ભયંકર (ભય ઉપજાવનાર).

2nd તૃતીયા તત્પુરૂષ (Instrumental તત્પુરૂષ)—લોભ મોહિત (લોભે મોહેલું); હસ્તકાર્ય (હાથે કરેલું કાર્ય); મુખમાર (મુખે મારેલો માર); શબ્દ ડામ (શબ્દે દીધેલો ડામ); ધાન્યાર્થ (ધાન્યથી મળેલી દોલત); દેવદત્ત (દેવે આપેલો).

3rd ચતુર્થી તત્પુરૂષ (Dative તત્પુરૂષ)—ચરણોદક (ચરણને માટે પાણી); યજ્ઞસ્તંભ (યજ્ઞને માટે સ્તંભ); અશ્વઘાસ (ઘોડાને માટે ઘાસ); જનરથ (જનને માટે રથ); પાઠશાળા (પાઠ કરવા સારૂ શાળા); વિદ્યાલય (વિદ્યા માટે આલય).

4th પંચમી તત્પુરૂષ (Ablative તત્પુરૂષ)—જાતિભ્રષ્ટ (જાતિમાંથી ભ્રષ્ટ થએલો); સ્વર્ગપતન (સ્વર્ગમાંથી પડવું); વ્યાઘ્રભય (વ્યાઘ્રમાંથી ઉત્પન્ન થતો ભય); લોભમોહ (લોભથી જે મોહ થાયછે તે); ક્રોધતાપ (ક્રોધથી તાપ); ભૂખપીડા (ભૂખથી થતી પીડા); પશ્ચાત્તાપ (પછીથી થતો તાપ).

5th ષષ્ઠી તત્પુરૂષ (Genitive તત્પુરૂષ)—તત્પુરૂષ (તેનો માણસ); પ્રજાપતિ (પ્રજાનોપતિ); રાજગૃહ (રાજાનું ઘર); ઘરધણી (ઘરનો ધણી); વિદ્યાભ્યાસ.

6th સપ્તમી તત્પુરૂષ (Locative તત્પુરૂષ)—ગ્રામસ્થ (ગામમાં રહેનાર); દેશસ્થ (દેશમાં રહેનાર); ગ્રહસ્થ (ઘરમાં રહેનાર); સ્વર્ગવાસ (સ્વર્ગમાં વાસ); જળચર (જળમાં ચરનાર); કર્ત્તરિપ્રયોગ (કર્તામાં પ્રયોગ); ખેચર (આકાશે ચરતાં પક્ષી).

N. B.—Ordinarily the second member is the important one, the other only qualifying it, as in the above examples; but sometimes this order is reversed and the principal word is put first; as રાજહંસ, શાહમૃગ. Those compounds whose first member is not a noun, but a prefix, are included in તત્પુરૂષ સમાસ; as પર્યટન=પરિ+અટન; પ્રણીત=પ્ર+નીત.

III. **કર્મધારય સમાસ** (Appositional compounds):—

In this compound, the two members stand to each other in the relation of an adjective and a qualified noun (વિશેષણ and વિશેષ્ય).

The qualified member is always a noun, while the qualifying member may be an adjective or a noun, as કમલનેત્ર (કમલના જેવી આંખ); ચંદ્રમુખ (ચંદ્રના જેવું મુખ); રાજગુણ (રાજાના જેવો ગુણ); મૃગાક્ષ (મૃગના જેવી આંખ); મહારાજ, સદ્‌ગુણ, નરસિંહ (સિંહના જેવો માણસ); પુરૂષવ્યાઘ્ર (વાઘ જેવો પુરૂષ); વિદ્યાધન (ખજાના જેવું ધન).

IV. **દ્વિગુ સમાસ** (Numeral compounds):—

The first member of a દ્વિગુસમાસ is a numeral and the second a common noun, as દ્વિપથ (બે માર્ગની જગ્યા); ત્રિલોક; ત્રિભુવન; ચતુર્વેદ; ષટ્‌કર્મ; ષડ્‌રિપુ; અષ્ટાધ્યાયી, પંચગવ્ય, સપ્તર્ષિ.

N. B.—દ્વિગુ resembles કર્મધારય, but its first member is always a numeral instead of an adjective.

V. મધ્યમપદલોપી સમાસ.

When, in order to unfold the meaning of a compound, one or two words require to be inserted between the members, the compound is called મધ્યમપદલોપિ: as કાળીદાસનાટક (કાળીદાસનું રચેલું નાટક); સાકરભાત (સાકરથી ભેળવેલો ભાત); લાકડકામ (લાકડાનું બનાવેલું કામ).

VI. **અવ્યયીભાવ સમાસ** (Adverbial Compounds).

The first member in this સમાસ is an indeclinable particle (અવ્યય): as યથાશક્તિ (શક્તિ પ્રમાણે); યથાવિધિ (વિધિ પ્રમાણે); સાદર (આદર સાથે); પ્રતિમાસ (દરમાસ); સમક્ષ (આંખ આગળ); અજ્ઞાન; પ્રત્યુત્તર; અનુક્રમ; નિર્મળ.

VII. **બહુવ્રીહિસમાસ** (Adjectival Compounds):—

When two or more nouns, in apposition to each other, with the attributive member placed first, are compounded and used as an adjective to qualify a substantive, it is called બહુવ્રીહિ સમાસ.

Thus ઘોડમુખ (the face of a horse) is a કર્મધારય compound, but when used as an attributive (in the sense of having the face of a horse) it is an instance of બહુવ્રીહિ સમાસ.

Ex. પીતામ્બર (જેના શરીરપર પીળો પોશાક તે પીતામ્બર); ચક્રપાણિ (જેના હાથમાં ચક્ર તે ચક્રપાણિ); ચતુર્વેદી (ચારવેદ જાણનાર); વનવાસી (વનમાં જેનો વાસ તે વનવાસી); જળચર (જળમાં જે રહેનાર); ક્રિયાસૂચક (ક્રિયાનો દેખાડનાર); ચતુર્ભુજ (જેને ચાર હાથ તે-શિવ).

Note.—ભયંકર શત્રુ, રાજપુત્ર ગુણ, વનચરપશુ are examples of મિશ્ર બહુવ્રીહિ.

---

222. **Sanskrit Roots with their Gujarati Derivatives.**

or **સિદ્ધ** and **સાધિત** words.

અંશ્ (to divide)—અંશ, સારાંશ.
અક્ (to move crooked)—અક્કડવું, અકડે બેસવું.
અંક્, (to mark); આંક, આંકવું, અંકુશ, આંકડો, આંકરાં, આંકડી, અંકુર.
અંગ્, to go; અગ્નિ, આગ, અગિયારી.
અંગ્, to go; અંગુળી, અંગ, અંગરખો, અંગીકાર, અપંગ, અંગુચો, અર્ધાંગના, દેવાંગના, ભુજંગ, સાષ્ટાંગ, અનંગ.
અંજ્, (to shine); અંજન, આંજણી, નિરંજન, વ્યંજન.
અટ્, to go; દેશાટન, પર્યટન, અટન.
અડ્, to tie; અડવું, અટકવું, અથડવું.
અદ્, to eat; અન્નોદક, અન્ન, મિષ્ટાન્ન, પકવાન, અન્નાશય.
અંધ્, to make blind; આંધળો, અંધારૂં, અંધેર, જન્માંધ.
અન્, to breathe; પ્રાણી, અલ્પપ્રાણી, પ્રાણી, મહાપ્રાણી.
અંબ્, to go; પીતાંબર, દિગંબર.
અર્ક્, to make hot; અર્ક (sun).
અર્ચ્, to worship; અર્ચા.
અર્થ્, to ask; અર્થ, વ્યર્થ, સ્વાર્થ, પરાર્થ, પરમાર્થ, મૂલાર્થ, પદાર્થ, પ્રાર્થના, અનર્થ.

અય્,—ઈ to go; પ્રત્યય, અન્વય, સાન્વય, ઉદય, અભિપ્રાય, અધ્યાય, અયન, દક્ષિણાયન, ઉત્તરાયન, આયપત, પ્રેત, આઈતું.

આપ્, to obtain; પ્રાપ્તિ.

આસ્, to sit; આસન, પદ્માસન, સિંહાસન, મયુરાસન.

ઈંદ્, to be glorious; ઈંદ્ર, કરેંદ્ર, ગજેંદ્ર.

ઈંધ્, to blaze; ઈંધન.

ઈર્, to go or come; પ્રેરક, પ્રેરણા, પ્રેરિત.

ઈશ્, to rule; ઇશ્વર, પરમેશ્વર, ગણેશ, નરેશ.

ઈષ્, to wish; ઈચ્છા, હિતેચ્છુ, સ્વેચ્છા.

ઈક્ષ્, to see; પરીક્ષા, અપેક્ષા, પારખ, નિરખવું.

ઉભ્, to fill; ઉભરો, ઉભરાવું.

ઉષ્, to burn; ઉષ્ણતા, ઉનું, ઉનાળો, (ઉષ્ણકાળ), ઉષ્મા, ઔષધ, ઉષ્ણ કટિબંધ.

ઋ, to go; અરિ, ઋતુ, રત, ઋણ, દેવઋણ, મુરારિ, દૈત્યારિ, ઋષિ, દેવર્ષિ, રાજર્ષિ.

કચ્, to shine; કંચન.

કટ્, to rain; પ્રગટ.

કઠ્, to drag existence along; કઠણ.

કઠ્, to ponder; ઉત્કંઠા.

કણ્, to sound; કણ, કણકવું, કરણાટ.

કથ્, to narrate; કથા, કથન, કહેવું, કેહણી, કહાણી, કહેણ.

કન્, to shine or to go; કન્યા, દેવકન્યા, કન્યાદાન, કનિષ્ટ.

કંપ્, to shake; ધરતીકંપ, કાંપવું, કંપારી, ભૂમિકંપ, કંપારો.

કમ્, to love; કામ, કામાતુર, કામી, કામદેવ, કામના.

કર્જ્, to trouble; કરજ.

કલ્, to perceive; કળવું, કળા, કેળવણી, અકલ.

કલ્લ્, to make an unintelligible sound; કલ્લો; કલકલ.

કશ્, to punish; કસરત.

કાશ, to shine; આકાશ, પ્રકાશ, અવકાશ, વિકાશ.

કિત, to cure (a disease); ચિકિત્સખોર, સંકેત, નિકેતન.

કિલ્, to play; ખેલ.

કીલ્, to shut up; કિલ્લેબંદી, કિલ્લો, કિલ્લેદાર.

કુચ્, to contract; સંકોચ, આકુંચન, કુચ, સાંકડું.

કુટ્, to break; કુટવું, કુટણી.

કુડ્, to burn; કુંડ, કુંડી, કુઢવું.

કુપ્, to be angry; કોપ, કોપાયમાન.

કુમાર્, to play; કુમાર, કુમારિકા, કુમારો, પાટવી કુંવર.

કુલ્, to connect; કુલ, આકુલ, વ્યાકુલ.

કુ, to sound; કુરકુરવું, કુરકુરી, કુરકુરીઉં.

કૃ, to do; કરવું, કૃતિ, આકૃતિ, કૃતજ્ઞતા, કૃતઘ્નતા, સંસ્કૃત, વ્યાકરણ, પ્રાકૃત, વિકાર, કૃદંત, કૃત્રિમ, કર (હાથ), કરા (દિવાલ), ઉકરડો, કારીગર, પ્રભાકર, ભયંકર, કરણ, કુંભાર, લોહાર, (લોહકાર) ચમાર, (ચર્મકાર), અપકાર, ઉપકાર, આકાર, અહંકાર, અલંકાર, અધિકાર, કર્તરિ, કર્મણિ, કર્તા, કર્મ, કારસ્થાન, કારાગ્રહ, કાજ, કાર્ય, ક્રિયાપદ, શોધક, નાયક, પાલક, કારભાર, કારખાનું, કરીન (હાથી).

કૃત્, to cut; કરવત.

કૄત્, to make famous, to throw; કીર્તિ, કીર્તન, કિરણ.

કલ્પ્, to fancy; વિકલ્પ, સંકલ્પ, કલ્પ, કલ્પના.

કૃષ્, to till, to draw; કૃષિવિદ્યા, આકર્ષણ, ઉત્કૃષ્ટ.

કેત્, to call; સંકેત.

ક્રપ્, to favour; કૃપા, પરમકૃપાળુ.

ક્રમ્, to go; અનુક્રમ, અનુક્રમણિકા, વિક્રમ, ચક્ર, અતિક્રમ, ક્રાંતિ, સંક્રાંત, પરાક્રમ.

ક્રી, to buy, વિક્રિત, વકરો, વેચાણ.

ક્રીડ્, to play; ક્રીડા, જળક્રીડા.

ક્રુધ્, to be angry; ક્રોધ, ક્રોધાવેશ, ક્રોધાયમાન.

ક્લિશ્, to trouble; ક્લેશ.

ખંડ, to break; ખંડ, અખંડ, ખનિજ, ખાંચર, ખાંડણી

ખન્, to dig; ખણવું, ખાંડવું, ખાણ, ખાંડણી, ખાલ.

ખાદ્, to eat; ખાનું, ખાવું, ખાજું, ખાધ, ખોરાકી.

ખિદ્, to suffer; ખેદ, ખેદયુક્ત.

ખુદ્, to break; ખોદવું.

ખ્યા, to speak; આખ્યાન, રૂપાખ્યાન, ખ્યાતિ, વખાણ, પ્રખ્યાત, પંચોપાખ્યાન, સંખ્યા, વ્યાખ્યા.

ગજ્, to sound; ગજ (હાથી), ગાજવું.

ગણ્, to count; ગણવું, અગણિત, ગણના, ગણ (સમુદાય), અવગણના, ગણેશ, ગણપતિ, ગણિતશાસ્ત્ર, ગણિત.

ગમ્, to go; ગતિ, ગમત, અગત્ય, સંગત, અગમ્ય, સંગમ, જંગમ, આગમ, ગંગા, અગમચેતી, ખગ, પૂર્વગ, ગાત્ર, દુર્ગ (કિલ્લો), અનુગ.

ગર્જ્, to make a noise; ગર્જના, ગાજવું, વાજતે ગાજતે.

ગા, to praise; ગાન, ગાથા.

ગુણ્, to call, to count; ગુણાકાર, ગુણ, અવગણના, ગુણક.

ગુપ્, to hide; ગુપ્ત, ગુપચુપ, ગુહ્ય, ગૂઢ, ગુફા.

ગુફ્, to knit; ગુંથવું.

ગ્રહ્, to take; ગૃહવું, ગ્રહણ, ઘરાક (ગ્રાહક) સંગ્રહ, વિગ્રહ, આગ્રહ, પાણિગ્રહણ, ગ્રહણાંત, અજગર, ગ્રહસ્થ.

ગૈ, to sing; ગાયન, ગીત, ગીતિ, ગાવું.

ગ્રંથ્, to string together; ગ્રંથ, ગ્રંથકાર, ગાંઠ.

ગ્રસ્, to eat; ગ્રાસ, ગરાસ, ગરાસીઓ, ગ્રસ્ત, ખગ્રાસ.

ગ્રામ્, to invite; ગ્રામસ્થ, ગામ.

ઘટ્, to shine ; ઘાટ.

ઘટ્, to sound ; ઘંટ.

ઘટ્, to be busy ; ઘટાર્થ, ઘટવું, ઘટારથ, ઘડવું, ઘડો, ઘડી, અઘટિત, ઘટિકા, ઘડીઆળ.

ઘસ્, to cut ; ઘાસ.

ઘુર્, to make a violent sound ; ઘુરવું, ઘોર, અઘોર.

ઘુષ્, to sound ; ઘોષ, અઘોષ, નિર્ઘોષ.

ચક્, to be content or to repel ; ચકોર, ચકિત.

ચંચ્, to go ; ચાંચ, ચંચલ.

ચડ્, to be angry ; ચીડવું, ચાંડી (દેવી), પ્રચંડ.

ચત્, to beg ; ચતુર, ચાતુર્ય.

ચદ્, to shine or to be content ; ચાંદ, ચાંદલો, (ચાંદલો), ચંદમા, ચંદન, ચંદ્રિકા, ચાંદ.

ચર્, to go ; સંચરવું, સાંચરવું, ખેચર, ભૂચર, જળચર, સ્થળચર, અચરત, વનચર, આકાશચારી, ઉચ્ચાર, અનુચર, ચર્યા, ઉપચાર, આચાર, આચરણ, મંગલાચરણ, વિચાર, વ્યભિચાર, ઉપચાર, પ્રચાર, આચાર્ય, ચરણ, આશ્ચર્ય.

ચર્ચ્, to slander ; ચર્ચા.

ચર્વ્, to eat ; ચાવ, ચાવણીઆં.

ચલ્, to move or go ; ચાલ, કુચાલ, ચલિત, અચળ, ચલણ, ગુચલ, સુચાલ, ચાલચલણ, ચાલુ, (ચહલુ), ઉચલ, (ઉત્ચલ).

ચક્ષ્, to see ; ચક્ષ. ચખ, જ્ઞાનચક્ષુ, વિચક્ષણ.

ચિ, to collect ; સંચય, પરિચય, નિશ્ચય, અનુચિત, ચિતા, સમુચ્ચય.

ચિત્, to remember ; ચિંતા, અચિંત્ય, (ઓચિંતું) નિશ્ચિંત.

ચિત્, to know ; ચિત્ત, ચૈતન્ય, ચેતવું, સચ્ચિદાનંદ.

ચિત્ર્, to variegate ; ચિત્ર, વિચિત્ર, ચિત્રવિચિત્ર, ચિત્રકાર, (ચિતારો) ચિત્રામણ, ચિત્રા.

ચુંબ્, to join the faces together ; ચુંબન, ચુમી, લોહચુંબક.

ચૂર્ણ્, to pulverise ; ચૂરો, ચૂર્ણ, પરિચૂર્ણ.

ચ્યુ, to fall ; પદચ્યુત, અચ્યુત, અચ્યુદાનંદ, ચુક.

છદ્, to cover ; છત્ર, છત્રી, છત, છાયા, આચ્છાદન.

છિદ્, to divide ; છેદવું, છેદન, છિન્ન, છીની, છંદ, ઉચ્છેદન, સમચ્છેદ, છેદ, અવિચ્છિન્ન.

છુર્, to cut ; છુરી, છુરો.

જટ્, to braid ; જટા, જટાધારી.

જડ્, to collect in a mass ; જડ, જાડું, જડત્વ.

જન્, to be born ; જન્મ, જન્મગાંઠ, પૂર્વજ, પંકજ, અંબુજ, અબ્જ, તનુજ, તનુજા, વંશજ, જનની, જણતી, પૂર્વજન્મ, જાત, જનિત,

જન, જાતિ, જ્ઞાતિ, જનિતા, જન્તુ, સૃષ્ટિજન્ય, અનુજ, અંડજ, સહજ, સજાતિ, વિજાતિ, દુર્જન, સજ્જન, પ્રજા, અજ, અભિજન.

જમ્, to eat; જમણ, જમવું, જમણવાર.

જપ્, to meditate, mutter; જપ, જાપ, જપવું.

જિ, to succeed; જીતવું, જીત, જય, જયજયકાર, વિજય, પરાજય, અજીત, જે, દિગ્વિજય.

જીવ્, to live; જીવન, ઉપજીવિકા, નિર્જીવ, સજીવન.

જુડ્, to join; જોડવું, જોડ, જોડી, કજોડ.

જ્યુત્, to shine; જોત, જ્યોતિ, જ્યોતિશ્શાસ્ત્ર.

જૄ, to become aged; જીર્ણ, જૂનું, જરવું, જરા, અજીર્ણ.

જ્વલ્, to blaze; જ્વાલામુખી, જ્વાલા, પ્રજ્વલિત, ઉજ્વળ, અજવાળું, ઉજળું.

ટક્, to bind; ટાંકી.

ટીક્, to go; ટીકા, ટીકાકાર.

નદ્, to make a noise; નાદ, નદી, સનાદ.

નમ્, to bow; નમસ્કાર, પ્રણામ, નમણું, નમેલું, નમ્ર, નમ્રતા, નામ, વિનંતિ, પરિણામ, પ્રણય.

નલ્, to bind; નલ, અનલ, પ્રણાલ.

નશ્, to annihilate; નાશ, વિનાશ, સત્યાનાશ, નષ્ટ.

નક્ષ્, to go, reach; નક્ષત્ર.

નાસ્, to sound; નાક, નાસિકા.

ની, to lead, guide; નાયક, નાયકા, વિનાયક, નેત્ર, ઉપનેત્ર, નયન, વિનય, નિર્ણય.

તત્ર્, to gather, spread; તંત્ર, પંચતંત્ર.

તન્, to stretch; તન, તંતુ.

તપ્, to burn; તાપ, તાપવું, તાવડી, પશ્ચાત્તાપ, (પસ્તાવો), તપ, તપશ્ચર્યા, તાપસ, પ્રતાપ, સંતાપ.

તર્ક્, to conjecture; તર્કશક્તિ, તર્કટી, તર્કશાસ્ત્ર.

તલ્, to found; તાલ, તળીઉં, ભૂતળ, અતળ, પાતાળ.

તસ્, to annihilate; તસ્કર.

તિજ્, to sharpen brighten; તેજ, તેજસ્વી, તેજોમય, સતેજ, નિસ્તેજ, ઉત્તેજન, તીક્ષ્ણ.

તિપ્, to drip; ટીપું, ટપકવું.

તિરસ્, to make invisible; તિરસ્કાર.

તિલ્, to go; તિલક.

તુડ્, to break; તોડવું, તુટવું, તુટક, તોટો, તોડ, તોટક.

તુર્, to go briskly; આતુર, તુરંગ, (ઘોડો).

તુલ્, to weigh; તોલવું, તુલના, તુલા, તોલો, તોલ્લો, સમતોલ, તોલાટ, અતોલ, તુલ્ય.

તુષ્, to be pleased ; સંતોષ. સંતુષ્ટ.
તૂણ્, to fill ; તાણો.
તૃણ્, to eat ; તૃણ.
તૃપ્, to be satisfied ; તૃપ્ત, અતૃપ્ત, તૃપ્તિ.
તૃષ્, to desire ; તૃષા (તરસ), તૃષ્ણા.
તૃ, to go across ; તરવું, તર, તારવું, અવતાર, ઉત્તર, ઉતારો, અવતરવું, તરાપો, તરંગ, તીર્થ, તારો, ભવતારણ, જળતરણ, વિસ્તીર્ણ, ઉતારૂ.

ત્યજ્, to leave ; ત્યાગ, તજવું, પરિત્યાગ.
ત્રૈ, to protect ; ત્રાતા, તારનાર.
દમ્, to subdue ; દમ, દમન, દાંત, ઈંદ્રિયદમન, દમયંતી.
દય્, to protect ; દયા, નિર્દય, દયાળુ, સદય.
દહ્, to burn to ashes ; દગ્ધ, અગ્નિદાહ, દાઝવું.
દા, to give a gift ; દાન, દાતા, દેણ, સુખદ, દુખદાયક, અપાદાન, સંપ્રદાન, દેવાદાર, દાવો, દાપું, દત્ત, સંપ્રદાય, ઉદાત્ત, અનુદાત્ત, નિદાન.

દાસ્, to give ; દાસ, દાસી, દાસત્વ, હરીદાસ.
દિવ્, to shine ; દેવ, દ્યુત, દેવતા, દિવસ, દિન, દિવાકર, દિવ્ય, દીવો.
દિશ્, to show, to give ; ઉપદેશ, આદેશ, દેશ, વિદેશ, પ્રદેશ, દેશસ્થ, દિશા, દિઙ્મૂઢ, દિક્પાલ.

દીપ્, to shine ; પ્રદીપ્ત, દીપવું, દેદીપ્યમાન, દીપક, દીવાળી.
દીક્ષ્, to vow ; દીક્ષા, દીક્ષિત.
દુલ્, to shake ; ડોલવું, આંદોલન, હિંદોલો.
દુષ્, to spoil ; દોષ, દૂષણ, નિર્દોષ, દુષ્ટ, વંશ. દોષ.
દુહ્, to milk ; દુધ, દોહન, કાવ્યદોહન, દુહિતા, (દીકરી).
દૃ, to honour ; આદરમાન, અનાદર, દારા, (સ્ત્રી).
દૃપ્, to be proud ; દર્પ, કંદર્પ (કામદેવ).
દૃશ્, to see ; દર્શન, દૃષ્ટિ, દૃષ્ટિગોચર, અદૃશ્ય, દૃષ્ટાંત, દર્શક, દીર્ઘદૃષ્ટિ, અલ્પદૃષ્ટિ, પારદર્શક, દર્શાવવું, પ્રદર્શન, દેખવું, દેખાવ, અદેખાઈ, દીસવું.
દે, to protect ; દયા, નિર્દય, સદય.
દ્રાક્ષ્, to desire ; દ્રાક્ષ.
દ્રુ, to go ; દ્રવ્ય, દ્રુમ, દ્રુ.
દ્રુહ્, to betray, to be hostile ; દ્રોહી, દ્રોહક, મિત્રદ્રોહી.
દ્રૈ, to sleep ; નિદ્રા, નિદ્રાવશ.
ધક્ક્, to annihilate ; ધિક્કાર, ધિક્કારાવસ્થા.
ધન્, to produce ; ધન, નિર્ધન, ધનિષ્ટ, સંપન, ધન્ય.
ધા, to hold, support ; ધાતુ, વિધાતા, પ્રધાન, સમાધાન, સંધાન, ધાત્રી, (દાઈ) સંધિ, સુધા.

ધાવ્, to be fed, to suck ; ધાવવું, દંતધાવન.
ધૂપ્, to warm ; ધુપવું, ધુપાવવું, ધુપેલ.

ધૃ, to hold ; ધર્મ, ધરવું, ધરા (પૃથ્વી), નિરાધાર, ધાર્મિક, ધરી, નિર્ધારી, ધારણા, નિર્ધાર, અધર્મ, આધાર, ધારવું, ભૂધર, ધરતી, ધરણીધર, ધારણા, અધર, ધર્માદા, ધારો, ગિરિધર, સૂત્રધાર (સુતાર), ધાર, અધિરો, ધૈર્ય, ધીરજ.

ધ્મા, to blow a fire ; ધમવું, ધમણ, ધમની (ધોરીનસ).

ધ્યૈ, to think ; ધ્યાન, સંધ્યા.

ધ્રાડ, to cut, tear ; ધાડ.

ધ્રુવ્—ધ્રુ, to be fixed, to go ; ધ્રુવ, ધ્રુવવૃત્ત.

નટ્, to dance ; નાટક, નટ, નટન, નટવો.

નદ્, to be pleased ; આનંદ, નંદન, (છોકરો).

નાથ્, to be able, to bless ; નાથ, અનાથ, ક્રિયાનાથ.

નૃત્, to dance ; નૃત્ય, નર્તન, નાચ.

નૃ, to lead; નર, નારી.

પચ્, to cook, to lay open ; પચવું, પાક, પ્રપંચ, પાચનશક્તિ, પરિપક્વ, પકવાન, પક્કો, પચન.

પટ્, to go ; લંપટ, પરિપાઠ.

પઠ્, to learn ; પાઠ.

પડ્, to go ; પંડિત, પાંડિત્વ.

પત્, to be honourable, to fall ; પતિ, પત્નિ, ભૂપતિ, મહીપતિ, પતંગ, પતન, પત્ર, પાન, પાનું, પાંદડું, પતિત, પાતક, પતંગ (પક્ષી), પતાકા.

પથ્, to go ; પંથ, પંથક, પંથકી, અપથ, કુપથ, પંથી.

પદ્, to go ; પદ, પાદ, (પગ), પાય, પદ્ધતિ, પદવી, પગતી, પગતિયું, પગલું, પગી, પગવાટ, પદ્મ, સંપાદન, સંપન્ન, ઉત્પન્ન, વ્યુત્પત્તિ, પદ્ય, વ્યુત્પાદક, સંપત્તિ, વિપત્તિ, આપદા, ઉત્પાત.

પન્, to be good ; કૃપણ.

પર્વ્, to fill, complete ; પર્વ, પર્વત.

પશ્, to bind ; પાશ, (ફાંસો) પશુ.

પક્ષ્, to embrace ; પક્ષી, પખવાડીઉં (પક્ષવાડીઉં), પખ, પક્ષ, શુક્લપક્ષ, કૃષ્ણપક્ષ, પક્ષપાત.

પા—પી, to drink ; પાણી, પીવું, અનુપાન, પાનકરવું, પાત્ર.

પા—પાલ્, to protect ; પાલવું, પાલો, પાલવ, પ્રતિપાલ, ગોવાલ (ગોપાળ), કોટવાળ, (કોટપાળ), પારણું.

પિડ્, to gather into a mass ; પિંડ, સપિંડ, પેંડો, પેટ.

પુણ્, to be religious ; પુણ્ય, પુણ્યશ્લોક, પુણ્યભૂમિ.

પુર્, to be before ; પુર, પુરી, (શેહેર).

પુષ્, to nourish ; પોષણ, પુષ્ટ, પુષ્ટિ, પોષવું, પોષાક.

પુષ્પ્, to bloom ; પુષ્પ, પુષ્પવૃષ્ટિ.

પુસ્ત્, to respect; to bind, પુસ્તક.

પૂ, to be holy ; પુત્ર, પવિત્ર, પાવન.

પૂજ્, to honour ; પૂજા, પૂજન, પૂજ્ય, પૂજારી, પૂજારાધિ.
પૂર્, to fill, satisfy ; પૂર્ણ, પૂર, અપૂર્ણ, સંપૂર્ણ, પુરતું.
પૃ, to be diligent ; વ્યાપાર, વેપારી.
પૃથ્, to throw, separate ; પૃથક્, પૃથક્કરણ.
પ્રચ્છ્, to ask ; પૃચ્છા, પૃચ્છક, પ્રશ્ન, પ્રશ્નોત્તર, પુછપાછ.
પ્રસૃ, to spread out ; પ્રસાર, જ્ઞાનપ્રસારક, પ્રસરવું.
પ્રી, to please, to love ; પ્રીતિ, પ્રિય, પ્રિયા, અભિપ્રાય.
પ્લુ, to go ; પ્લુત.
ફણ્, to go ; ફેણ.
ફલ્, to produce ; ફળ, નિષ્ફળ, સફળ, ફાળ, ફાળો.
ફુલ્લ, to blossom ; ફુલ, ફુલવું, પ્રફુલ્લિત.
ફેલ્, to move ; ફેલ.
બણ્, to sound ; બાણ.
બધ્, to utter obscene words ; બીભત્સ.
બધ્, to prohibit ; બાધ, બાધક, બાધા, બધિર.
બંધ્, to bind ; બંધ, બંધન, સંબંધ, બંધુ, બંધવો, બંદીખાનું, બંદો : બંધો, નિબંધ, પ્રતિબંધ.
બલ્, to have strength ; બળ, પ્રબળ, દુર્બળ, અબળા.
બિદ્, to divide ; બિંદુ.
બીજ્, to come into existence ; બીજ, સબીજ, નિર્બીજ, બીજગણિત.
બુધ્, to comprehend ; બોધ, બોધક, બુદ્ધિ, સુબોધ, સંબોધન, બુધ, બૌધધર્મ, બુઝવું, સુબુદ્ધિ, દુર્બુદ્ધિ.
બૃહ્, to grow ; બ્રહ્મ, બ્રાહ્મણ, પરિબ્રહ્મ.
ભજ્, to serve ; ભજન, ભગત, (ભક્ત), ભક્તિ, ભાગ્ય.
ભંજ્, to break ; ભાગ, વિભાગ, ભાગીદાર, ભાગવું, ભાંજવું, ભાગાકાર, ભંજન, ભાંજગડ, ભંગ, ભાગિયો, દૃઢભાજક, વિભક્તિ, નિશ્શેષભાજક.
ભટ્, to nourish ; ભટ્ટી, ભટ, (સીપાઈ).
ભટ્, to discourse ; ભટ્ટ, ભાટ.
ભણ્, to say ; ભણવું, ભણેલ, ભાણ.
ભદ્, to bless ; ભદ્ર.
ભક્ષ્, to eat ; ભક્ષણ, ભક્ષવું, (ભખવું), ભક્ષ્ય.
ભા, to shine ; પ્રભાત, ભાનુ, ભાસ્કર, ભાનૂદય, ભાન્વસ્ત.
ભાષ્, to speak ; ભાષા, સુભાષિત, ભાષ્ય, ભાષણ, સુભાષણ, સંભાષણ, પરિભાષા, દુભાસ.
ભાસ્, to shine ; ભાસ, આભાસ.
ભિદ્, to break ; ભેદ, ભિન્ન, અભિન્ન, ભિન્નાભિન્નતા, ભેદક, ભેદ્ય, નિર્ભેદ્યતા, અભેદ્ય, ભિત.
ભિક્ષ્, to beg ; ભિક્ષા, ભિખ, ભિક્ષુક ભિખારી.

ભી, to fear ; ભય, ભયભિત, ભયાનક, બીક, બીવું, બીહામણું, બીકણ, નિર્ભય, અભયવચન, ભીમ.

ભુજ્, to be crooked ; ભુજ, ભુજંગ, (નાગ).

ભુજ્, to eat ; ભોજન, ઉપભોગ, ભોક્તા, ભોગી, સંભોગ

ભૂ, to be ; ભૂત, ભૂમિ, ભુવન, પ્રભુ, ભવન, અનુભવ, ભવ, સંભવ, ભાવે, ભવિષ્ય, સંભાવિત, અદ્ભુત, અનુભવ, અસંભવી, ભાવ, અભાવ, પરાભવ, ભાવના, સ્વભાવ, નિભાવ, વૈભવ, હોવું.

ભૂષ્, to adorn ; ભૂષણ, આભૂષણ.

ભૃ, to fill, nourish ; ભરણ, ભર્તાર, ભરત, ભાર, અભ્ર, આભાર, વિશ્વંભર, ભાર્યા, ભારો, આભરણ.

ભ્રમ્, to wander ; ભમવું, ભ્રાંતિ, ભ્રમર, (ભમરો), પરિભ્રમણ.

ભ્રંશ્, to fall down ; અપભ્રંશ, ભ્રંશ, ભ્રષ્ટ, પદભ્રષ્ટ.

મગ્, to adorn ; મંગલ, ધવલમંગલ, માંગલિક.

મઠ્, to dwell ; મઠ, મઠાધિપતિ.

મડ્, to bound, divide ; મંડલ, સૂર્યમંડલ.

મડ્, to adorn ; મંડપ, માંડવો, મંડલ (સભા), મંડલી.

મંત્ર્, to take secret counsel ; મંત્ર, મંતરવું, આમંત્રણ, નિમંત્રણ, મંત્રિ.

મદ્, to be joyful ; મદન, મદ, મદ્ય, ઉન્મત્ત, મદ્યપી, ઉન્માદ, પ્રમદા, મદિરા, મદ્યપાન.

મન્, to understand ; મન, મનન, સંમત, અનુમત્ત, માન્ય, મતિ, મત, મુનિ, મીમાંસા, સંમતિ, મનસ, માનસ, માનસિક, મનુષ્ય.

મલ, to assume ; મલિન, વિમલ, પરિમલ, મેલ.

મહ્, to honour ; મહત, મહાન, મહી (પૃથ્વી), મહેતાજી, મહાત્મતા, મહેશ્વર, મહીપી.

મક્ષ્, to collet ; મક્ષિકા (માખ).

મા, to measure ; માપ, સમાન, અનુમાન, ઉપમાન, ઉપમેય, માપવું, માપણી, પ્રમાણ, કાલમાન, અસમાન, સામાન્ય, વિમાન, માત્રા, મિતિ, ભૂમિતિ, ઉપમા, અનુપમ, પ્રતિમા, પરિમાણ, નિરૂપણ, પ્રમાણિક, અપ્રતિમ.

માન્, to honour ; માન, માન્ય, સન્માન, અભિમાન.

માર્ગ્, to seek, ascertain ; માર્ગ, મૃગયા, સન્માર્ગ, કુમાર્ગ.

મિલ્, to meet ; મળવું, મેળાપ, મેળવણી, ભેળ, ભળવું.

મિશ્ર, to mingle ; મિશ્ર, અમિશ્ર, સંમિશ્ર, મિશ્રિત.

મિષ્, to rival, sport ; મેષ (મેંઢો).

મી, to slaughter ; મીન (માછલી).

મુચ્, to leave ; મોક્ષ, મુક્તિ, મોચન, મુક્તા (મોતી).

મુડ્, to be sacred, to cut ; મુંડી (સન્યાસી), મુંડવું.

મુદ્, to rejoice ; મોદક, કુમુદ (કમલ), પ્રમોદ.

મુહ્, to lose sense ; મોહ, મોહક, મોહજાલ, મોહિત, મૂઢ, મૂર્ખ, મનમોહન, મોહીનાંખવું, મોહિની.

મૂલ, to be strong, to plant ; મૂળો, નિર્મૂળ, સમૂળ, મૂળ.
મૃ, to die ; મરવું, મરણ, મૃત્યુ, માર, મોત, મુરદું, અમૃત, મરકી, માટી (મૃત્તિકા), મારણ, મારો, મારામારી, અમર, મૂવો, અધમૂવો.
મૃદ્, to crush, rub over ; મર્દન, મરડો, મૃદુ.
મ્લેચ્છ, to speak indistinctly, or incorrectly ; મ્લેચ્છ.
યજ્, to worship ; યજ્ઞ, યાજક, યાજ્ઞિક, યજમાન, પ્રયાગ.
યત્, to labour ; યત્ન, પ્રયત્ન, યતિ, જતન.
યત્ર્, to abridge ; યંત્ર, યાંત્રિક, સુયંત્ર.
યમ્, to stop, restrain ; નિયમ, નિયમિત, નિયમસ્થ, નેમ, ઉદ્યમ, અનિયમિત.

યસ્, to labour ; આયાસ, અનાયાસ, પ્રયાસ.
યા, to go ; યાત્રા, (જાત્રા), આયાત, યાન (ગાડી).
યાચ્, to beg ; યાચક, (જાચક), જાચવું, યાચના.
યુજ્, to subdue the mind ; યોજના, યોગી (જોગી), યોગ (જોગ), યોગ્ય.
યુજ્, to join ; યુકત, સંયુક્ત, યોજક, સંયોજક, વિયોજક, સંયોગ, વિયોગ, ઉદ્યોગ, ઉપયોગ, યોગ, પ્રયોગ, પ્રયોજન, કુયોગ, સુયોગ, યોજના, સંયોજન, યુક્તી, જુગત, જુગ, કલજુગ, જોઈયે.
યુધ્, to fight ; યુદ્ધ, (જુદ્ધ), યોદ્ધા (જોદ્ધા), જઘડો, દ્વંદ્વ યુદ્ધ, આયુધ.
રચ્, to arrange ; રચવું, રચના, રચનાર, રાચ.
રંજ્, to satisfy, colour ; રંજક, રંજન, મનોરંજક, રંક, રંગ, રંગારો, રકત, અનુરક્ત, વિરક્ત, વિરાગી, અનુરાગ, રાગ.
રણ્, to sound ; રણ, રણકારો, રથ.
રભ્ to begin ; પ્રારબ્ધ, આરંભ, પ્રારંભ, સમારંભ.
રમ્, to play ; રમત, રમણીય, રમ્ય, સુરત, રામ, રામા, આરામ, વિરામ, રત, રતી, રમણ.
રસ, to taste ; રસ, રસિક, વિરસ, સુરસ, રસના, રસાળ, રસજ્ઞાન.
રક્ષ્ to keep ; રક્ષણ, સંરક્ષણ, સુરક્ષિત, રક્ષક, રક્ષા, રાખવું, અંગરખું, પગરખું, રખેવાળ.
રાજ્, to shine ; રાજા, રાજ્ય, રાજ્યાસન, રાજન, મહારાજ, બીરાજવું, વીરાજીત, રાણી, રાજદંડ.
રાધ્, to complete ; અપરાધ, નિરપરાધી, રાંધવું.
રિખ્, to go ; રેખા, રગ.
રી, to go ; રીતિ, રીતભાત.
રુ, to halloo ; રાવણ, આરડવું.
રુજ્, to pain ; રોગ, નિરોગી, આરોગ્યતા.
રુધ્, to oppose ; વિરૂદ્ધ, વિરોધ, રૂધિર, રૂદ્ધ, રૂંધાવું.
રુપ્, to establish ; આરોપ.
રુહ્, to be produced ; આરૂઢ, રૂઢી.
રૂપ્, to fashion, describe ; રૂપ, સ્વરૂપ, કુરૂપ, કદરૂપું, સુરૂપ, રૂપક, નિરૂપણ, વિરૂપ.

લગ્, to come near or touch ; લગ્ન, સંલગ્ન, લાગણી, લાગવું, લાગ, લગભગ, અલગ.
લઙ્ઘ, to go, to fast ; ઉલ્લંઘન, લંઘન, (લાંઘન).
લઘ્, to become less ; લઘુ, લઘ્વી, લઘ્વાકાર.
લચ્છ્, to mark ; લાંછન, લાંછીત.
લજ્, to shrink ; લાજ, લજ્જા, નીર્લજ્જ, સલજ.
લડ્, to play or to feed ; લાડ, લાડકવાયો.
લપ્, to speak distinctly ; આલાપ, વિલાપ.
લમ્બ્, to lengthen ; વિલંબ, લાંબું, લંબ.
લભ્, to get ; લાભ, લબ્ધ, સુલભ, દુર્લભ, લભ્ય, અલભ્ય.
લય્ to go ; લય, પ્રલય.
લલ્, to play ; લલના, લાલન, લલિત, લલિતા.
લષ્, to desire ; અભીલાષ.
લસ્, to sport ; વિલાસ, ઉલ્હાસ, આળસ.
લક્ષ્, to see ; લક્ષ, લક્ષિત, વિલક્ષણ, સુલક્ષણ, લક્ષણ, લાક્ષણિક, લક્ષપૂર્વક, દુર્લક્ષ, અપલક્ષણ.
લિખ્, to write ; લખવું, લેખક, લેખન, લહીઆ, લખત, લખાણ, લખતંગ, લેખ, શિળાલેખ.
લિગ્, to go ; આલિંગન, લિંગ.
લિપ્, to apply ; લીંપવું, લેપ, લીંપણ, લિપિ.
લિશ્, to be less ; લેશ.
લી, to embrace ; લીલા, લીન, જગલ્લીલા, લીલાવતી.
લુટ્, to move ; લોટવું, આલોટવું, લોટ.
લુપ્, to fascinate ; લોપ.
લુભ્, to desire ; લોભ, લુબ્ધ, લુબ્ધક, નિર્લોભી.
લોક્, to see ; અવલોકન, લૌકિક, લોક, અલૌકિક, લોચન.
વંક્, to be crooked ; વક્ર, વાંકું, વક્રોકિત, વક્રભવન.
વચ્, to speak ; વચન, વાચન, વાંચવું વાચા, વાક્ય, ઉપવાક્ય, વક્ત, વેણ, સૂક્ત, વાચાળ, ઉચિત, નિર્વાચ્ય, અભયવચન, નિર્વચન, અતિશયોકિત, અન્યોકિત, અત્યુક્તિ, વક્રોક્તિ.
વજ્, to go ; વ્રજ.
વદ્, to praise ; વંદવું, વંદન, અભિવંદન.
વદ્, to speak ; વદન, વદવું, વાદી, પ્રતિવાદી, વાદવિવાદ, સંવાદ, અપવાદ, વાદ્ય, નિર્વિવાદ.
વન્, to sound ; વન, વનિતા.
વર્, to desire ; વર, વરદાન.
વર્ણ્, to describe, to colour ; વર્ણન, સવર્ણ, વિવર્ણ, વર્ણ, સુવર્ણ, (સુતું).
વર્ધ્, to fill up, to grow ; વર્ધન, વિવર્દ્ધિત, વર્ધક.
વલ્, to bend ; વાળવું, વળણ, અવળું, સવળું, વાળ.

વસ્, to dwell; વસવું, વાસ, પ્રવાસ, નિવાસ, અપવાસ, વસ્તી, વાસ, વાસો, વસુ, વસુધા, સહવાસ, આવાસ, વાસમુહૂર્ત, મેવાસ.

વાસ્, to cover; વસ્ત્ર, ઉપવસ્ત્ર.

વહ્, to bear; વહાણ, મંદવાહક, વહેવું, વહેલ, વહાણું, પ્રવાહી, પ્રવાહ, વાહક, વાત, પ્રવાહ, ઉદક પ્રવાહ, નિર્વાહ, વિવાહ, વૈતરૂ, પ્રૌઢ.

વા, to flow, to emit smell; વાયુ, વાતાવરણ, વાત, બતાસો.

વિચ્, to think, analyse; વિવેક, અવિવેકી, વિવેચન, વેચવું, વહેંચવું, વેચાણ.

વિજ્, to tremble; વેગ, ઉદ્વેગ

વિદ્, to know; વિદ્યા, અવિદ્યા, વિદ્વાન, વેદ, વેદાંગ, વેદાંત, વૈદ્ય, નિવેદન, વિદિત.

વિદ્, to acquire; વિત્ત (દ્રવ્ય).

વિદ્, to know; વેદના.

વિશ્, to penetrate; પ્રવેશ, આવેશ, પ્રવેશક, સમાવેશ.

વિષ્, to pervade; વિષ્ણુ, વિશ્વ.

વિષ્, to assume; વેષ, વેષધારી, વેશ્યા.

વીર્, to be illustrious; વીર, વીર્ય.

વૃ, to choose, to serve; વર.

વૃ, to cover; આવરણ, વર્ણ, નિવારણ, પરિવાર.

વૃત્, to be, to behave; વૃત્ત, પ્રવૃત્ત, નિવૃત્તિ, વર્તમાન, વૃત્તિ, આવૃત્તિ, પરાવર્તન, વર્તણુક, વર્તનક્રમ, વર્તવું, વર્તણ, આવર્તન.

વૃત્, to speak; વાર્તા.

વૃધ્, to grow; વૃદ્ધિ, વૃદ્ધ, વધવું, વૃદ્ધાવસ્થા, વર્ધક.

વૃષ્, to sprinkle; વૃષ્ટિ, વૃષ્ટિ બાણ, વરસાદ, પુષ્પવૃષ્ટિ, વર્ષ

વૃષ્, to be able; વૃષ (બેલ).

વૃક્ષ્, to cover; વૃક્ષ.

વ્યધ્, to bore, to strike; વેધક, વેહ, વિંધવું, વિંધણું.

વ્રશ્ચ્, to pierce; વૃશ્ચિક (વીંછી).

શક્, to be able; શક્તિ, અશક્ત, શક્ય, નિઃશક્ત.

શક્, to doubt; શંકા, આશંકા, શક, નિઃશંક.

શદ્, to waste; શત્રુ.

શપ્, to curse, to malign; શાપ, શપટી

શબ્દ્, to sound; શબ્દ, પ્રતિશબ્દ.

શમ્, to be quiet; શાંત, શાંતિ, સમવું, વિશામો.

શશ્, to bound, to jump; સસલો.

શસ્, to praise; પ્રશંસા.

શાખ્, to extend; શાખા.

શાસ્, to teach, to order; શાસ્ત્ર, શાસન, શિષ્ય.

શિચ્, to sprinkle; અભિષેક, સીંચવું.

શિષ્, to qualify; વિશેષણ, વિશેષ, વિશેષ્ય, શેષ, નિશ્શેષ.

શિષ્, to destroy ; શેષ (નાગ).
શિક્ષ્, to study ; શિક્ષા, શિક્ષક, શિક્ષાગુરૂ, શિખામણ.
શી, to sleep ; શયન, સંશય, અતિશય.
શીલ્, to meditate ; શીલ.
શુચ્, to be pained ; શોક, અશોક, શોચના.
શુણ્, to go ; સુંઢ.
શુદ્ધ, to be pure ; શુદ્ધિ, શુદ્ધ, અશુદ્ધ.
શુધ્, to find out ; શોધક, શોધ.
શુન્, to go ; શુન્ય.
શુભ્, to shine ; શુભ, શોભા, શોભિત, અશુભ, સુશોભિત.
શુષ્, to parch, to scorch ; સુકવું, સુકું, શોષવું, શોષક.
શુર, to perform valiant deeds ; શુર, શૌર્ય.
શુલ્, to pierce ; શુલ, શુલી.
સેવ્, to serve ; શેવા, શેવક, શેવન.
શ્રમ્, to tire, practise austerity; વિશ્રાંત, શ્રમ, આશ્રમ, વિશ્રામ, (વિસામો).
શ્રી, to serve ; આશ્રિત, નિરાશ્રિત, આશ્રય.
શ્રુ, to hear ; શ્રોતા, શ્રુતિ, શ્રોત્ર, શ્રવણ, શ્રવણવિદ્યા, શ્રાવક, શ્રાવણ, શુણવું.

શ્લોક્, to string together ; શ્લોક.
શ્વસ્, to breathe ; શ્વાસ, વિશ્વાસ, નિશ્વાસ (નિસાસો).
સંજ્, to join ; આસકત, અનુસંગી, પ્રસંગ, કુસંગ.
સદ્, to remain, to sit ; પ્રસન્ન, પ્રસાદ, આસન.
સર્જ્, to mingle ; વિસર્જીત, વિસર્જન, વિસર્ગ.
સીધ્, to bring to an end ; સિદ્ધ, પ્રસિદ્ધ, નિષેધક, સિદ્ધિ, સિદ્ધાંત, નિષેધ, અપ્રસિદ્ધ.

સુર્, to shine, to be powerful ; સુર, અસુર.
સૂ, to bear (a child) ; પ્રસવ, પ્રસુત, સુત, પ્રસુતિ, સુઈઆની, સુવાવડ,
સ્તુ, to praise ; સ્તુતિ, સ્તવન, સ્તુતિપાત્ર, સ્તોત્ર.
સ્થા, to stop ; સ્થાપના, સ્થિતિ, સ્થાન (ઠાણું-ઠામ), સ્થાનક, સ્થિર, થાપણ, અનુપસ્થ, મધ્યસ્થ, અંતઃસ્થ, થાપન, સ્થાવર, સંસ્થાન, અવસ્થા, વ્યવસ્થા, અવ્યવસ્થા, ઉત્થાન (ઉઠવું), સ્વસ્થ, આસ્થિક, આસ્થા, પ્રતિષ્ઠા.

સ્ના, to be pure ; સ્નાન, નાહાવું.
સ્વપ્, to sleep ; સ્વપ્નો (સપનો), સુષુપ્તિ.
સહ્, to bear ; સહવું, સહનતા, સહનશીલતા, સહસા.
સાધ્, to accomplish ; સાધન, સાધિત, સાધુ, અસાધ્ય.
સીવ્, to sew ; સીવવું, સોય, સોઈ (દરજી), સીવણ.
સુચ્, to inform ; સૂચના, સુચક, સુજવું, સુજ.
સૃ, to go ; સરવું, સારવું, નિસરવું, પ્રસરવું, સંસાર.

સૃજ્, to create, to abandon ; વિસર્જન, સૃષ્ટી, ઉપસર્ગ, વિસર્ગ, સર્ગ, સંસર્ગ, સરજનહાર, ઉત્સર્ગ, સર્જિત.

સૃપ્, to move ; સર્પ, (સાપ), સરપટવું, સાપોલીઉં.

સ્કંદ્, to go ; સ્કંધ (ખાંધ).

સ્તંભ્, to oppose; સ્તંભ, સ્તબ્ધ, થંભ, થાંભલો, થોભવું, સ્તંભાવતી,(ખંભાત).

સ્તૃ, to overspread ; વિસ્તીર્ણ, વિસ્તાર, સવિસ્તર, અસ્તર, પથારી.

સ્પર્ધ, to vie ; સ્પર્ધા, પ્રતિસ્પર્ધિ.

સ્પૃશ્, to tough ; સ્પર્શ, સ્પૃશ્ય, સંસ્પર્શ.

સ્ફુટ્, to break ; ફુટવું, ફુટ, ફોડવું.

સ્મૃ, to recollect ; સ્મૃતિ, સ્મરણશક્તિ, વિસ્મૃતિ, વિસરવું, સંભારવું.

સ્વર્, to sound ; સ્વર, સુસ્વર, સ્વરિત, અપસ્વર.

હન્, to kill ; હત્યા, ઘાત, પ્રાણઘાતક, સંઘાત (સમુદાય), આઘાત, પ્રત્યાઘાત, ઘાતકી, આપઘાત, વિઘ્ન, પરિઘ, હણવું, ઉપોદ્‌ઘાત, વિશ્વાસઘાત.

હસ્, to laugh ; હસવું, ઉપહાસ્યતા, હાસ્યરસ, હાસ્ય.

હા, to throw off ; હાનિ, હીન.

હીંડ્, to go ; હિંડવું.

હુ, to offer ; હોમ, હવન, આહુતિ, અગ્નિહોત્ર.

હુડ્, to acquiesce ; હુંડિ.

હૃ, to take ; હર (શિવ), હરવું, હાર, સંહાર, પ્રહાર, વિહાર, વ્યવહાર, આહાર, પરિહાર, પ્રતિહાર, ઉદ્ધાર, હર્તા, ઉપહાર, હરિ, હરણ.

હ્રસ્, to sound, to become less ; હ્રસ્વ.

ક્ષણ્, to strike, to go ; ક્ષત્રિય, અક્ષત, ક્ષણ.

ક્ષમ્, to bear ; ક્ષમા, ક્ષાંતિ, ખમા.

ક્ષર્, to melt ; અક્ષર, ક્ષાર (ખાર).

ક્ષી, to decrease ; ક્ષીણ, ક્ષય, અક્ષય, ક્ષયરોગ, ખઈ.

ક્ષી, to go ; ક્ષિતિ.

ક્ષિપ્, to send, urge ; આક્ષેપ, સંક્ષેપ.

જ્ઞા, to command ; આજ્ઞા, આજ્ઞાંકિત, અવજ્ઞા, અનુજ્ઞા.

જ્ઞા, to know ; જ્ઞાન, જાણવું, અજ્ઞાન, સુજ્ઞ, સર્વજ્ઞ, અજ્ઞ, જાણ, જ્ઞાતા, અભિજ્ઞાન, પ્રતિજ્ઞા, સંજ્ઞા, કૃતજ્ઞ, જીજ્ઞાસા, જ્ઞાત, વિજ્ઞાન.

વાક્યવિચાર (SYNTAX).

223. **વાક્ય** (Sentence) is the complete utterance of a single thought in words.

224. **વાક્યવિચાર** (Syntax) treats of the arrangement of words in a sentence.

225. **Syntax** is divided into three parts: (1) અનુક્રમ, (2) અન્વય and (3) અધિકાર.

I. અનુક્રમ.

226. **અનુક્રમ** or the general **order of words** in the Gujarati language is (1) the agent, (2) the object, if any, and (3) the verb which always occupies the last position in a sentence, as મેં વ્યાકરણ બનાવ્યું; નિશાળે જા; તમે શું કરોછો?

227. Sometimes the **object** or the **verb** may also be placed at the **beginning of sentences** according to the force with which they are used in the language, as ઉંટ તો તેં જોયું હશે. આ વાત તું જાણેછે; ભણ્યો તું ને ઉકાળ્યું તેં; રળ્યો તું ને ખાધું મેં.

228. Sometimes the **adverbs showing time** come first, as હાલ કોલેરાનો રોગ ચાલેછે; ઓણ વરસાદ વધારે પડશે.

229. **An adjective or anything used as an adjective** always precedes the qualified noun except when it is used to describe qualities of a person or to show his state: as તે કેવી ભલી છે? પરમેશ્વર દયાળુ છે; રાજ કરવાને તમે અશક્ત છો.

230. When **a noun or pronoun in the sixth case** and an **adjective**, are connected with the same noun, the former precedes the **adjective**: as તેનો મોટો છોકરો હાજર છે; મારો રૂપાનો લોટો ખોવાયો છે.

231. **Adverbs** are used before verbs, adjectives or other adverbs which they modify, in any part of the sentence according to its meaning and force: તેણે મને બહુ માર્યો; તે રોજ નિશાળે જાયછે; મારી પાસે ખાવાનું ઘણું થોડું છે.

Exception:—Negatives are optionally used after the verbs they modify, in the **Indicative** and the **Imperative moods**: as તેણે પાઠ વાંચ્યો નહિ; તમે રડશો મા; તું ના વાંચ.

II અન્વય.

232. **અન્વય** (Concord) is the agreement, which one word **has** with another, in gender, number, person or case.

Concord of ક્રિયાપદ and ક્રિયાનાથ.

233. The **verb** agrees with its ક્રિયાનાથ in gender, number and person, as તે પુરૂષ આવ્યો ; તે સ્ત્રી આવી ; મેં ચોપડી વાંચી ; મેં ચોપડો વાંચ્યો.

234. *(a)* Two or more ક્રિયાનાથ of the same gender, connected by conjunctions અને, ને, તથા (expressed or understood), are followed by a verb in the plural number of the same gender ; as, મગનલાલ, મોતીલાલ તથા મંગળદાસ હાજર **હતા.**

(b) ક્રિયાનાથ of different genders are generally followed by a verb in the neuter plural ; as, મગન અને મોતી હાજર **હતાં.**

(c) When there are many ક્રિયાનાથ, the verb sometimes agrees with the last only, in number, gender and person ; as, દરેક કામમાં ડહાપણ અને બુદ્ધિ **વાપરવી** જોઈએ.

235. When two or more ક્રિયાનાથ are connected by કે, અથવા, વા, the verb agrees with the last only, as, છોકરો કે છોકરી **આવી** નથી. In such a case if the verb is preceded by the word કંઈ, કોઈ or કશું, it is used in the neuter singular ; as છોકરો કે છોકરી કોઈ **આવ્યું** નથી.

N. B.—It does not sound well to say "તમે કે તે ગયો" ; Here the sentence should be split up into two : as, તમે ગયા કે તે ગયો ?

236. If the ક્રિયાનાથ consists of pronouns of different persons, the **verb** is used in the **first person plural** rather than in the **second**, and **second person plural** rather than in the third ; as, હું તું ને તે (આપણે) રમીશું ; તું ને તે (તમે) આવજો ; હું ને તે (અમે) રમીશું.

237. With a **singular ક્રિયાનાથ** the verb may be used in the **plural number**, as a term of respect ; as, રાણીજી(પધાર્યા); મહેતાજી આવ્યા.

238. When the ક્રિયાનાથ is accompanied by a noun having સુદ્ધાં, સાથે, સહિત or થી as its suffix, the verb agrees with the ક્રિયાનાથ in number, gender and person ; as, રાજા રાણી સાથે આવ્યો.

CONCORD OF વિશેષણ AND વિશેષ્ય.

Adjectives (that are declinable) agree with their વિશેષ્ય in number and gender ; as કાળો ઘોડો ; સારા છોકરાઓ.

239. If two or more વિશેષ્ય of the same gender occur in a sentence, the qualifying adjective must also be of the same gender having a singular or plural number ; as, મારૂં કામકાજ or મારાં કામકાજ ; તેનું લેણ દેણ or તેનાં લેણ દેણ.

240. If two or more વિશેષ્ય of the different genders, occur in a sentence, the qualifying adjective is placed in the **neuter gender plural**; as, સ્ત્રીપુરૂષ કેવાં ડાહ્યાં છે; મારાં માબાપ ઘણાં ભલાં છે.

241. *(a)* The **adjective** is also used in the **neuter plural** with a **feminine singular noun** to show respect; as, વિક્ટોરીઆ રાણી ગાદીએ બેઠાં; સાસુજી ભલાં છે.

(b) The **adjective** is used in the **masculine plural** with a **masculine singular noun**; as, મહેતાજી ઘણા સારા માણસ છે.

242. Two or more declinable adjectives take all necessary changes according to the change in the case of their વિશેષ્ય; as, જાુઠ્ઠા, લુચ્ચા અને ઠગારા માણસને ઈશ્વર શિક્ષા કરેછે.

243. When an **Adjective** stands for its whole class, it is used without its વિશેષ્ય; as, પૈસાદાર કરતાં ગરિબો એક વાતે સુખી છે.

CONCORD OF નામ AND સર્વનામ.

244. **A pronoun** agrees with that, for which it stands in gender and number; as કમળા નામે સ્ત્રી હતી, તેની મા ૫૦ વર્ષની થઈ મરી ગઈ; એક માણસને ૪ છોકરા હતા, તેઓ બહુ પ્રમાણીક હતા.

N. B. **Cases of pronouns** depend upon the relation of sentences.

245. When the **demonstrative pronouns** એ and તે (not followed by any other noun) stand in apposition to a sentence or a participial noun, they are used in the **neuter singular**. As ખાવું એ મનુષ્યને જરૂરનું છે; ઉભા રહીને પાણી પીવું એ ખોટું છે. But if these **pronouns** are followed by any other word, they take the same gender as that of the following word: as, ભણવું એ એક સારી વાત છે; જાુઠું બોલવું એ એક પાપ છે.

246. When the **demonstrative pronoun** એ only stands in apposition to several nouns of the same gender, it is used in the plural number of the same gender, and the verb is changed accordingly; as, બાપુ, બળવંત અને ગોવીંદ એ સારા ગણાયછે; But if the several nouns be of different genders, it is used in the **neuter plural**; as, કાકા, બેન અને મા એ આવ્યાં નથી.

247. The **relative pronoun** જે and the **demonstrative pronoun** તે standing in relation to each other, have both of them the same gender and number, but their case may be different; as જે સીપાઈ કાલે રાત્રે ફરતો હતો, તેને ચોરોએ માર્યો.

248. When two or more nouns are joined by a conjunction, each one of them or only the last, takes the case-terminations; as, માબાપનો અને છોકરાનો રંગ મળતો છે, or માબાપ અને છોકરાનો રંગ મળતો છે.

N. B.—When a noun is enlarged by words showing profession, office, title &c, the case-terminations are applied only to the last word; as રાવ સાહેબ મહિપતરામ રૂપરામ ટ્રેનીંગ કોલેજના પ્રિન્સીપાલને હું અરજ કરૂંછું.

249. In case of several pronouns, the **case-terminations** are applied separately to each of them; as મારો, તારો અને તેનો હિસ્સો સરખો છે.

III અધિકાર.

250. **અધિકાર** (Government) implies that one word requires another to be put in a particular case or mood.

251. For determining a particular case, in which one word requires another to be put, see **uses of the Cases treated** in rules 86-93, page 20.

252. The following **tenses** are used in the **imperative mood**:—

(a) If the command to do a thing is at once to be executed, **the irregular present tense** is used; as, તું લખ.

(b) If the command is to be executed after some time, **Future forms** in જે and જો are used. But if this be turned into the negative, the verb takes the form of the present participle: as, તું કરતો નહિ.

(c) In commanding with civility, the **common from** of the **Future** is used: as, તમે કરશો.

(d) If the command is made with some power, the **Future imperative** is used; તમારે નિશાળે જવું.

253. Sometimes જો remains understood in a conditional sentence; તમે જાઓ તો હું આવું for જો તમે જાઓ, &c.

254. In the **present tense** the forms of the root છ are used with the irregular present tense, but its negative form 'નથી' is used with participles; as, **હું વાંચુછું; હું વાંચતો નથી.**

255. When one action takes place in order that another may be done, the latter is placed in the **dative case** of its **participial noun**. This is called the **infinitive of purpose**; as કમાવાને ગામ જાઉંછું.

256. **નામયોગી**:—When a નામયોગી comes after a word, the word is affected by the case; as **છોકરા ઉપર; જવા સારૂ.**

257. When one નામયોગી is applicable to two or more words, it is generally applied to the last and the rest take the termination of the **genitive case**; as, **ભાઈની અને બેનની ઉપર** ચોરીનો શક છે;

258. When a નામયોગી is placed before a word, the whole word becomes an **adjective** in meaning ; as, વગર કામે.

259. **વાક્યયોગી** :—When a **copulative conjunction** joins more than two words, or sentences, it is placed before the last ; as, વાંચો, લખો અને રમો.

260. **Conjunctions** disappear when વગેરે, આદિ, &c., occur in a sentence ; as, વાંચો, લખો, રમો, વગેરે.

261. A **conjunction** joins verbs of the same nature ; as, તે વાંચેછે ને લખેછે ; તમે રહેશો કે આવશો ?

262. **A copulative conjunction** joins words of the same case or nature : as, ગાયને અને ભેંસને ચાર પગ હોયછે ; મારો ને તેનો તે ભાઈ થાયછે.

ANALYSIS OF SENTENCES.

વાક્યપૃથક્કરણ.

263. **Analysis of Sentences** explains the parts, of which they are made up.

264. Every Sentence must consist of, at least, two parts :—

(1) **The subject** (કર્તૃપક્ષ) or that about which we express our thought.

(2) **The predicate** (ક્રિયાપક્ષ) or the thought which we express about it.

265. The **subject** of a **Sentence** must be either :—

(1) A noun —as, છોકરો વાંચેછે.

(2) A pronoun —as, હું નિશાળે જાઉંછું.

(3) An adjective—as, પૈસાદાર સુખી છે.

(4) A gerund —as, ખાવું (eating) જરૂરનું છે.

(5) An infinitive—as, ભણવું (to learn) સારૂં છે.

266. The **subject** may be enlarged in the following ways :—

(1) By an adjective—as, ડાહ્યો છોકરો વાંચેછે.

(2) By a noun or pronoun in the 6th case—as, રાજાનો હાથી કપાયો ; તેનો ઘોડો નાસી ગયો.

(3) By a noun in apposition—as, તેનો છોકરો પ્રાણલાલ સારો નિવડ્યો.

(4) By a phrase—as અંગ્રેજી ભણવું એ કામ અઘરૂં છે.

267. This **enlargement of the subject** is called કર્તા વિવર્ધક.

268. The **predicate** consists chiefly of **verbs** (**Intransitive or Transitive**). Those nouns or adjectives, which are used with Intransitive verbs હો, થા, રહે, &c., to complete the sense, are also treated as parts of the predicate ; as, તે માણસ **ભલો છે ; હું મામલત-દાર થયો ; રામલો નોકર રહ્યો.**

269. **Completion of the Predicate** is treated as a separate part of the sentence in the **analysis of sentences.** Under this head, comes the **objective of a transitive verb which is used to complete** the sense of the verb ; as તે **ચોપડી** વાંચેછે. Here **ચોપડી** is the **completion of the predicate.**

270. The **object** of a transitive verb must consist of the same kind of words as the **subject**, and it may be enlarged in the same manner.

271. The **predicate** may be extended by words denoting place time, manner, &c., as, તે જલદીથી દોડેછે ; તમે ગામથી ક્યારે આવશો ? તેણે કામ ઘણુંજ નરમાસથી કીધું. Here the words underlined are called the **extension of the predicate.** This **extension** of the predicate is called ક્રિયાવૃદ્ધિ in Gujarati.

272. **Sentences** are of three kinds :—**Simple, Complex,** and **Compound.**

273. A **Simple sentence** (સાદું વાક્ય) consists of one subject and one predicate ; as, ઘોડો દોડેછે. હું સારો છું.

274. **A complex Sentence** (સંયુક્ત વાક્ય) has but one principal assertion (મુખ્ય વાક્ય) with one or more dependent or subordinate assertions (ઉપવાક્ય): as તમે આવશો ત્યારે સઘળાઓને રજા મળશે. ઈશ્વરનો નિયમ એવો છે કે સત્યનેજ જય આપવો. તેણે ખબર મોકલી છે કે આવતી કાલ ગવર્નર સાહેબ પધારશે.

The above marked sentences are ઉપવાક્ય.

275. **A Compound Sentence** (સાન્વય વાક્ય) is a sentence made up of two or more co-ordinate sentences, each of which may have one or more clauses subordinate to it ; as **તમે આવ્યા પણ મારે નથી આવવું ; શિક્ષકે જે ચોપડી સારામાંસારી હતી તે મને આપી પણ મને તે ન ગમી તેથી મેં તેમને પાછી આપી.**

276. The parts of a complex sentence are called clauses (ઉપવાક્ય).

277. **Clauses** or subordinate sentences are of three kinds ; (1) Noun Sentences, (2) Adjective Sentences and (3) Adverbial Sentences.

278. A **noun sentence** is one which has the power of a noun ; it **may** be used as the subject or object of the verb in the principal sentence ; as તેણે કહ્યું કે મારે ગામ જવું છે;

279. An **adjective sentence** is one which has the power of an adjective ; as જે માબાપના કહ્યામાં રહેછે તે છોકરો ડાહ્યો જાણવો.

280. An **Adverbial sentence** is one which has the power of an adverb ; as, તમને જેમ ગમે તેમ કરો.

281. Each part of a complex or a compound sentence can be analysed separately as a simple sentence.

GENERAL FORM OF ANALYSIS.

282. **Sentences** :—

(1) **A Simple Sentence**—વિદ્વાન અંગ્રેજ લોકોએ પ્રમાણિક રાજનીતીથી મોટું માન મેળવ્યું છે.

(2) **A Complex Sentence**—જેણે તમને આજે કહ્યું તે કોણ હતું ?

SENTENCE.	Kind of Sentence.	Subject with its enlargement.	Predicate	Completion of Predicate.	Extension of Predicate
(1) વિદ્વાન અંગ્રેજ લોકોએ... મેળવ્યું છે....	Principal.	વિદ્વાન અંગ્રેજ લોકોએ	મેળવ્યું છે.	મોટું માન	પ્રમાણિક રાજનીતીથી
(2) (a) તે કોણ હતું.	Principal.	તે (કોણ)	હતું	...	......
(b) જેણે તમને આજે કહ્યું. ...	Adj. Sentence.	જેણે	કહ્યું	તમને	આજે

PUNCTUATION (વિરામચિન્હ.)

283. **Punctuation** is the art of dividing sentences into such portions as a correct speaker would divide them into, by means of **points** or **marks** which are called વિરામચિન્હ.

The following are the principal marks used in Gujarati :—

284. અલ્પવિરામ or **the Comma** (,) marks a short pause ; as, તે ભણેલો, વિવેકી, સદ્ગુણી અને ડાહ્યો છે.

285. **અર્ધવિરામ** or **the semi-colon** (;) These stops denote a longer pause, and are chiefly used to separate the clauses of a compound sentence; as, ઉપરી કહે તે કરવું; પણ કરે તે કરવું નહિ.
286. **ન્યૂનવિરામ** or **the Colon** (:)

287. **પૂર્ણવિરામ** or **the Period** (.) marks the end of a sentence; as તે ગામથી આવ્યો.

288. **પ્રશ્નચિન્હ** or **the note of interrogation** (?) is used at the end of all direct questions; as તમને કેટલા છોકરા છે?

289. **ઉદ્‌ગારચિન્હ** or **the note of exclamation** (!) is used after words or sentences which express emotions; as આહા! કેવી મઝા પડે છે!

290. **કૌંસ** or **the Parenthesis or Bracket** ( ) [ ] is used to enclose an explanatory clause or part of a sentence, not absolutely necessary to the sense;

291. **અવતરણચિન્હ** or **the two Inverted commas** (" ") mark a quotation.

292. **ગુરૂરેખા** or **the Dash** (—) shows the connection of the parts between which it stands.

293. **સમાનચિન્હ** or **the sign of equality** (=) shows that two things are equal.

294. **સંયોગચિન્હ** or **the Hyphen** (-) connects compound words; as કર્તરિ પ્રયોગ.

295. લોપ or the Ellipsis (* * *) denotes that some letters or words are omitted.

296. **An Asterisk** * directs the reader to some note in the margin.

MODEL OF PARSING.

પદચ્છેદ કરવાની રીત.

297. **Parsing** is naming the different parts of speech in sentences and showing how they are connected.

298. The following order should be observed in Parsing:—

Noun—(1) જાત (સામાન્ય નામ, વિશેષ નામ, કે ભાવવાચક નામ), (2) જાતિ, (3) વિભક્તિ, (4) વચન, (5) કર્તા કે કર્મ (ક્રિયાપદનો હોય તે).

Pronoun—Same as the noun.

Adjective—(1) જાત, (2) જાતિ, (3) વિભક્તિ, (4) વચન (વિશેષ્ય પ્રમાણે).

Verb—(1) જાત (સકર્મક કે અકર્મક), (2) મૂળ or ધાતુ, (3) ભેદ, (4) કાળ, (5) પુરૂષ (6) જાતિ, (7) વચન, (8) કર્તા કે કર્મ.

EXAMPLES OF PARSING.

299. I. રાજા સભામાં વાદી પ્રતિવાદીનો ન્યાય કરેછે.

Words.	Parsing.
રાજા	સામાન્ય નામ, નરજાતિ, કરેછે ક્રિયાપદના કર્માર્થે પહેલીનું એકવચન.
સભામાં	સમુદાયવાચક નામ, નારીજાતિ, સાતમીનું એકવચન.
વાદી પ્રતિવાદીનો	સામાસિક નામ, સામાન્ય જાતિ, છઠ્ઠીનું બહુવચન.
ન્યાય	ભાવવાચક નામ, નરજાતિ, કરેછે ક્રિયાપદના કર્માર્થે પહેલીનું એકવચન.
કરેછે	સકર્મક ક્રિયાપદ, કર ધાતુ, મૂળભેદ, વર્તમાનકાળ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન ; રાજા કર્તા, ન્યાય કર્મ, કર્ત્તરિપ્રયોગ.

300. II. તે ભાઈ બેન મારે ઘેર પાણી પીવાને આવ્યાં હતાં.

Words.	Parsing.
તે	દર્શક વિશેષણ, વિશેષ્ય ભાઈ બેન.
ભાઈ બેન ...	સામાસિક નામ, નાન્યતર જાતિ, આવ્યાંહતાં ક્રિયાપદના કર્ત્તાર્થે પેહેલીનું બહુવચન.
મારે	પહેલો પુરૂષ સર્વનામ, સામાન્યજાતિ, છઠ્ઠીનું એકવચન.
ઘેર...	સામાન્ય નામ, નાન્યતર જાતિ, અધિકરણાર્થે પહેલીનું એક વચન.
પાણી	સામાન્ય નામ, નાન્યતર જાતિ, પીવાને કૃદંતના કર્માર્થે પહેલીનું એક વચન.
પીવાને	કૃદંત નામ, નાન્યતર જાતી, ચોથીનું એક વચન.
આવ્યાંહતાં ...	અકર્મક ક્રિયાપદ, આવધાતુ, મૂળભેદ, દ્વિત્વભૂતકાળ, ત્રીજો પુરૂષ, બહુવચન, ભાઇ બેન કર્તા, કર્ત્તરીપ્રયોગ.

301. III. કહેવું એ તો સહેલ = કહેવું એ તો સહેલ છે.

Words.	Parsing.
કહેવું	સામાન્ય કૃદંત નામ, 'એ' ને સમાનાર્થે પ્રથમા વિભક્તિ.
એ...	દર્શક સર્વનામ, નાન્યતર જાતિ, છે ક્રિયાપદના કર્તાર્થે પહેલીનું એક વચન.
તો	નિશ્ચયાર્થે ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
સહેલ	ગુણવાચક વિશેષણ વિશેષ્ય 'એ.'

302. IV. મારાથી હાલ જરા ટેકીને થોભાયછે.

Words.	Parsing.
મારાથી …	…પહેલો પુરૂષ સર્વનામ, સામાન્યજાતિ, કરણાર્થે પાંચમાનું એકવચન.
હાલ …	…વખત બતાવનાર ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
જરા …	..અલ્પાર્થે ક્રિયાવિશેષણ અવ્યય.
ટેકીને …	…સંબંધક કૃદંત, રીત બતાવનાર તરીકે વપરાયલો.
થોભાયછે	…અકર્મક ક્રિયાપદ, થોભ ધાતુ, શકયભેદ, નિશ્ચયાર્થે દ્વિત વર્તમાનકાળ, નાન્યતરજાતિ, ત્રીજો પુરૂષ, એકવચન, ક્રિયાપદનો ભાવ (થોભવાનું) એ કર્તા, ભાવે પ્રયોગ.

METHOD

OF REPRESENTING GUJARATI BY ROMAN CHARACTERS

ACCORDING TO THE JONESIAN SYSTEM.

303 :—

VOWELS :—અ a ઇ i ઉ u ઋ ṛi
આ ā ઈ ī ઊ ū
એ e ઐ ai ઓ o ઔ au

Anusvāra ં ṅ Visarga : ḥ

CONSONANTS :—

ક ka ખ kha ગ ga ઘ gha ઙ ṅa ચ cha છ chha જ ja ઝ jha ઞ ña
ટ ṭa ઠ ṭha ડ ḍa ઢ ḍha ણ ṇa ત ta થ tha દ da ધ dha ન na
પ pa ફ pha બ ba ભ bha મ ma
ય ya ર ra લ la વ va ળ ḷa શ sha ષ ṣa સ sa હ ha

CONSONANTS WITHOUT A VOWEL : ક્ k, ખ્ kh, ઠ્ ṭh, થ્ th, etc.

CONJUNCT CONSONANTS :—ક્ષ kṣa જ્ઞ jña ક્ર kra ઘ્ન ghna ત્ત tta ત્ય tya
દ્દ dda દ્ધ ddha દ્ર dra દ્વ dva શ્ન shna શ્ર shra શ્ચ shcha ષ્ક ṣka
ષ્ટ ṣṭa ષ્ઠ ṣṭha ષ્ણ ṣṇa સ્ત sta સ્ત્ર stra હ્મ hma હ્ય hya હ્ર hra

CONSONANTS AND VOWELS CONJOINED :—ક ka કા kā કિ ki કી kī કુ ku
કૃ kṛi કૂ kū કે ke કૈ kai કો ko કૌ kau કં kaṅ કઃ kaḥ

SPECIMEN.

સિદ્ધિ બુદ્ધિ છે નાર. લક્ષ લાભ બે પુત્ર ;
Sidhdhi buddhi chhe nār. Laksha lābh be putra ;
શિવ સરખો શિર તાત, ચિંતામણિના ઘરસુત્ર ;
Shiva sarakho shira tāta, chintāmaiṇṇā gharasutra ;
આદ્ય શક્તિ ઉમાય, મહા માયા છે માડી ;
Adya shakti umāya, mahā māyá chhe māḍi ;
ક્ષેમ કલ્યાણ જામાત્ર, ખાણ રત્નોની ખાડી ;
Kshema kalyāṇa jāmātra, khāṇa rutnoni khāḍi ;
બ્રહ્મ વિષ્ણુ રવિ રૂદ્રથી, પ્રથમ પુજા ગણપતીતણી.
Brahma Vishṇu ravi rudrathi, prathama pujā gaṇapatitaṇi ;
શામળ કહે સેવો સહુ, મુખ સાગર સીમા ઘણી.
Shāmaḷa kahe sevo sahu mukha sāgara simā ghaṇi.

પદ્યબંધ or પિંગળ (Prosody).

304. **પિંગળ** (Prosody) is that part of Grammar which treats of the nature of accents, of the quantity of syllables and letters, and of the laws of versification.

305. **કાવ્યરચના** (Versification) is the art of arranging words in verses, having short and long vowels recurring at certain regular intervals.

306. **પ્રાસાનુપ્રાસ** (Rhythm) is a term applied to the verse that terminates in letters of the same sound. In blank verse the final syllables of the lines do not correspond in sound.

307. તાળ (accent) means the laying of a peculiar stress of the voice on a certain letter or syllable in a word, that it may be distinguished from the rest. The letters of similar sound are called મિત્રાક્ષર.

308. Repetition of the same vowel, at the end of words at certain intervals in a line, is called જડ.

309. Repetition of the same word at certain intervals is called જમક or યમક.

310. Repetition of the same letter or letters in the beginning of a words at certain intervals in a line is called લાટાનુપ્રાસ or વરણ.

311. The short vowels અ, ઈ, ઉ and all simple consonants to which they are joined, are called લઘુ letters, provided they are not accented when followed by a conjunct consonant.

312. **Short letters** are considered as ગુરૂ (long) letters, if they, being accented, are followed by a conjunct consonant; as સંયુક્ત. Here યુ, being accented and followed by ક્ત, is ગુરૂ.

313. છંદ, વૃત્ત or શ્લોક (metre) is a poetical measure or arrangement of syllables. There are two sorts of છંદ, *viz*, અક્ષરમેળ and માત્રામેળ.

314. માત્રામેળછંદ is a metre which requires a certain number of માત્રા for its formation.

315. અક્ષરમેળછંદ is a metre which requires a certain number of letters for its formation.

316. The માત્રા of લઘુ અક્ષર is counted as one and that of ગુરૂ as two. The marks ᵕ and - are used for લઘુ and ગુરૂ letters respectively.

317. A group of three letters in an અક્ષરમેળછંદ is called ગણ.

318. In Prosody, there are eight kinds of ગણ, *viz*, ય, ર, ત, ભ, જ, સ, મ, ન.

319. **The first** letter of **ય** ગણ, **the second** letter of **ર** ગણ, and **the third** letter of **ત** ગણ, are respectively short, while the rest are long.

320. **The first** letter of **ભ** ગણ, **the second** of **જ** ગણ, and the **third** letter of **સ** ગણ, are respectively long, and the rest are short.

321. In **ન** ગણ, all the letters are short.

322. In **મ** ગણ, all the letters are long.

323. The most important of the **માત્રામેળ છંદ** are the following :— ઉધોર ; સવૈયાબત્રીશા ; ત્રિભંગી ; દુમિલા ; ચોપાઈ ; પ્લવંગમ ; મહિદીપ ; રોળા ; હરિગીત ; રૂચિરા ; સવૈયા ; ઝુલણા ; દોહરા ; સોરઠા ; ગાથા or આર્યા ; ગીતિ ; કુંડળિયા ; ચંદ્રાવળા, and છપ્પા.

324. The most important of the **અક્ષરમેળ છંદ** are the following :— અનુષ્ટુપ ; દોધક ; ઈંદ્રવજ્રા ; માલીનિ ; નારાચ ; શીખરિણી ; મંદાક્રાંતા ; શાર્દૂલવિક્રીડિત ; ઉપેંદ્રવજ્રા ; ઉપજાતિ ; લલિત ; દ્રુતવિલંબિત ; તોટક ; વસંતતિલકા ; ભુજંગી ; સ્રગ્ધરા ; ઈંદ્રવિજય ; દુમિલા ; મનહર ; ઘનાક્ષરી ; and વૈતાલીય.

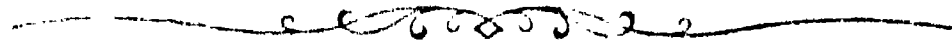
☞ Readers wishing to acquire a knowledge of છંદ are requested to study any Separate Book on PROSODY, where they will find the subject fully treated.

CHAPTER II.

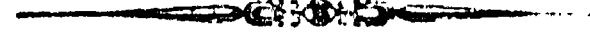
Gujarati words with their Sanskrit equivalents.

Guj.	Sans.	Guj.	Sans.	Guj.	Sans.
ગોવાળ	ગોપાળ	ભાલો	ભલ્લઃ	ગોળ	ગુડ
ભત્રીજો	ભ્રાત્રીય	બીલું	બિલ્વં	પડયો	પતિતઃ
ભોજાઈ	ભ્રાતૃજાયા	સીધું	સિદ્ધં	નેણ	નયનં
હડતાળ	હરિતાલ	ચીકણું	ચિક્કણં	થાણું	સ્થાનં
કંકોતરી	કુંકુમપત્રી.	અંગુઠો	અંગુષ્ઠ	માલણ	માલિનિ
ગોસાંઈ	ગોસ્વામી	નાક	નક્રં	જમણ	જમનં
ઓગણીસ	એકોનવિંશતિ	શિયાળ	શૃગાલ	ફાગણ	ફાલ્ગુન
ઓરમાઈ	અપરમાતૃ	દીઠું	દૃષ્ટં	ઉણું	ઉનં
કુંભાર	કુંભકાર	ગીધ	ગૃધ્ર	ધાણી	ધાના
હાથી	હસ્તી	કેમ	કિમ	સોભાગ	સૌભાગ્ય
કાન	કર્ણ	વીંછી	વૃશ્ચિક	લાઘણ	લંઘનં
પૂછ	પૃચ્છ	કરોડ	કોટિ	સાચું	સત્ય
અગાસિ	આકાશ	સણગાર	શૃંગાર	કૂવો	કૂપ
સવા	સપાદૃ	સોળ	ષોડશ		
અચરત	આશ્ચર્ય	રીંછ	ઋક્ષં	દીવો	દીપ
દુબળો	દુર્બળ	સાજન	સજ્જન	તાવ	તાપ
બાફ	બાષ્પ	વેર	વૈરં	ફાંસો	પાશ
સાત	સપ્ત	સેન	સૈન્ય	કાચબો	કચ્છપ
સાકર	શર્કરા	જોબન	યૌવનં	જસ	યશ
સાદ	શબ્દ	ઓસડ	ઔષધ	જાત્રા	યાત્રા
ઘી	ઘૃતં				
અમી	અમૃતં	દોહીતરો	દૌહિત્ર	ભારજા	ભાર્યા
ઉજાણી	ઔદ્યાની	વેદિયો	વૈદિક	જતન	યત્ન
ઉજળું	ઉજ્વલ	ચોર	ચૌર	જાય	યાતિ
ઉંટ	ઉષ્ટ્ર	સૂતાર	સૂત્રધાર	જુદ્ધ	યુદ્ધ
		ભિખારી	ભિક્ષાહારી	જુ	યૂકા
ચાક	ચક્રં	ખીલો	કીલ	આરજા	આર્યા
દૂધ	દુગ્ધં	સગડી	શકટી	હળદર	હરિદ્રા
આજ	અદ્ય	મૂગો	મૂક	દળદરી	દારિદ્રી
પાકું	પક્વં	ખૂણો	કોણ	સુપડું	શૂર્પકં
વાંકું	વક્ર	કાગડો	કાક	પાસું	પાર્શ્વ
લુહાર	લોહકાર	સાગ	શાક	સાસરૂ	શ્વશુર
મોત	મૃત્યુ	હો	ભૂ	વસમું	વિશમં
સોરઠ	સૌરાષ્ટ્ર	છે	અસ્તિ	પોસે	પુષતિ
ફળ	ફલ	ઉઠવું	ઉત્થાપનં	વાંસો	વંશઃ
વાઘ	વ્યાઘ્ર	ઓસરવું	અપસરણ	દસ	દશ
સઘળું	સકળ	ઠામ	સ્થાન	માણસ	મનુષ્ય

Guj.	Sans.	Guj.	Sans.	Guj.	Sans.
કવેસર	કવીશ્વર	ઠગ	સ્થગ	સસલો	શશક
અગિયારસ	એકાદશ	ઘડો	ઘટ	સાસૂ	શ્વશ્રૂ
વાડી	વાટિકા	વડ	વટ	ડાંસ	દંશ
ગાલ	ગલ્લ :	કપડું	કર્પટ	પોસ	પૌશ
નાગો	નગ્નઃ	પાપડ	પર્પટ	વરસ	વર્ષ
બોખું	બોમ્બઃ	તળાવ	તડાગ	સસરો	શ્વશુર
		પડવો	પ્રતિપદા	સિંઘ	સિંહ
				લાખ	લક્ષ
સંઘારો	સંહાર	ગોખલો	ગવાક્ષકઃ	દિએર	દેવર
સુલખણો	સુલક્ષણઃ	ખાર	ક્ષાર	નાત	જ્ઞાતિ
કૂખ	કુક્ષી	તીખું	તીક્ષ્ણ		
દાખ	દાક્ષ	તું	ત્વમ		
પંખી	પક્ષી				
રાખ	રક્ષા	નોતરૂં	નિમંત્રણ		
ખમા	ક્ષમા				

GUJARATI PROVERBS WITH THEIR ENGLISH EQUIVALENTS.

1.	અકરમીનો પડીઓ કાણો	When sorrows come, they come not in single spies, but in battalions.
2.	અંતે ધર્મો જય અને પાપો ક્ષય. ચોરને પાટલે ધૂળની ધૂળ ...... દગા કીસીકા સગા નહી ...... ફાવે તેમ ફંદ કરી ફોગટ તું ફુલ્યો ફરે	Virtue will shine at last. Cheating play never thrives. Frost and fraud both end in foul. Knavery may serve a turn, but honesty is best in the end.
3.	અગસ્તના વાયદા	False promises.
4.	અણી ચુકયો સો વર્ષ જીવે	Threatened folks live long.
5.	અજાણ્યું ને આંધળું બરોબર ...	Ignorance has no light.
6.	અર્થ સર્યા પછી વૈદ વેરી	When the cow is old, she is soon sold.
7.	અતી લોભ તે પાપનું મૂળ	Avarice is the root of all evils.
8.	અંધારાની ખાંધી બ	Ignorance augments our evils.
9.	અંધારી રાત્રે મગ કાળા............	When candles are out, all cats are gray.
10.	અધુરો ઘડો છળકાય ઘણો ...... ઢમઢોળ માંહે પોળ .... ભસે તે કરડે નહિ .... ખોટો રૂપિયો ચળકે ઘણો	Empty vessels make most sound. A great cry, little wool. Barking dogs seldom bite.
11.	અબી બોલ્યા અબી ફોક............	To think at night and forget at day.
12.	અવસરના ગીત અવસરે ગવાય...	Yule (Christmas) is good on Yule even.
13.	અલ્પ જ્ઞાન, અતિહાન	A little learning is a dangerous thing.
14.	અફીણનો જીવડો સાકરમા નજીવે. છાણનો કીડો ઘીમાં મરે	Sad souls are slain in merry company. One man's meat is another's poison.
15.	આળસ દરીદ્રતાનું મૂળ છે......... ઉંઘતી બીલાડી ઉંદર ન પકડે. જાગતાની પાડી, ને ઉંઘતાનો પાડો	Love not sleep, lest thou come to poverty. Idleness clothes a man with rags.
16.	આંખ ને કાન વચ્ચે ચાર આંગળીનો ફેર છે	All that we hear is not true.
17.	આખો લાડુ કંઈ એકદમ ખવાય ?	Rome was not built in a day.

18.	આગ લાગે ત્યારે કુવો ખોદવો ...	To shut the stable-door, when steed is stolen.
19.	આંખો મીચીએ તો સદા અંધારૂં...	Once neglected is lost for ever.
20.	આંગળાં ચાટે કાંઈ પેટ ભરાય? ...	Can trifles satisfy your wants?
21.	આંગળી આપે તો પહોંચે વળગે...	If you give an inch, he will take an ell.
22.	આડે લાકડે આડો વેહ	Desperate cuts must have desperate cures.
23.	આંગળીથી નખ વેગળા એટલા વેગળા..............................	Hetero-geneous natures never agree.
24.	આડી રાત તેની કરવી શી વાત...	There is many a slip between the cup and the lip.
25.	આપ મૂવા વીના સ્વર્ગે ન જવાય.	Crosses are ladders that lead to heaven.
26.	આપકી લાપસી પરાઈકી કુસકી. છગન મગન તો સોનાના, પારકાં છોકરાં ગારાનાં.....................	Every one thinks his shilling worth thirteen pence. Every one thinks his own geese swans.
27.	આંધળામાં કાણો રાજા........... ઉજ્જડ ગામમાં એરંડો પ્રધાન ...	A figure among ciphers. Every cock is proud on his own dung-hill.
28.	આજનું કામ કાળ ઉપર ન રાખવું.	Delay is dangerous. Procrastination is the thief of time. Don't put off till to-morrow, what you can do to-day.
29.	આંધળાને આરસી બહેરાને શંખ. ભેંસ આગળ ભાગવત. રાંક જાત તે રત્ન શું ઓળખે, આખર ચેતન ચાકરનો. ગરીબતણે ઘેર પેટ ભરે, ઠાઠ શું જાણે ઠાકરનો. મેરૂતણો મહીમા નવ દીઠો, કરે વખાણ તે કાંકરનો. ખાખરની ખીલોડી અંગદ, સ્વાદ શું જાણે શાકરનો.	Don't throw pearls before swine. A blind man will not thank you for a looking glass, nor a deaf man for a conch-shell.
30.	આપ સમાન બળ નહીં ને મેઘ સમાન જળ નહીં...............	Every tub must stand on its own bottom.
31.	આપ મુવે પાછે ડુબગઈ દુનીઆ...	Death's day is doomsday. After me, the deluge.
32.	આપ્યાને ફરીથી માગે, તેની અક્કલ જાય આગે	Give a thing, and take again, and you shall ride in hell's wain.
33.	આદર્યા અધુરા રહે, હર કરે સો હોય	Man proposes, God disposes.
34.	આત્રે તે ભાવે જાય	Light come, light go. Ill gotten, ill spent.

35. આંબુ લેતાં જાંબુ ગયું ; કડી લેતાં પાટણ પરવાર્યું	All grasp, all lose.
36. આભ ફાટે ત્યાં ઠીંગડું કેમ દેવાય ?	No fence against a flail. Against God's wrath, no castle is thunderproof.
37. આમણની પુંજી દામણમાં	What is got in the county, is lost in the hundred. To rob Peter to pay Paul.
38. આવે ઘોડાને વેગે, જાય કીડીને વેગે	Mischiefs come by the pound and go by the ounce.
39. આવતી વહુ ને બેસતો રાજા, વખાણીએ તો વખણાય	Give a dog an ill name and you may as well hang him.
40. ઈંદ્રવારણીનાં ફળ	Beauty without honesty is like poison in a casket of gold.
41. ઈદ પછી રોજા	After Christmas comes lent.
42 ઇંદ્રિયો જીતા તેણે સર્વે જીત્યું ...	He who master passion, conquers his greatest enemy.
43. ઇશક આંધળો છે	Love is blind.
44. ઉડે ન તોય ઠેકવા, શીખે વસીવિહંગમાં .... જેવી સોબત તેવી અસર .... જેવો સંગ તેવો રંગ .... જેવું અન્ન તેવો ઓડકાર .... ગધેડાની સાથે ઘોડું બાંધ્યું, ભૂક્યું નહીં તો પણ આળોટવા શીખ્યું.	A man is known by the company he keeps.
45. ઉનું ખાતાં મોઢું દાઝ્યું તે કોને કહે. પોતાને હાથે પેટમાં પાળીમારી ...	He cut his feet with an axe.
46. ઉંઘ ન જુવે સાથરો, ભૂખ ન જુવે ભાખરો	Anger is the best sauce, and fatigue is the best pillow.
47. ઉતાવળા સો બાવરા, ધીરા સો ગંભીર...........................	Most haste, worst speed.
48. ઉજળું એટલું દુધ નહીં	All is not gold that glitters.
49. ઉગતા ઝાડનું પાંદડું ચીકણું	Youth is ever fresh and promising.
50. ઉંટને શીંગડાં જોઈનેજ નથી આપ્યાં.	Cursed cows have short horns.
51. ઉતાવળે આંબા ન પાકે.......... હથેલીમાં ભરત ન થાય	Apelles is not a master-painter the first day.
52. ઉતરાયણ કાંઈ ઓછું પર્વ નથી ...	A little body often harbours a great soul. A little stream may quench thirst as well as a great river.
53. ઉંદર ખોતરે, ભોરીંગ ભોગવે ...	Foxes dig not their own holes.
54. ઉલટો ચોર કોટવાલને દંડે	Roguery supplants justice.
55. ઉકરડો વધતાં વાર ન લાગે	Ill weeds grow apace.

56. ઉંદર બીલાડીનો મેળ	Like dog and cat.
57. ઉછાળી તાંટીઆ ન ભાગો	Look before you leap.
58. એક હાથે તાળી ન પડે...........	If it takes two to make a bargain, it must take two to break it. When one is not, two can not quarrel.
59. એક પંથ ઓર દો કાજ...........	To kill two birds with one stone.
60. એકને પાપે હોડી ડુબે	All might perish for the sake of one Jonah.
61. એક કોહેલી માછલીથી ટોપલો ગંધાય	A rotten sheep infects the whole flock.
62. એક મ્યાનમાં બે તરવાર કંઈ હોય?	*Friends may meet, but mountains never greet.*
63. એક સુંઠને ગાંગડે ગાંધી ન થાય ...	One swallow does not make a spring.
64. અંધેકી જોરૂકા ખોદા રખેવાળ ...	A blind man's wife needs no paint.
65. એકડા વિનાના સો મીંડા........	With all abundance, one essential thing is wanting.
66. એક નનો સો દુઃખ હણે	One refusal prevents a hundred reproaches.
67. એક મગની બે ફાડ	Children of the same parents.
68. એવું સોનું શું કામ પહેરીએ કે કાન તુટે......................	Why do you make a pain of a pleasure.
69. એક લખ્યા સો બકયા	Setting down in writing is a lasting memory.
70. અંધેરી નગરી ને ગંડુ રાજા; ટકે શેર ભાજી, ને ટકે શેર ખાજાં.	When the king is blind, the state is thrown into confusion.
71. એસેકે મીલા તેસા, તેસેકો મીલા તાઈ........................ વ્યસનીને વ્યસની બોલાલે...... આંધળાને હેયા કુટયા મળ્યા.	Like draws to like.
72. ઓછું પાત્ર ને અદકું ભણ્યો, વઢકણી વહુએ દીકરો જણ્યો. ... મારકણો સાંઢ ચોમાસુ મહાલ્યો ને કરડકણો કુતરો હડકવા હાલ્યો........................ કાણું ઘોડું ને કરડકણું...........	Confusion worse confounded. No fool like an old fool.
73. કણીઆના શ્રાપથી કાંઈ વરસાદ અટકે? .... કાગને કહે ડોબાં મરતાં નથી. બીલાડીને કહે સીકું તુટતું નથી.	Cattle do not die from crows' cursing.

74.	કરણી તેવી પાર ઉતરણી .... જેવું વાવસો તેવું લણસો........ કરીએ તેવું પામીએ..........	As you sow, so you will reap.
75.	કદી ખતા ન ખાય, વીચારી વાણી ઓચરે	Hear twice, before you speak. Look before you leap.
76.	કથા સાંભળી ફુટયા કાન, તોય ન આવ્યું બ્રહ્મજ્ઞાન .... પથ્થર પર પાણી રેડયા કરો પણ તેવો ને તેવો	Black stones will never turn white. You will end him but you will not mind him.
77.	કચુકા પીલે તેલ ન નીકળે .... પાણી વલોવી માખણ ન પામીએ.	You cannot have blood out of stone.
78.	કળથી થાય તે બળથી ન થાય ...	Mildness governs more than anger.
79.	કષ્ટ વિના ફળ ન હોય; કરે ચાકરી પામે ભાખરી........	No pains, no gains. No sweat, no sweet.
80.	ક્યાં રાજા ભોજ ને ક્યાં ગાંગો તેલી.	There is a vast difference between an old woman and a princess; Can a pauper be compared with a mighty prince?
81.	કમજોર ગુસ્સા બોત..............	A little pot is soon hot.
82.	કાલની વાત કાલે (કાલ છે ને ખુદા છે)	Sufficient for the day is the evil thereof. To-morrow will take care of itself.
83.	કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય ને ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય .... દમડી દમડી કરતાં રૂપીઆ થાય.	Constant dropping wears away stones and little strokes fell great oaks; Many a little make a muckle.
84.	કાજીજી દુબળા કેમ, બધા શહેરની ચિંતા	A Paul Pry is ever uneasy.
85.	કાકા મામા ગાવાના ને ગાંઠે હોય તે ખાવાના....................	With provisions in store we have friends by the score.
86.	કાણી હોય તો ભાવે નહિ ને કાણા વગર નીંદ આવે નહિ	I dislike that one-eyed rogue and can not do without him.
87.	કાનખજુરાનો એક પગ ભાંગ્યો તોએ શું, ને આખો તોએ શું.	It is only a drop in the ocean.
88.	કાણીધીને કોણ વખાણે? કાણીધીની મા	The raven thinks her young ones the fairest.
89.	કાળાં ગયાં ને ધોળા આવ્યાં	He is gray before he is good.
90.	કાને સાંભળી કાંઇક ખોટી........	Hear-say is half lies.
91.	કાંઇ નેવનાં પાણી મોભે ચઢેછે? ...	Can a physical impossibility be believed as a reality?
92.	કીડી સંચરે ને તીતર ખાય; ખોદે ઉંદર ને ભોગવે ભોરીંગ........ ખાએ પીએ ખાંડણી, કુટાઇ મરે સુપડું	One sows, another reaps.

93.	કીડીને કણ, હાથીને મણ	In the ant's horse, a little dew makes a great deluge.
94.	કિસીકા મોં ચલે, કિસીકા હાથ ચલે...........................	He that strikes with the sword, shall be beaten with the scabbard
95.	કીડીઓનું કટક, એક ચાલે તેમ બીજી ચાલે....................	He that wears black, must hang a brush at his back.
96.	કીડી ઉપર કટક	To make a mountain of a mole hill.
97.	કૂવામાં હોય તો હવાડામાં આવે...	What is in the pot will come on the plate.
98.	કુંભાર કરતાં ગધેડાં ડાહ્યાં........	Fools rush in, where angels fear to tread.
99.	કુકડો હોય ત્યાંજ શું વહાણું વાય ?	If one will not, another will.
100.	કુતરાની પુંછડી વાંકીને વાંકી...... પડી ટેવ તે તો ટળે કેમ ટાળી ...	What is bred in the bone, will never come out of the flesh.
101.	કુવાને ઢાંકણું છે, કાંઈ જગતને મોંઢે છે ?	Do as you like, you cannot curb men's tongue.
102.	કુંભાર કદી સાજે હાંડલે ન ખાય...	Who is worse shod than the shoe-maker's wife ?
103.	કુંવારીને છોકરાં જણાવવાં; શેખચલ્લીના વિચાર.................	To build castles in the air.
101.	કેડમાં છોકરૂં ને ગામમાં ઢંઢેરો ...	You cannot see wood for trees.
105.	કોણ કહે છે કે રાપણીનો બા ?...... હૈયે તેવું હોઠે.......................	If the cap fits you, you may wear it. Nearest the heart comes first out.
106.	કોણે દીઠી છે કાલ ?	Who knows what the morrow may bring forth ; Boast not thyself of to morrow, for thou knowest not, what a day may bring forth.
107.	કોડીચોર તે પાળીચોર	He that will steal an egg, will steal an ox.
108.	કોડી હરામ બચકા હલાલ........	To stumble at a straw and to leap over a block.
109.	કોઠે કોઠેની બુદ્ધી; જુદે મોંઢે જુદી વાત	Many men, many minds.
110.	કોઈ પોતાના વાંસાનો વાંક ન દેખે.	Every cook praises his own broth.
111.	કોઈ માના પેટમાંથી શીખીને નીકળ્યું છે ?	There is no royal road to learning.

112.	ખપ તેનો છોછ નહીં; ગરજ બીચારી બાપડી .... ગરજે ગધેડાને બાપ કહેવો પડે...	Necessity has no law.
113.	ખાયણીમાં માથું ત્યાં ધબકારાનો શો દર ?	In for a penny, in for a pound.
114.	ખાનાર પીનાર ને ખોદા આપનાર.	Spend and God will send.
115.	ખાલે ડુચા ને દરવાજા મોકળા...	Penny wise and pound foolish.
116.	ખરસા તર તો ફાવે તે કર; જર ચાહે સો કર.................... સોનું દેખી મુની વર ચલે	Riches rule the roast; Money makes the mare to go; Gifts break rocks.
117.	ખોદે તે પડે; હાથના કીધા હૈયે વાગે .... ભુંડું તાકે તેનું ભુંડું થાય	Evil to him who evil thinks; Harm watch, harm catch
118.	ખોદ્યો ડુંગર ને માર્યો ઉંદર	Great pains, little gains; Much bruit, little fruit.
119.	ગજા પ્રમાણે ખરચ કરો; જોઈને ડગલાં ભરો; પગ જોઈ પાથરણું તાણો	Cut your coat according to your cloth; Stretch your leg according to your coverlet; Make not your sail too large for your ship.
120.	ગરમી ગરમીને મારે	Like cures like; Diamonds cut diamonds.
121.	ગયો અવસર પાછો ન આવે......	Lost time cannot be recalled.
122.	ગાડી દેખી લાગે થાક...............	Out of sight, out of mind.
123.	ગાડરીઆ પ્રવાહ	One sheep follows another.
124.	ગાંડી ગુજરાત, આગે લાત, પાછે બાત	For a mischievous dog, a heavy clog.
125.	ગામ ત્યાં ઢેડવાડો	Roses have their thorns; Every medal has its reverse.
126.	ગામમાં પેસવાનાં સાંસા ને પટેલને ઘેર ઉનાં પાણી .... ઉધાર આપ ને બરૂ નાખ.........	Beggars and borrowers should be no choosers.
127.	ગોલો ગોલી વઢે ને ગધેડાનો કાન કપાય .... પાડાની લડાઈમાં ઝાડનો ખોડો...	Great fishes eat up the small; The poor do penance for the follies of their superiors.
128.	ઘરનાં છોકરાં ઘંટી ચાટે ઉપાધ્યાને આટો......................... પગતળે બળે ને લંકા ક્યાં ઓળવવા જઈએ ?	Charity must begin at home. There is nobody nearer than one's own.
129.	ઘઉં ખેતમાં ને બેટા પેટમાં ...... ભેંસ આવતાં પહેલાં ખુંટો દાટવો નહીં	Count not your chickens before they are hatched.
130.	ઘરડી ઘોડી લાલ લગામ	He has a colt's tooth yet in his old head.

131.	ઘણા (or બે) ઘરનો પરોણો ભૂખે મરે............................	Between two stools we come to the ground. No man can serve two masters.
132.	ઘર વેચીને તીર્થ કરવું	To deal fool's dole; To sell one's house and to set out on a pilgrimage.
133.	ઘરમાં હાંલ્લે હાંલ્લાં લઢે ને બહાર તો લાલજી મનીઅર	He robs his belly to provide for his back.
134.	ઘરમાં વાઘ સમાન, બહાર બકરી સમાન..........................	Argus at home, but a mole abroad.
135.	ઘાંચીનો બળદ સો ગાઉ ચાલે તો પણ ત્યાંનો ત્યાં	Like a mill-horse that goes much but performs no journey.
136.	ઘાસની ગંજીનો કુતરો, ખાય નહી ને ખાવા દે નહીં	Like the dog in the manger.
137.	ઘી ગયું પણ ઘીનું માપ ના ગયું ...	Slander always leaves a slur.
138.	ઘી કયાં ઢોળાયું તો કે ખાચડીમાં.	It is not lost what a friend gets.
139.	ઘેર ઘેર માટીના ચુલા	No family is without feud. Every one has his hobby horse.
140.	ચાર મળે જયાં ચોટલા ત્યાં વાળે ઉંધા ઓટલા	Too many cooks spoil the broth.
141.	ચાંદ સુધી ચાંદરડું (ને રાત અંધારી ઘોર).................	Life is a chequered scene.
142.	ચિતા કરતાં ચિંતા કઠણ	Anxiety is worse than death.
143.	ચુલાનું લાકડું ચુલામાં બળવાનું; તે તેની જાત પર જવાનો ...	The dog will return to his vomit.
144.	ચોરને ચાંદરડું ન ગમે	Wisdom and goodness to the vile seem vile.
145.	ચોરનાં પગલાં ચોર ઓળખે; ચોરનો ભાઈ ઘંટી ચોર	Set a thief to catch a thief.
146.	ચોરની ચાર, જોનારની બે	The wolf eats of what is counted.
147.	ચોરની મા ને કોઠીમાં મોં.........	Who has horns in his bosom, let him not put them on his head.
148.	ચોરનાં હાંલ્લાં સીંકે ન ચઢે	Ill gotten goods seldom prosper
149.	જબલગ સાસ, તબલગ આસ ... જીવે તેને જોખ છે	While there is life, there is hope.
150.	જટા ધરે જગદીશ મળે તો વડલા વૈકુંઠ પામે .... મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા ...	It is not the cowl that makes the friar.
151.	જર કોતા, ને મરદ રોતા...........	An empty purse fills the face with wrinkles. A wrinkled purse, a wrinked face.

152.	જયાં મળી રોટી ત્યાં પડયા લોટી.	Wasps haunt the honey-pot.
153.	જર ચાહે સો કરે	(See proverb 116.)
154.	જર કરાવે વેર	Lend your money and lose your friend.
155.	જંગલમાં મંગલ	A festival in a forest.
156.	જીવતાની ખોડ મુવે જાય	Though you drive nature with a stick, yet she will return.
157.	જેવો દેશ તેવો વેશ	In Rome I am a Roman.
158.	જેટલો ગોળ નાંખશો તેટલું ગળ્યું થશે	Plenty makes dainty.
159.	જેના દહાડા પાધરા, તેના વેરી આંધળા	The better the day, the better the deed.
160.	જે મ્હોડે પાન ચાવ્યાં, તે મ્હોડે કોયલા કેમ ચવાય?	If a promise be given, it must be fulfilled.
161.	જેવાં ભાઈનાં મોસાળાં, તેવાં બેનનાં ગીત; સાજન તેવાં ભોજન.	Like for like; Tit for tat.
162.	જેવા વડ તેવા ટેટા, ને બાપ જેવા બેટા ઠામ જેવી ઠીકરી ને મા જેવી દીકરી.	As is the tree so is the fruit; As is the father so is the son.
163.	જેવા ભાઈ, તેવાં બાઈ	As is the god so is the worshipper.
164.	જેવો પોતે હોય તેવો બીજાને દેખે.	Do not measure other people's corn by your own bushel.
165.	જેની ઘંટીએ બેસીએ તેનાં ગીત ગાઈએ	It is an ill-guest that never drinks to his host.
166.	જેનું કામ જે કરે, બીજો કરે તે ગોદા ખાય	Every man to his trade.
167.	જોગી વજીર ત્યાં તુમડું	As is the minister so is the nation.
168.	ઝાઝી કીડીઓ સાપને તાણે; બહુ તાંતણે બળીયું; પાંચ આંગળીએ પહોંચો સબળો	Union is strength.
169.	ઝાઝી સોયાણીએ વેતર વંઠે; ઝાઝા મળે ને ખાવા ટળે	Many cooks spoil the soup.
170.	ઝાઝા હાથ રળીઆમણા	Many hands make light work.
171.	ટકાની ડોસી ને ઢબુ મુંડામણ ખણવો ડુંગર ને મારવો ઉંદર સોના કરતાં ઘડામણ મોંઘી વા વાયાથી નળીયું ખસ્યું, તે દેખીને કુતરૂં ભસ્યું; બહુ થયો ત્યાં શોર બકોર, કોઈ કહે મેં દીઠો ચોર કીડી ઉપર કટક	Great toil, little work. Much bruit, little fruit. Much ado about nothing.

172.	ટાઢ જાય રૂએ (રૂતે), ને આદત જાય મુવે …………………… દક્ષણ ગયા પણ લક્ષણ ન ગયા … પ્રાણ ને પ્રકૃતી સાથે જાય ……… દોરડી બળે પણ વળ ન મુકે … બાર ગાઉએ બોલી બદલાય, તરૂવર બદલે શાખા ; જાતે દહાડે કેશ બદલે, લક્ષણ ન બદલે લાખા …………………… સ્વભાવનું કાંઈ ઓસડ નથી …	Let dogs delight to bark and bite, for God has made them so. What is bred in the bone, will never come out of the flesh.
173.	ઠામ તેવી ઠીકરી ને મા જેવી દીકરી.	*(See proverb 162.)*
174.	ઠોઠ નીશાળીઆને વતરણાં ઘણાં. અણકસબી હજામ ને અસ્ત્રા ઘણાં.	A bad workman quarrels with his tools.
175.	ડાહ્યા સાસરે ન જાય, ને ગાંડીને શીખામણ દે ………………	Do as I say, but don't do as I do. Example is better than precept. How can the blind lead the blind?
176.	ડાહ્યો તે ઘરડો…………………	Wisdom alone is age.
177.	ડાહ્યો દીકરો દેશાવર ભોગવે…… ડાહી વહુ ચુલામાં પેસે ………	The father sends his wisest son to manage his affairs abroad. All lay the load on the willing horse.
178.	ડુબતાને તણખલાનો આસરો …	Drowning men catch at straws.
179.	ડુંગર દુરથી રળીઆમણા, પાસે જાવ તો બીહામણા …………	It is distance that lends enchantment to the view and robes the mountains in their azure hue: The hills look green that are far away.
180.	ઢમઢોલ, માંહે પોલ …………… ભરમ ભારી, ખીસ્સા ખાલી……	A large building, a low foundation. Great show, empty pockets.
181.	ઢેડ ઢેખડે રાજી ………………	Poor folks are glad of pottage.
182.	તરત દાન મહાપુન ……………	He gives twice, that gives in a trice.
183.	તેજીને ઈસારો, ગધેડાને ડીફાં …	A nod for a wise man, a rod for a fool.
184.	તેણે દેશ ખાઈને દરવાજા ગળે બાંધ્યા છે …………………	He is up to snuff. He is an artful dodger.
185.	થોડું બોલે તે થાંભલો કોરે; ……	Still waters run deep.
186.	દરિયા માં રહેવું ને મગર સાથે વેર.	It is hard to live in Rome and to fight with the pope.
187.	દમડી દમડી કરતાં રૂપૈઆ થાય.	*(See proverb 83.)*

188.	દયા ડાકણ થઇ ખાય. વીંછીને મ્હોડે ખાસડું .... હણતાને હણીએ તેનો દોષ ન ગણીએ	He hurts the good, who spares the bad. I must be cruel only to be kind. Nothing emboldens sin so much as mercy.
189.	દામ કરે કામ, બીબી કરે સલામ.	Money makes the mare to go.
190.	દાવ આવે ત્યારે સોગટી મારીએ.	Strike the iron while it is hot.
191.	દીવા તળે અંધારૂં	Every light has its shadow. It is dark under the lamp.
192.	દુઃખ પર ડામ ને પડયાપર પાટું. દુકાળને વળી અધિક માસ ...... દુખતી આંખે ઝોક્કો વાગે......... નબળા ઢોરને બગાઇ ઘણી......... અકરમીનો પડીઓ કાણો	Woe to the vanquished. *(See proverb 1.)*
193.	દુધે દાઝ્યો છાસ ફુંકી ફુંકી પીએ.	The burnt child dreads the fire. He that is stung by a serpent, is afraid of a rope.
194.	દુઃખ તેને વેણ	He jests at scars that never felt a wound. Oh! have you ever thought upon the dangers of the seas?
195.	દુનીઆ દોરંગી છે	The world is shifting from side to side.
196.	દુધ પાઇને ઉછેરવો સાપ.........	Breed up a crow and he will flap out your eyes.
197.	દેખીએ તો દાઝીએ	Unseen, unrued. What the eye views not, the heart rues not. Out of sight, out of mind.
198.	દેખનેમે ઢબ્બુ ઓર ચલનેમે સિવરાઈ	Oxford knives and London wives.
199.	દેવી તેવી પુજા	Like saint, like offering.
200.	ધણીને સુઝે ઢાંકણીમાં, પાડોસીની સુઝે આરસીમાં	A gamester sees always more than a looker on.
201.	ધર્મની ગાયના દાંત શું જોવા?* ...	Look not a gift horse in his mouth.
202.	ધરમ કરતાં કરમ નડયું	If you save a rogue from the gallows, he will rob you the next night.
203.	ધણી વગરનાં ઢોર સુનાં	The master's eye makes the horse thrive.
204.	ધપ્પો મારીને માફ માગવી	You break my head and bring me a plaster.

205. ધીરજ મોટી વાત છે .... Patience is a plaster for all sores. He that can have patience, can have what he wills.

206. ધીરાસો ગંભીર .... Wisely and slowly; They tumble down who run fast.

207. ધૂળધાણી ને વા પાણી .... Reduction to dust, wreck and ruin.

208. નહિ બોલ્યામાં નવ ગુણ .... Silence does seldom any harm. Even a fool when he holds his peace, is counted wise. He that keepeth his mouth, keepeth his life.

209. નવરો બેઠો નખોદ ઘાલે; નવરો હજામ પાટલા મુંડે .... Doing nothing is doing ill. An idle man temps the devil. An idle brain is the devil's workshop.

210. નવો નીશાળીઓ નવ દહાડા ને ઝાઝું કરે તો દશ દહાડા ..... અગીઆરમે દહાડે કોરડો ને બારમે દહાડે ઓરડો .... A new broom sweeps clean.

211. નદી પછવાડે ઓવાર હોયજ .. Every thing has its own remedy; Every sore has its salve.

212. નસીબ ચાર ડગલાં આગળનું આગળ .... The more I try, the farther I am off.

213. નરેણી તો નખજ કાપે, કાંઈ માથું મુડાય? .... A fog can not be dispelled by a fan.

214. નહીં મામા કરતાં કાણા મામા સારા .... ફુલ નહીં ને ફુલની પાંખડી ...... Something is better than nothing.

215. નામ મોટાં દર્શન ખોટાં; નામે નવસારી મોટી .... Great indeed, but little worth.

216. નાદાન દોસ્ત કરતાં ડાહ્યો દુશ્મન સારો .... A sensible foe is preferable to a foolish friend.

217. નાદાનકીદોસ્તી ઓરજીવકા જાન. The friendship of an ape is the loss of life.

218. નાચવું નહીં ત્યારે આંગણુંવાંકું ... A bad workman quarrels with his tools; In love there is no lack. Where there is a will, there is a way

219. નાક કટ્યા તો કટ્યા પણ ઘીતો ચટ્યા. An uninvited guest is like a straw.

220. નેળના અટક્યા શું નેળમાં રહેશે? Is the shadow of life eternal?

221.	નાગાને કુલે બાવળીઓ ઉગ્યો, તો કહે કે મને છાંયડો થયો ...	A fool has no shame.
222.	નાગો નાહે શું ને નીચોવે શું?...... નાગા સૌથી આગા	Beggars can never be bankrupts.
223.	નીચી બારડી સૌ કોઈ ઝુડે	In a calm sea, every one is a pilot.
224.	નીવડે વખાણ	The proof of the pudding is in eating.
225.	પથ્થર ને બચકું ભરીએ તો સામા દાંત પડે .... સુરજ સામે ધુળ નાંખીએ તો આંખમાં પડે	He that blows in the dust fills his eyes.
226.	પલક એકમાં પહોંચી જાય, ખબર નરસી નહીં રોકાય	Ill news travel apace.
227.	પહેલું સુખ તે જાતે નર્યા	Health is wealth.
228.	પંચ કહે તે પરમેશ્વર	The voice of the people is the voice of God
229.	પગે માછલાં મારે ને મ્હોડે રામ પોકારે. મોઢે મીઠાસ ને પેટમાં પાણી.........................	God in his tongue and devil in his heart.
230.	પથ્થરપર પાણી, ભીંજે પણ ભેદે નહીં	As is the water poured on an inverted pitcher, so is the instruction to deaf ears.
231.	પહેલી પુજા પેટની	Necessity has no law.
232.	પહેલો તે વહેલો	First come, first served.
233.	પડયો તે કહે જે દેવને મણામકીધો.	To convert an accident to a good account.
234.	પાણી પહેલાં બાંધીએ પાળ	In fair weather, prepare for foul. Make hay while the sun shines.
235.	પારકી ભુલ પહેલી દેખાય, આપણી ભુલ ના સમજાય .... સૌ સૌને મન ડાહ્યા..............	Men's faults seldom to themselves appear. Our own opinion is never wrong.
236.	પારકે પૈસે દીવાળી	Cocks make free of horses' corn.
237.	પારકે ભાણે મોટા લાડુ	The crow thinks her own bird the fairest.
238.	પાણી પીને ઘર પુછવું	To shut the stable door when the steed is stolen.
239.	પાંચ આંગળીઓ કાંઈ સરખી હોતી નથી	All tongues are not made of the same flesh.
240.	પાણી વલોવે માખણ ન નિકળે ...	A rolling stone gathers no moss.

241.	પાળેલો કુતરો પગ ચાટે, વખાણી ખીચડી દાંતે વળગે	A full-fed horse kicks his own master.
242.	પાઘડી પહેરે માટીડો ન થાય ...	All hoods make not monks.
243.	પાપનો ઘડો ફુટયા વીના રહે નહિ.	A pitcher that oft goes to the well, breaks at last.
244.	પાણીમાં રહેવું ને મગર સાથે વેર.	It is hard to live in Rome and fight with the pope.
245.	પાંઠી ચોળે વર ન પાંળો. સીંધી ભાઈ સોમણ સાબુએ નાહ્યા તો પણ કાળાને કાળા	You cannot wash the black-a-moor white. The crows are none the whiter for washing themselves.
246.	પીરનો મહીમા મુજાવર વધારે ...	The leader's glory is magnified by his followers.
247.	પીછોડીમાં પાંચ્છેરી ઘાલીને મારે તે ખોટો	Beware of a silent dog and still water.
248.	પુત્રના લક્ષણ પારણામાંથી જણાય, વહુના લક્ષણ બારણામાંથી જણાય	Coming events cast their shadows before.
249.	પુછતાં પુછતાં લંકા જવાય	An enquiring mind can acheive anything.
250.	પોથીમાંનાં રીંગણાં	It is easy preaching to the fasting, with a full stomach.
251.	ફરે તે ચરે ને બાંધ્યો તે ભુખે મરે.	The hand of the diligent maketh rich, but the soul of the sluggard hath nothing.
252.	ફુલ નહીં ને ફુલની પાંખડી	*(See proverb 214.)*
253.	બળીઆના બે ભાગ	Might is right.
254.	બડા ઘર ભુતકા દર. મોટા માણસને મોટી ફીકર	High winds blow on high hills.
255.	બળતું ઘર ભાડે નહીં લેવું	Do not buy a pig in a poke.
256.	બાવા ઉઠયા ને બગલમાં હાથ ...	The begger is at home wherever he goes.
257.	બારણાં ઉઘાડાં ને ખાલે કુચા ...	*(See proverb 115.)*
258.	બાંધી મુઠી લાખની	A closed fist is equal to a palm.
259.	બાર ગાઉએ બોલી બદલાય, તરૂવર બદલે શાખા	Language and leaves vary in every lane.
260.	બાપ જેવા બેટા ને વડ તેવા ટેટા.	*(See proverb 162.)*
261.	બે ઘરનો પરોણો ભૂખે મરે	*(See proverb 131.)*
262.	બેસીએ જોઈ તો ઉઠાડે ન કોઈ ...	Sit in your place and none will make you rise. Who will scold one who is doing a right thing?

263. બોલે નહિ, ત્યારે હાજ સમજવી.	Silence is consent.
264. બેની લડાઈમાં ત્રિજાનું કામ	In a quarrel between two, a third is the gainer.
265. બેઠેલો પોપડો ન ઉખેડવો, ને સુતેલો ઝઘડો ન જગાડવો ...	Do not rip up old sores.
266. બેડા ઉપર બેડું, તો પાણીઆરીને ભાર	The more you heap, the worse you reap.
267. બે આંખની શરમ	Out of sight, out of mind.
268. બે હાથ વગર તાળી ન પડે	No smoke without fire; It takes two to make a quarrel.
269. બોલે તે બે ખાય	He that asks, shall have plenty of bread.
270. બોલે તેના બોર વેચાય .... માગ્યા વગર મા પણ ના પીરસે.	A close mouth catches no flies.
271. ભસતા કુતરાને રોટલીનો કડકો.	To stop the mouth of a dog with a sop.
272. ભણતાં પંડીત નીપજે, લખતા લહીયો થાય	Practice makes perfect.
273. ભરમ ભારી ખીસ્સા ખાલી	*(See proverb ? 180.)*
274. ભલી ભેંસે પાડો જણ્યો	Great boast and small roast.
275. ભસે તે કરડે નહીં, ને ગાજ્યા મેઘ વરસે નહીં	Barking dogs seldom bite.
276. ભરતામાં ભરાય	To carry coals to New castle.
277. ભર્યા પેટ પર ખાંડ પણ ખારી...	The full stomach loathes the honeycomb.
278. ભાંગી હાંલ્લી કાંઇ ચુલે ચઢે નહીં...	An empty bag cannot stand upright.
279. ભાગ્યશાલીને ભૂત રળે	Everything comes of itself to a fortunate man.
280. ભુલીએ ત્યાંથી ગણીએ............	What cannot be cured, must be endured.
281. ભુખ ન જુએ ભાખરો ને ઉંઘ ન જુવે સાથરો	*(See proverb 46.)*
282. ભુંડા માણસથી ભુત નાસે	Tit for tat.
283. ભુતનું ઠેકાણું આંબલી	Firewood must at last come to the fireplace.
284. ભેંસ આગળ ભાગવત............	*(See proverb 29.)*
285. ભેંસ આવી નથી, એટલામાં ખુંટો દાટવો નહીં.....................	*(See proverb 129.)*
286. ભોંયના પડયા કાંઇ ભોંયે રહે છે...	No man lives so poor as he is born.

287.	મન માન્યું ત્યાં જાત શી જોવી ...	Fair is not fair but that which pleases.
288.	મનમાં પરણ્યા ને મનમાં રાંડયા.	Under my cloak, I will kill the king.
289.	મન હોય તો માળવે જવાય	Nothing is impossible to a willing mind; Where there is a will there is a way.
290.	મન ચંગા તો કથરોટમાં ગંગા...	(*See proverb 150.*)
291.	મફતનું ખાવું ને મસીદે સુવું	He is as free as the wind.
292.	મફતના મરી કાંઈ તીખાં હોય? પારકે પૈસે દીવાળી	The wholesome meat is at another man's cost.
293.	માટીના માનવી, માટી માંહે મળી, કાયા તારી જાશે જાણ ભાઈ..... જાય તે તો જવાના	Death borders upon our birth and our cradle stands in the grave. Dust thou art, and shalt to dust return.
294.	માથું આપે તે મિત્ર	A friend in need is a friend indeed.
295.	માથું વાઢીને પાઘડી બંધાવવી; ધાપો મારીને માફ માગવી ...	(*See proverb 204.*)
296.	માણસ જોઈને વાત કરવી........	Cleave the log according to the grain.
297.	માણસ માણસમાં આંતરો, કોઈ ઝવેર ને કોઈ કાંકરો	Among men some are jewels, some are pebbles.
298.	માણસનું ધારવું ને ખોદાનું કરવું.	Man proposes, God disposes.
299.	મારે તેની તરવાર, ને પાળે તેનો ધર્મ.	Might is right.
300.	માળી સીંચે સોમણ પાણી, પણ રત વિના ફળ નહીં હોય	Every thing is good in its proper season, if that season be watched.
301.	માથે પડી વિશ્વદેવા	Necessity is the mother of invention.
302.	મીઠું બોલ્યામાં શું ગયું?	Fair words cost nothing, but are worth much.
303.	મીઆં પડયા પણ તંગડી ઉંચી ...	Poor and proud.
304.	મીઆં થાય ઘોરજોગ, બીબી થાય ઘર જોગ	One at the threshold of life, the other at the threshold of death.
305.	મીઆં મુસા ને વાને પાણી	Reduction to dust, wreck and ruin.
306.	મુએલું માથું ન ઉંચકે..............	Dead men tell no tales.
307.	મુવા પછી સૌ વખાણે...........	A good, when lost, is valued most.
308.	મુઆ નહીં ને પાછા થયા	It amounts to the same thing.
309.	મુરખનું નામું ભીંતે	A white wall is the fool's paper.

310.	મોરનાં ઇંડાં કંઈ ચીતરવાં પડે ? ...	A good face needs no paint.
311.	મોં જોઈને તમાચો	Treat a man as he deserves.
312.	મોં જોઈને ટીલું કરવું...............	Fortune goes by favour.
313.	મોટાને મોટી ફીકર	*(See proverb 254.)*
314.	મોટા એટલા ખોટા	The finest shoe often hurts the foot.
315.	મોઢે મરવત ને પેટમાં કરવત ...	A lickerish tongue, a treacherous tail.
316.	યથા રાજા તથા પ્રજા	As is the king, so is the nation.
317.	રંગમાં ભંગ	Play ends in a fray.
318.	રજનું ગજ	To make a mountain of a molehill.
319.	રહે તો આપથી, જાય તો સગા બાપથી	It is in vain to watch a really bad woman.
320.	રાગ એટલો દ્વેષ	Anger begets malice, malice brings sorrow.
321.	રાતે વહેલા જે સુવે, વહેલા ઉઠે વીર ધન બુદ્ધી વિદ્યા વધે, સુખમાં રહે શરીર	Early to bed and early to rise, makes a man healthy, wealthy and wise.
322.	રામ રામ, તો કહે રીંગણાં	I talk of chalk and you of cheese.
323.	રાજાને ગમી તે રાણી, ને છાણાં વીણતી આણી	Fair is not fair but that which pleaseth.
224.	રાણા મામા કરતાં કાણા મામા સારા	*(See proverb 214)*
325.	રાઈના પાડ રાતે ગયા	Every rogue is at length out-rogued.
326.	રૂપની રડે ને કરમની ખાય	Beauty weeps and fortune joys
327.	રોતો જાય તે મુવાની ખબર લાવે.	A crow was never the bearer of good news.
328	લક્ષ્મી ચાંલ્લો કરવા આવે ત્યારે કપાળ ધોવા ન જવું	Make hay while the sun shines. Strike the iron, while it is hot. When the pig is proffered, hold up the poke.
329.	લખ્યાલેખ મીટે નહીં; હોનાર તે મીટનાર નથી	There is no flying against fate.
330.	લસનની વાસ કાંઈ છાની રહે ?	Reality must be out.
331.	લાકડાનો દેવ, ને ખાસડાંની પુજા.	Like saint, like offering.
332.	લાગે તો તીર નહીં તો ટપ્પો......	I will either make a bolt or a shaft of it.
333.	લાંબા સાથે ટુંકો જાય, મરે નહીં તો માંદો થાય	Strive not to vie with the powerful.

334. લીલા ડાંખલીને જેમ વાળીએ તેમ વળે	Bend the twig, bend the tree.
335. લુવારવાડે સોય વેચવી	To carry coals to New castle.
336. લેને ગઈ પુત, ને ખોઇ આઈ ખસમ.	Many go out for wool, and come home shorn. The camel going to seek horns, lost his ears.
337. વરમરો, કન્યામરો, પણ ગોરનું તરભાણું ભરો..................	His bread is buttered on both sides.
338. વખતે મગે તે કેળાં	A stick in time, saves nine.
339. વડે ચઢયા, પીંપળે ચઢયા, પણ હેઠળના હેઠળ	The highest rack is not the safest roost.
340. વરને કોણ વખાણે? વરની મા...	Every potter praises his own pot.
341. વળી કોઈ માંના પેટમાંથી શીખીને આવેછે?	There is no royal road to learning.
342. વ્યસનીને વ્યસની ખોળી લે	Like draws to like.
343. વખાણી ખીચડી દાંતે વળગી ...	A full-fed horse kicks his own master.
341. વાણીઓ રાતે બોલે, ને દીસે કોક.	Words spoken in the evening the wind carries away.
345. વાડ વિના વેલો ન ચઢે	No smoke without fire. No flying without wings.
346. વાંદરાના હાથમાં નીસરણી ને ભૂતના હાથમાં મસાલ	To hold a candle to the devil.
347. વાવે તેવું લણે	As you sow, so you will reap.
348. વાણીઓ સીંચે પળી પળી ને રામ ઉઠાવે કુપ્પા	Ever spare, ever bare.
349. વાંકી આંગળી વગર ઘી ન નીકળે.	Awe makes dun draw. A restive horse must have a sharp spur.
350. વીતી હોય તે નર જાણે; પેટની પાંડા માથું ન જાણે .... પીંપળ પાન ખરંતા, હસ્તીકુંપલીયાં, મુજ વીતી તુંજ વીતશે, ધીરી બાપડીઆં..............	None knows the weight of another's burden.
851. વિનાશકાળે વિપરીત બુદ્ધિ ... .. ગયો પડી રાવણનો પણ ગર્વ, સમાપર શત્રુ થયા જન સર્વ...	Pride goes before destruction. Pride will have a fall. Pride is an ill horse to ride.
352. વિવાહના ગીત વિવાહ અવસરેજ ગવાય; સમા વિનાનું સારૂં ન લાગે, પરમેશ્વરનું નામ; ચહે સળગાવતાં ગણેશ પરમેશ્વર, હાથે વાળે ભાઈરામ	Every thing is good in its season.
353. વિધાતાના લેખ ફરે નહીં	The decree of fate cannot be altered.

354.	વેળા એજ વસ્તુ	Time is money.
355.	વૈદ વૈદનો વેરી	Two of a trade seldom agree.
356.	વઢે તે વીણે, ચઢે તે પડે	Every thing rises, but to fall.
357.	હરખાને ઠેકાણે પરખો ના કરતા.	Set the saddle on the right horse.
358.	હરેક દરદની દવા હોય	Every sore has its salve.
359.	હુંઈઆં તમારી ટીક્ડી ન લાગે ...	Here, your bread can not be baked.
360.	હરામીના બે ભાગ	Might is right.
361.	હાથ હલાવ્યા શિવાય કોળીઓ મોંમાં ન પેસે. પુરૂષ પ્રયત્ન, ઈશ્વર આશ્રય	God helps those who help themselves. Assist yourself and Heaven will assist you.
362.	હાથમાં આવ્યું તેજ ખરૂં; હાથે તે સાથે	A bird in the hand is worth two in the bush.
363.	હાડીઆને મન હસવું ને દેડકાનો જીવ જાય	Boys' play is death to the birds.
364.	હાથનાં કર્યાં હૈયે વાગે	As you sow, so you will reap.
365.	હાલજાય, હવાલજાય, પણ કાંઈ મીઆના ખેલજાય?	State and wealth are gone, but disposition still remains.
366.	હાથે કરીને પેટમાં પાળી મારવી.	Let not your tongue cut your throat.
367.	હાથચાટે પેટ ન ભરાય	A fog can not be dispelled by a fan.
368.	હામદામ ને ઠામ વેપારવાળાને જોઈએ	A great merchant must needs have a large capital, a good estate, and an enterprising spirit.
369.	હૈયું બાળ્યા કરતાં, હાથ બાળ્યા સારા	It is better to do a thing ourselves than entrust it to others.
370.	હૈયે તેવું હોઠે	As we think, so we speak.
371.	હોઠ બહાર તે કોટ બહાર; વા વાત લઈજાય	The very walls have ears.
372.	શત્રુને રોગ ઉગતા છેદવા	A green wound is soon healed. A word before is worth two behind. A stitch in time saves nine.
373.	શાખ બગડી તેનો દિન બગડયો... બાયડી બગડી તેનો ભવ બગડયો.	Other evils may well be borne but who is to bear the unchastity of his wife?
374.	શીરા સારૂ શ્રાવક થયા	He adopts new views for loaves and fishes.
375.	શેરને માથે સવાશેર...............	Measure for measure. Tit for tat.

376.	શેઠ ગયા કે ચાકરને મિજબાની...	When cats are away, mice are at play.
377.	શેઠ આવ્યા તો કે નાંખો વખારે...	A constant guest is never welcome.
378.	શેઠના સાળા સૌ થવા જાય	Every one is kin to the rich. A full purse never lacks friends.
379.	સંઘરેલો સાપ પણ કામનો છે......	Keep a thing seven years and you will find a use for it.
380.	સબ એક થેલેકે બને હે...........	A chip of the old block.
381.	સંપ ત્યાં જંપ	Union is strength.
382.	સબ સબકી લગી હૈ...............	Every one for himself.
383.	સબસે બડી ચુપ	Silence is the best virtue.
384.	સમુદ્ર તરીને ખાબોચીઆમાં ડુબવું; સિંધુ તરીને સરસ્વતીમાં ડુબવું...	To swallow a whole ox and be choked with the tail.
385	સમેવર્તે સાવધાન	Set your sails, as the wind blows.
386.	શહેરમાં પેસવાનાં સાંસાં ને પટેલને ઘેર ઉનાં પાણી	*(See proverb 126.)*
387.	સવાયાની ડોસી, ને ઢબુ મુંડામણ.	*(See proverb 171.)*
388.	સામ દામને ભેદ ભણાય, પછીથી ચોથો દંડ ઉપાય. ગોળે મરે તેને વીખે ન મારવો.........	Never draw your dirk, when a dunt will do.
389.	સાચને કદી ન લાગે આંચ	A lie has no legs. Truth seeks no corners. A clear conscience will bear any trouble.
390.	સાંભળીએ જનનું, કરીએ મનનું.	Hear all, but follow your own counsels.
391.	સાત સોયાણીએ વેતર વંઠે	Many cooks spoil the broth.
392.	સાઠી ને બુદ્ધિ નાઠી..............	Old age is a second childhood.
393.	સાસરે જતાં કોઈ છિનાળ ન કહે.	Marriage is honourable in all and the bed undefiled.
394.	સુખના સાથી, દુઃખના વેરી......	Prosperity brings friends, and adversity tries them.
395.	સુખે સોની, દુઃખે રામ............	In prosperity gold, in adversity God.
396.	સુડી વચ્ચે સોપારી	Between two stools, we come to the ground.
397.	સુતેલો સાપ ન જગાડવો...... ..	Let sleeping dogs alone.
398.	સુરજ સામું ધુળ નાંખીએ તો આંખમાં પડે.................	*(See proverb 225.)*
399.	સુળીનું વીઘ્ન સોયે ગયું	A stumble prevented a fall.
400.	સુખ પાછળ દુઃખ, ને દુઃખ પાછળ સુખ	Every sorrow has its own joy. Every tide has its ebb.

401.	સુંઠને ગાંઠીએ ગાંધી થવાય ? ...	One flower makes no garland. One swallow does not make a spring.
402.	સુથારનું મન બાવળીએ	A cat always dreams of mice.
403.	સોટી વાગે ચમચમ, વિદ્યા આવે ઘમઘમ ; ચૌદમું રતન માર...	Lay on the rod and you will produce good scholars. He that spareth the rod, hateth his son.
404.	સોનું દેખી મુનિવર ચલે	*(See proverb 116.)*
405.	સોનીના સો, તો લુહારનો એક...	One shift of the cat is worth a hundred of the fox.
406.	સો દહાડા સાસુના, તો એક દહાડો વહુનો	Every man has his hour. Every dog has his day.
407.	સો ગરણે ગળે, તો એક વાતકરે.	Measure thrice, but cut once what you buy.
408.	સોનાને શ્યામ લાગતું નથી	Truth has no shame.
409.	સોનું જુવે કસીને, માણસ જુવે વસીને	Live with a man and you will know him.
410.	સોબત તેવી અસર	*(See proverb 44.)*
411.	સોમવતી અમાસ ને શુક્રવાર ...	When Calais and Dover meet (*i. e.* never). At the Greek calends.
412.	સોડ પ્રમાણે સાથરો	*(See proverb 119.)*
413.	સોમણ તેલે અંધારૂં	It is dark under the lamp.
414.	સૌ સૌને મન ડાહ્યા	Men's faults seldom appear to themselves.
415.	સૌ કોઈ પોતાનું નસીબ સાથે લઈ આવેછે	God never sends mouths, but He sends meat.
416.	સૌ સૌને ચડતી પડતી ચાલી જાયછે	Every man has his ups and downs in life.
417.	સ્ત્રિ ચરિત્ર ને રોતાંબાળ, તેનો કોઈ ન પામે પાર	Woman's doings are as deep as water.

APPENDIX.

Matriculation Examination Papers.

[The numbers within brackets refer to those Sections in the work which contain or suggest the answers].

1879.

1. Give the feminine of—ઘાંચી, ઠાકોર, ઢેડ, ચાકર, મોર, વાઘરી, ઉંદર. [71.]

2. Explain with examples the following grammatical terms :—
પ્રયોગ, ભેદ, એકાક્ષી, કૃદંત, સમાસ. [179. 129. 42. 144. 2?0]

3. Give the causal (પ્રેરક) of the following roots :—
પી, સૂ, જો, મળ, રહે, ભૂલ, પૂછ, માંડ. [133.]

1880.

1. Mention the several subdivisions of વાક્યયોગી particles according to Taylor. [203]

2. Classify the following words, according to the part of speech to which they belong :—

તથાપિ, એવા, બહાર, લઈને, પુરૂ, નજીક, રમતીઆળ, જે, કોણ, તો, ભણી, આવડું, નથી, હરદમ, જુમલે, રોકડા, હાડ, કચ્ચર.

1881

Convert :—

1. (a) "એ મહીને પાંચસો કોરી લાવેછે" into કર્મણિ and
(b) "હું રોજ એને ઘેર જતો નથી" into ભાવે constructions respectively [186. 3 Exception; મારાથી રોજ એને ઘેર જવાય નહિ].

2. What position does ક્રિયાનાથ occupy in a sentence in કર્તરી, કર્મણિ, and ભાવે Prayogas respectively? Give examples in each case.

3. Give the derivations of the following words.
દેસાઈ; અગિઆરી; ગોવાળ; હુતાશની; મોસાળ; પિહેર; ભત્રિજો; ભોજાઈ; દિવાળી and હડતાળ. [222 and chapter II]

4. Explain the following grammatical terms :—
સ્થાન; ઉપસર્ગ; પ્રત્યય; બહુવ્રીહિ; સિદ્ધ અને સાધિત; કૃદંત; and વળપ્રયોગી અવ્યય. [20. 208. 207. 221. (VII) 45. 46. 144. 204].

5. Explain the following proverbs, showing how they are applied, and giving, where possible, English phrases or proverbs conveying the like sense in each case :—

(૧) ડુંગરા દુરથી રળિઆમણા.
(૨) દાઝ્યા ઉપર ડામ.
(૩) ખાળે ડાટા અને દરવાજા ઉઘાડા.
(૪) રાઈના પાડ રાતે વહીગયા.
(૫) કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય ને ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય.

(See Proverbs.)

1882.

1. Give the roots of the words તીર્થ, ચરણ, હરિ, and જ્ઞાન. [222.]

2. What are the component parts of the letters क्ष and ज्ञ? Give instances of words which contain these letters and mark the changes they undergo in their Gujarati forms. [*10 N. B.* ક્ષમા = ખમા; જ્ઞાન = જાણ.]

3. Analyse the following compounds, giving the meanings of the component parts :—

રામાયણ, સમૃદ્ધિ, રત્નાકર, મહર્ષિ, પ્રત્યુત્તર, મહોત્સવ, and જગન્નાથ. [36-39].

4. Give two instances in each case of—

(*a*) Nouns in Gujarati of the masculine gender ending in ઈ and ઉ. [66.]

(*b*) Nouns of the feminine gender ending in ઉ and ઓ. [66.]

(*c*) Nouns of the neuter gender ending in ઈ and ઓ. [66.]

5. Trace the following to their original forms :—

કંકોતરી; ગોસાંઈ; ઓગણીસ; ઓરમાઈ; કુંભાર; હાથી; કાન; હાથેલી; કુબેતર; and વાસકુટ. [Chapter II. page 77.]

6. Explain fully the meaning of the following proverbs and state how they are applied :—

(૧) અકરમી નિશાળીઆને વતરડાં ઘણાં.
(૨) રોતો જાય તે મુવાની ખબર લાવે.
(૩) ઠાલો ચણો વાગે ઘણો.
(૪) વિનાશ કાળે વિપરીત બુદ્ધિ.
(૫) આંગળીથી નખ વેગળા તે વેગળા.

(See Proverbs.)

1883.

1. Construct compound words of the following, obeserving the rules of Sandhi for vowels and consonants :—

૧. સત્, ચિત્, and આનંદ; ૨. મહા, ઔષધિ; ૩. વિદ્યા, ઉત્તેજક; ૪. સત્, જન; ૫. પશ્ચાત, તાપ. [36—39]

2. Illustrate the meanings of the following *upasargas* by two examples in each case:—

અપ્, કુ, પરિ, વિ, સમ્, સુ, દુર, બદ, બે, ગેર. [211.]

3. Give the causal forms of the verbs:—
ગમવું, ખસવું, નમવું, ખાવું, પીવું, ખીલવું, છુટવું, લેવું, જવું, રોવું. [133].

4. State the different ways of forming the past tense of verbs and illustrate them by examples. [171.]

5. Conjugate the verbs આણવું, and લાવવું in the શક્યભેદ. [Ans. Conjugate અણા and લવા like પડ in 190].

6. State and illustrate the use of auxiliary verbs in Gujarati.

7. Give the original Sanskrit forms of the following words:—
દુબળો, બાફ, સાત, સાકર, સાદ, ઘી, અમી, ઉજાણું, ઉજળી and તલબદા. [Chapter II. page 77.]

8. Give instances of the formation of Gujarati vocables from Sanskrit by a mere change of य into જ, प into વ and क्ष into ખ. [યશ = જશ ; સપાદ-સવા ; ક્ષમા-ખમા.]

9. Give the roots with their meanings, of the following words:—
આચરણ, કળતર, ખાણ, કંપારો, ગણિત, ચલણ, છીંણી, જમણ, ધરતી and થાપણ. [222.]

1884.

1. What are અજ્જુ and વરકુ and why are they so called? Illustrate each by an example. [31.]

2. Classify the following letters according to their સ્થાન:— ક, મ, છ, દ, જ, ડ, ढ, થ, ણ, and બ. [page 6.]

3. Give two instances of:—

(1) a noun in the three genders. [67]

(2). Nouns in the feminine gender ending in આ ; }
(2). in the neuter gender ending in ઈ. } [66.]
(3). in the masculine gender ending in ઉ. }

4. Give the feminine of:—

કોળી, વાણિયો, પતિ, રાજા, પટેલ. [71]

5. Enumerate the different kinds of સર્વનામ, illustrate each by an example. [104]

6. Describe with examples, the following descriptions of સંખ્યા વિશેષણ:—(૧) સંખ્યાવાચક; (૨) સંખ્યાનુક્રમવાચક; (૩) સંખ્યાવૃત્તિવાચક; [102]

7. Give the original forms of the following words;—
બાફ, ચાક, દૂધ, આજ, પાકું, વાંકું, લુહાર, અમી, મોત, સોરઠ. [chapter II. page 77].

8. Give appropriate idomatic renderings of the following sentences in Gujarati and English respectively :—

(1) It was a penny wise and pound foolish policy that he followed. [Ans. ખાળે ડુચા ને દરવાજા મોકળા].

(2) ટીપે ટીપે સરોવર ભરાય અને કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય. [*See proverbs*].

1885. (*December*)

1. State what you know about સંધિ and સમાસ. Give two instances of સ્વરસંધિ and two of વ્યંજનસંધિ. [34. 35. 36. 39. 219.]

2. Name the different cases and state what they signify. [85].

3. Fully dicline the pronouns શું and આપણું and give two instances of indeclinable adjectives in Gujarati. [113 99].

4. Give the different kinds of Prayoga with the examples, translating the examples into English. [182. 183. 184.]

1885. (*November*)

1. Give the different parts of speech in Gujarati and give their equivalents in English as far as you can. [48. 49]

2. Name the different kinds of Samasa. Give examples with their equivalents. [219]

3. Analyse and explain the following compounds :—
ષડરિપુ; મુરારિ; જગદંબા; સૂર્યોદય; વાગધીશ. [36—39]

4. Combine the following, giving English equivalents of the compounds that you form :—

(૧) પુરૂષ + ઉત્તમ. (૨) યોગી + ઈશ્વર. (૩) અજર + અમર. (૪) પંક + જ. (૫) જગત્ + નાથ [36—39]

5. Decline the pronoun કોણ and conjugate the verb ભજવું in the present tense, indicative mood. [113. 164 like બોલ]

1886.

1. Give three nouns with their meanings :— [66]

(*a*) of masculine gender ending in ઈ.
(*b*) of feminine gender ending in ઓ.
(*c*) of feminine gender ending in ઉ.
(*d*) of neuter gender ending in ઈ.

2. Fully decline the pronouns હું and તું. [113]

3. Give two compound verbs with their meanings formed by the combination.

(a) of nouns and simple verbs.
(b) of adjectives and simple verbs.
(c) of simple verbs and simple verbs.

1887.

1. (a) Define the following terms :—

વર્ણ, અર્થ, ક્રિયાનાથ, તદ્ધિત, અનુકરણ, and સંયોજક [6. 137. 180. 210.]

N. B.—સંયોજક Words are those which join (1) two nouns, (2) two words or sentences. They are નામયોગી (prepositions) and વાક્યયોગી (conjunctions).

(b) How are સંયોજક words classified with regards to their meanings? Give one instance of each class. [200. 203.]

2. Give the following forms of the root વાંચ with their exact meanings :—

(a) મૂળભેદ, ભવિષ્યવર્તમાનકાળ, સંશયાર્થ, તૃતીયપુરૂષ એક વચન. [193]
(b) સહભેદ, વિશેષભૂતવર્તમાનકાળ, નિશ્ચયાર્થ, તૃતીયપુરૂષ એકવચન. [194]
(c) પ્રેરકભેદ, દ્વિત્વભૂતકાળ, સંશયાર્થ, પ્રથમ પુરૂષ એકવચન.
(d) પ્રેરકભેદ, ભવિષ્યકાળ આજ્ઞાર્થ, દ્વિતીય પુરૂષ એકવચન.

{ વચાવ (પ્રેરક of વાંચ) can be conjugated like બોલ in all the tenses by adding the tense-terminations. see 163–166;

3. Name and dissolve the following compounds :—
કાણુંવોણું; અઠાવીસ; લોકલાજ; બુદ્ધિધન; નર્મગદ્ય; કુંભાર; ગૃહસ્થ; મધરાત; ત્રિભુવન; યથાશક્તિ. [219]

4. Give the derivations of the following words and show the connection between their present meanings and those derivations:—
વાટ; ભીંત; ધરી; બત્તી; રસોડું; રખેવાળ; પગરખું; આસન; માળા. બાધા. [222]

1888.

1. What do you understand by સર્વનામ? Enumerate the chief classes of સર્વનામ giving illustrations. [103. 104]

2. Suppose a ક્રિયાપદ in a sentence is given to you for full parsing; Explain exactly the nature of all the various aspects from which you will have to deal with it. [298]

3. Explain accurately the grammatical significance of the following terms :—

વૃદ્ધિ, સ્થાન, વિશેષ્ય, અન્વય, અધિકાર, ઉપસર્ગી, ભાવકર્તૃક. [33 20. 97. 232. 250. 205. 125].

4. Note the points of resemblance and difference between તત્પુરૂષ, કર્મધારય, and બહુવ્રીહિ compounds, illustrating your answer by examples. [219.]

5. Show the connection between the present meanings of the following words and their roots :—

આંગણું, નાયક, થાણું, દિવાળી, ઉજાણી, પથારી, પકવાન, આવકાર. [222]

